

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLER
KELAM BİLİM DALI

135045

NÜBÜVVETİN ŞİA'DAKİ İMAMET ANLAYIŞINA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

135045

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Selim ÖZARSLAN

HAZIRLAYAN

Hanifi İNCE

ELAZIĞ – 2003

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLER
KELAM BİLİM DALI

NÜBÜVVETİN ŞİA'DAKİ İMAMET ANLAYIŞINA ETKİSİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 24/02/2003 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Selim ÖZARSLAN

Üye

Doç. Dr. Temel YEŞİLYURT

Üye

Yrd. Doç. Dr. İsmail ERDOĞAN

Yukarıdaki Jüri Üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur.

ÖZET

İmamet, İslam toplumunun devlet başkanlığını ifade etmektedir. Onu nübüvvetin devamı olarak görmek yanlıştır. Devlet başkanlığı toplum için gereklidir, fakat bu işin Allah'ın nassı ile belirlendiğini söylemek yanlıştır. İmameti, nübüvvetin devamı olarak görmenin neticesinde peygambere iman, onun Allah tarafından seçilmişliği inancı, Allah'ın buyruklarını vahiyle aldığı görüşü, bunu aktarırken hatadan korunmuşluk ilkesi ve davalarının doğruluklarını ispat için kullandıkları mu'cize olayı, Şia tarafından imamlara da verilmiştir. Bu noktada onlar "İmamet felsefelerini" oluştururken, nübüvvet kurumundan en üst düzeyde etkilenmişlerdir. Ancak bu görüşler Kur'an'î temellerden yoksundur.

SUMMARY

“İmamet” means the state leader of the Islamic community. It is a wrong idea to see it as the continuation of prophecy. Leading of the state is necessary for the community but it is wrong to say solving this problem by clearly the dogma of the God. After the result of seeing Imamet the continuation of prophecy; prophet belief, choice of the Imam by Allah, the idea of the orders of Allah by revelations, transshipment of this the principle of covering unfalsified building and the miracle event that is used their lawsuit truths taken given to Imams by Şia. At this point they had been effected mostly from prophecy building while they were building Imamet falsification. But these ideas don't have any Koran root.

Key Words :

- Nübüvvet
- İmamet
- Şia
- Leader of state

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VI

GİRİŞ

A- METOT VE KAYNAKLAR HAKKINDA.....	1
1- TEZİN ÖNEMİ VE METODU.....	1
2- KAYNAKLAR.....	2
a- Şii Kaynaklar.....	2
b- Sunni Kaynaklar.....	3
c- Milel ve Nihal Türü Kaynaklar.....	3
d- Tefsir Kitapları.....	3
e- Çağdaş Şii Kaynaklar.....	3
B- ŞİA'NIN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI.....	4
C- ŞİA'NIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	5
D-Şİİ İNANÇ ESASLARI.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVET VE İMAMETİN İMKANI

A- NÜBÜVVET.....	8
1- Nübüvvetin Sözlük ve Terim Anlamı.....	8
2- Nübüvvetin İmkânı.....	9
B- İMAMET.....	11
1- İmametın Sözlük ve Terim Anlamı.....	11
2- İmametın İmkânı.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVET İMAMET İLİŞKİSİ

A- İMAN ESASI OLARAK NÜBÜVVET – İMAMET İLİŞKİSİ.....	29
1- <i>Nebiye İman</i>	29
2- <i>İmama İman</i>	30
B- VÜCUBİYET-VEHBİLİK AÇISINDAN NÜBÜVVET-İMAMET İLİŞKİSİ	36
1- <i>Nübüvvetin Vücubiyeti ve Vehbiliği</i>	36
2- <i>İmametın Vücubiyeti ve Vehbiliği</i>	38
C- VAHİY İLHAM AÇISINDAN NÜBÜVVET – İMAMET İLİŞKİSİ ..	41
1- <i>Nübüvvet ve Vahiy</i>	41
2- <i>İmamet ve Vahiy-İlham</i>	42
D- İSMET AÇISINDAN NÜBÜVVET – İMAMET İLİŞKİSİ	48
1- <i>Nebinin İsmeti</i>	48
2- <i>İmamın İsmeti</i>	50
E- MU’CİZE VE KERAMET AÇISINDAN NÜBÜVVET- İMAMET	58
1- <i>Nebi ve Mu’cize</i>	58
2- <i>İmam ve Mu’cize-Keramet</i>	60
F- İMAMLARA AŞIRI SEVGİ	64
SONUÇ	74
BİBLİYOGRAFYA.....	77
ÖZGEÇMİŞ.....	84

ÖNSÖZ

İmamet kurumu İslam tarihi içerisinde birçok mücadeleye sebep olmuş bu mücadeleler sonucunda birçok mezhep ortaya çıkmıştır. İmamet hakkında fikhî, siyasi akımlar görüş bildirirken, Ehl-i sünnet ve Şia bu konudaki iki ana kolu oluşturmuşlardır. Başlangıçta yapılan tartışmalar, Peygamber kendisinin yerine halef olarak birini atamış mıdır? Yoksa bu işi ümmetin seçimine mi bırakmıştır? Bu konuda Şia çok açık ve net bir cevapla Ehl-i beyt imamlarını Peygamberimizin vasisi olarak görmüş ve ilan etmişlerdir. Bu noktada Hz. Peygamber'in vasisi olan imamların "Onun misyonunun devamcıları olup olmadığı" meselesi, Şia ve Ehl-i sünnet arasında tartışmalar meydana getirmiştir. Şia'nın bu meselede imamlara yükledikleri misyonun Nübüvvet kurumuyla olan etkileşimini, kelam perspektifinden incelemek ve araştırmak için "Nübüvvet'in Şia'daki İmamet Anlayışına Etkisi" konusunu seçtik.

Çalışmamızın giriş kısmında araştırmamızın metot ve kaynaklarını açıklarken, konumuza bahis olması itibariyle Şia'nın sözcük ve terim anlamına değinerek, Şia'nın ortaya çıkışı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra Şii mezhepler ve inanç esaslarını belirttik.

Birinci bölümde, Nebi ve İmam kelimelerinin sözlük ve terim anlamlarını vererek bunların imkanına değindik.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Nübüvvet kurumunu, Şii İmamiyye'nin imamet anlayışı ile karşılaştırdık. Nebi ve imama iman, vahiy ve ilham, masumiyet ve mu'cize açısından nübüvvet ve imamet karşılaştırmalara konu olurken, bunların bir neticesi olan imamlara karşı aşırı sevgi ve bu sevginin Kur'an ve hadis anlayışına etkisi bölümün son konusu olmuştur.

Tezimin hazırlanması süresince yardımlarını esirgemeyen başta hocam Sayın *Yrd. Doç. Dr. Selim ÖZARSLAN*'a, çalışmam sırasında kitaplığını bana açan, zamanını esirgemeyen *Arş. Görevlisi Mehmet ATALAN*'a ve tüm emeği geçenlere teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

Ayr. bkz.	: Ayrıca Bakınız
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Doç.	: Doçent
Fak.	: Fakülte
Hız.	: Hazreti
İlh.	: İlahiyat
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Neş.	: Neşriyat
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.D.V.Y.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
trs.	: Tarihsiz
Ünv.	: Üniversite
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayın
yy.	: Yayınevi Yok

GİRİŞ

A- METOD VE KAYNAKLAR HAKKINDA

1- TEZİN ÖNEMİ VE METODU

Peygamber, Allah ile insan arasındaki köprüyü oluşturur. İnsanlık tarihi en karmaşık dönemlerini bu köprünün koptuğu anlarda yaşamıştır. Peygamber, insanların tek Allah inancını unuttukları, O'na giden yolları kaybettikleri anda âlemin Yaratıcısı tarafından bir rahmet olarak insanlara gönderilmiştir. Bu uzun sürecin son halkası Hz.Muhammed (sav) olmuştur.¹ İlahi kitap ve kitabı getirenin siretini ve talimatını olduğu gibi muhafaza edip dünyaya yayabilecek bir ümmetin doğması üzerine dünyaya yeni bir peygamber gönderilmesine gerek görülmedi. Bu noktada peygamberlik zinciri son bulmuş oldu.²

Allah'ın göndermiş olduğu Nebi'ye iman, İslam dininin en temel esaslarından biridir.³ Çünkü, elçilerin getirdiği dine iman edilecekse, bundan önce bu dini getiren elçiye kesin bir kalp ile iman etmek gerekir.

“Biz Rabbinden bir rahmet eseri olarak peygamberleri göndeririz.”⁴ ayeti Allah'ın insanlara elçi gönderdiğini açıklarken “Allah peygamberlik vereceği kimseyi daha iyi bilir.”⁵ ayeti ise bu görevin insanların çalışması ve çabalaması ile elde edilemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır.

Allah seçtiği kullarına emirlerini vahiy yoluyla iletmektedir.⁶ Nebiler bu vahiy insanlara ulaştırırken hata ve yanılmadan korunmuşlardır.⁷ İlettikleri ilahi mesajı

¹ Yeşilyurt, Temel, *Ebu'l-Berekat en-Neseî ve İslam Düşüncesindeki Yeri*, Kubbealtı Yay., Malatya 2000, 191

² Mevdûdî, Ebu'l-Âla, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamber'in Hayatı*, Çev.Ahmet Asrar, Pınar Yay., İstanbul 1993, I/133

³ el-Bakara, 2/177

⁴ ed-Duhan, 44/4-5

⁵ el-En'am, 6/124

⁶ en-Nisâ, 4/162

⁷ el-Fetih, 48/1-2

Kâinatın Yataticısından alıp insanlara ulaştırırken, inanmayanları mu'cize ile doğru yola çağırılmışlardır.

Kendisine iman edilen, Allah tarafından seçilmiş, ondan aldığı vahyi insanlara ulaştıran, reddedenleri ise mu'cize ile iman etmeye çağıran Peygamber'in bu özelliklerinin, nübüvvet misyonunu taşımayan başka bir kişide toplanmasının mümkün olup olmadığı tartışması, "Şii İmamet" anlayışında yerini bulmuş, aynı özellikler imamlar için de söylenir olmuştur. Nübüvvetin İslam iman esaslarında Allah inancından sonra ikinci sırada yer alması ve İslam'ın olmaz ise olmaz esaslarından sayılması nedeniyle bu kuruma ait özelliklerin başka kişiler içinde sözkonusu olması Ehl-i Sünnet ve Şia arasında büyük tartışmalar meydana getirmiş, bundan dolayı İslam fikhının konusu olan imamet meselesi kelam ilmi içerisinde yerini bulmuştur. Bütün bunlar konumuzu daha da önemli kılmakta ve araştırmamızın konusu olmaktadır.

Biz bu araştırmamızda karşılaştırma metoduna başvurduk: Nübüvvet kurumuna ait bazı özellikleri ele alıp bunları "Şii İmamet" anlayışının imamlara yükledikleri özellikler ile karşılaştırdık. Bu karşılaştırmada Şia'nın İmamiyye kolunun görüşlerine başvurduk. Çünkü İmamiyye, bugün İslam coğrafyasında Şia'nın en güçlü temsil özelliğine sahip bir mezheptir.⁸

2- KAYNAKLAR

a- Şii Kaynaklar

Bu araştırmada istifade edilen Yakup b. İshak Kuleyni'nin (329/940) el-Usul mine'l-Kafî adlı eserinden Şia'nın imamet anlayışını yansıtan rivayetleri naklettik. Bu eser Şii hadis kaynaklarının en önemlisidir.

El-Kummî (381/991)'nin Risaletü'l-İtikadi'l-İmamiyye adlı eserinden de faydalandık. Kitap tamamen Şii itikadını anlatmaktadır.

Muhammed Rıza Muzaffer'in Akaidü'l-İmamiyye ve Bidayetü'l-Mearifu'l-İlahiyye adlı eserleri Şii akaidini anlatan diğer çalışmalardır.

Nasruddin Muhammed el-Hasan Tusî'nin el-İktisat fi ma Yetealleku bi'l-İ'tikad ve Keşfu'l-Murad fi Tecridi'l-İtikad faydalandığımız diğer önemli Şii kaynaklardır.

⁸ Özarlan, Selim, *İslam'da Ölüm ve Diriliş Öğretisi*, Kitap Dünyası, Konya 2001, 175

b- Sunni Kaynaklar

Ehl-i sünnetin klasik kaynaklarından da konumuz itibariyle faydalanmaya çalıştık. Bunlar: İmam-ı Azam'ın el-Fıkhü'l-Ekber'i, Cürcani'nin Kitabu't-Tarifât'ı ve Şerhu'l-Mevakıf'ı, Neseî'nin et-Temhid fi Usulu'd-Din'i, Cüveyni'nin el-Akidetu'n-Nizamiyye'sidir.

c- Milel ve Nihal Türü Kaynaklar

Ebu'l-Hasan Eş'arî'nin Makâlâtu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l-Musallin'i, Şehristani'nin el-Milel ve'n-Nihal'i, Suyuti'nin Tarihu'l-Hulefa'sı, İbn Hişam'ın Siret-i İbn Hişam'ı, İbnu'l-Esir'in el-Kamil fi't-Tarih'i gibi kitaplardan da konumuz itibariyle faydalandık.

d- Tefsir Kitapları

Şia, imamların kullandıkları vasıfları delillendirmek için birçok ayeti delil olarak kullanır. Şiilerin delil olarak kullandıkları ayetleri nasıl yorumladıklarını kendi kaynaklarından aktarıırken bu delillere Ehl-i sünnetin getirdiği bakış açısını da Sünnî tefsir kaynaklarından aktarmaya çalıştık.

Kûmî'nin Tefsiru'l-Kûmî'si, Muhammed b. Mesud b Ayyaşî'nin Tefsiru'l Ayyaşî'si, Tabatabai'nin el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an'ı, Cevad Muğni'nin Tefsiru'l-Kaşif'i faydaladığımız Şii tefsir eserleridir.

İbn Kesir'in Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim'i, M.Reşid Rıza'nın Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakim el-Meşhur bi Tefsiri'l-Menar'ı, Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili, Mevdudi'nin Tefhimu'l-Kur'an'ı, Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı Meal-Tefsiri yararlandığımız Ehl-i Sünnet tefsirleridir. Bu tefsirlerden, Şia'nın kendi görüşlerini desteklemek için kullandığı ayetlerin yorumlarına bakarak Şia'nın te'villerinin yerinde olup olmadığını ortaya koymaya çalıştık.

e- Çağdaş Şii Kaynaklar

Yararlandığımız çağdaş Şii kaynaklar genellikle klasik Şii eserlere bağlı kalmakta onlardan naklettikleri rivayetleri kendi yorumlarıyla okurlarına aktarmaktadırlar.

Bunlardan bazıları şunlardır: Tabatabai'nin İslam'da Şia'sı, Humeyni'nin Kırk Hadis Şerhi, Mutahhari'nin İmamet ve Rehberiyet'i, Muntazari'nin Velayet-i Fakih'idir.

Klasik Şia anlayışının en tanınmış Şii eleştirmenlerinden Ali Şeriatî'nin "Ali Şia'sı Safevî Şia'sı" ve "Dinler Tarihi" isimli eserleri faydaladığımız diğer çağdaş Şii

eser olmasının yanında, tarihi sürecin oluşturduğu Şiiilik anlayışını “ Safevi Şiası” olarak ele alıp eleştirmesi açısından da çok önemlidir.

Bunların dışında da Şii akaidi ve bakış açısını aktaran diğer çağdaş Şii kaynaklardan istifade etmeye çalıştık.

B- ŞİA’NIN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI

Şia: arkadaş, etba⁹, grup, cemaat, bir insanın taraftarı ve yardımcıları gibi anlamlara gelir.¹⁰

eş-Şia, aynı görüş üzerinde ittifak etmiş bir topluluğun içinde, muhtelif kişilerin görüşleri etrafında oluşan gruplardan herbirine verilen isimdir.¹¹ Bu da Şia’ya ayrılmak ve firkalaşmak anlamlarını katmaktadır.¹²

Şia, Kur’an’da da benzer anlamlarda kullanılmaktadır. “Dinlerini parça parça edip firkalara bölenlere gelince...”¹³ ayetinde Şia; firkalaşmak manasında, “Hz. Musa halkının habersiz olduğu bir sırada şehre girdi ve orada birbirleriyle dövüşen iki adam buldu. Birisi kendi taraftarlarından diğeri düşmanlardandı...”¹⁴ ayetinde ise taraftar manasında kullanılmıştır.

Şia’nın terim anlamına gelince; Eş’arî, Şia’yı; “Ali’ye tabi olanlar”¹⁵ diye tanımlamaktadır.

İbn Haldun ise Şia’yı; “Ali ve oğullarına taraftarlık edenler”¹⁶ diyerek tanımlar.

Terim olarak Şia’yı; “Hz.Peygamber’in vefatından sonra, Hz.Ali’nin nass ve tayinle halife olduğuna inanan, imametın kıyamete kadar onun soyundan çıkmayacağını ileri süren toplulukların genel adıdır.”¹⁷ diye tanımlayabiliriz.

⁹ İbn Haldun, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed, *Mukaddime*, Çev: Zakir Ugan, M.E.B.Y., İstanbul, 1997, I/495

¹⁰ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, Daru’l-Haye et-Turegi’l-Arabi, Beyrut , VIII. 188. Ayrıca Bkz. Topaloğlu, Bekir, *Kelam İlmî Giriş*, Damla Yay., İstanbul, 1996,186

¹¹ Abdulhamit, İrfan, *İslam’da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları*, Çev:M.Saim Yeprem, Marifet Yay., İstanbul, 1994,13

¹² Onat, Hasan, *Emevi Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, T.D.V.Y., Ankara 1993,13

¹³ el-En’am 6/159

¹⁴ el-Kasas 28/15

¹⁵ Eş’arî, Ebu’l-Hasan, *Makalatu’l-İslamiyyin ve İhtilafu’l-Musallin*, Mektebetu’l-Asriyye, Beyrut 1995, I/66

¹⁶ İbn Haldun, *Mukaddime*, I/496.

C- ŞİA'NIN ORTAYA ÇIKIŞI

Kaşifu'l-Gıta, Şia'nın ortaya çıkışını Hz.Peygamber zamanına kadar götürür. Hz Peygamber'in "Ali Şia"sını bizzat andığını ve defalarca bahsettiğini belirten Gıta, Şia'nın Hz. Peygamber zamanında ortaya çıktığını belirtmektedir.¹⁸

Şia'nın ortaya çıkışını Rasulullah'ın vefatını müteakip yapılan hilafet seçiminden başlatanlar da vardır. Bu görüşü savunanlara göre; Hz.Ali bu seçime itiraz etmiş ve bazı sahabeler de o'nun yanında yer almıştı.¹⁹

Şiliğin ortaya çıkışının Hz. Osman zamanındaki fitne hareketleriyle birlikte olduğunu söyleyenler olduğu gibi, bu mezhebin ortaya çıkışını Hz. Ali'nin öldürülmesinin sonuna veya Tevvabün hareketine bağlayanlar da olmuştur.²⁰

Şia, siyasi ve fikhî bir mezhep olarak, halifelik konusunda "nass ve tayin" nazariyesine itikat ile ortaya çıkmıştır.²¹

Bu görüşler çerçevesinde Şiiliğin tarih süreci içerisinde üç merhaleden geçtiği belirtilmiştir.²²

1) Birinci merhale Hz.Ali zamanında teşekkül etmiş ve Şia-i Ula adını almıştır. Bu gruba dahil olanlar, Ashap ve Tabiinden olup Hz.Ali'nin hilafetine yardım edenlerdir.²³

2) İkinci merhale de Hz. Ali döneminde yaşanmıştır. Bu aşamada Şia'ya bazı usul ve esaslar sokulmaya başlanmıştır.²⁴

3) Üçüncü merhale ise Hz.Ali döneminden sonra yaşanmıştır. Bu dönemde Hz.Ali taraftarları kendi içerisinde firkalara ayrılmışlardır.²⁵

D-Şİİ MEZHEPLER VE İNANÇ ESASLARI

Şia, Keysaniyye, Zeydiyye ve İmamiyye'den oluşan üç ana kola ayrılmıştır.²⁶

¹⁷ Özarslan, *Ölüm ve Diriliş*, 174.

¹⁸ Kaşifu'l-Gıta, Muhammed Hüseyin b. Ali er-Razi, *Aslu's-Şia ve Usuluha*, (Caferi Mezhebi ve Esasları), Çev:A.Baki Gölpinarlı, Zaman Yay., İstanbul, 1979,45.

¹⁹ Topaloğlu, *Kelam*, 190.

²⁰ Abdulhamit, *İslam'da İtikadi Mezhepler*, 17-18.

²¹ Abdulhamit, *İslam'da itikadi Mezhepler*, 19.

²² Türkgülü, Mustafa, *Kelam İlmi I*, T.D.V.Y., Ankara, 1997, 48

²³ Çağatay, Neşet-İ. Agah Çubukçu, *İslam Mezhepler Tarihi*, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1985

²⁴ Türkgülü, *Kelam*, 48.

1-Zeydiyye: Hz.Peygamber'in torunlarından İmam Zeyd'in tabileridir.²⁷ Zeyd b. Ali Kufe'lilerin beyatını aldıktan sonra Hişam b. Abdulmelik'in Irak valisi Yusuf es-Sakafi'ye başkaldırmış ve mücadele sırasında şehit edilmiştir.²⁸

Zeydiyye; Caruddiye, Süleymaniye ve Butriyye olmak üzere üç kola ayrılmışlardır.²⁹

Zeydiyye'nin fikirleri şunlardır:³⁰

- 1- Caruddiye dışındakiler, imam ister Hüseyin isterse Hasan soyundan olsun fark etmez. İtaati vacip olan imamın olması caizdir.
- 2- İmamette masumiyet şartını aramamaktadırlar.
- 3- Caruddiye dışındakiler Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in hilafetini kabul etmektedirler.
- 4- Daha faziletli biri varken daha aşağı olanın imameti caizdir.

2-Keysaniyye: Bunlar, el-Muhtar es-Sakafi'ye uyanlardır. Muhtar, Hz.Hüseyin'in intikamını almak için mücadele etmiş ve Kerbela'da Hz. Hüseyin'i şehit edenlerin birçoğunu öldürmüştür.³¹

Keysaniyye, iki hususta ittifak etmiştir.³²

1- Muhammed b.Hanefiyye'nin imameti hakkında ittifak etmişlerdir. Nitekim, Muhtar, insanları Hanefiyye'nin imametine çağırmıştır.

2- Allah'a beda'yı uygun görme konusunda ittifak etmişlerdir. Beda; Allah'ın fikrini değiştirmesi, yeni bir görüş ortaya koymasıdır.

3-İmamiyye: Şia mezhebinin en büyük kolunu oluşturur.³³ İmamiyye, Zeyd'in öldürülmesinden sonra ayrı bir imam bulma çabası içine girenlerin meydana getirdiği

²⁵ Türkgülü, *Kelam*,49

²⁶ Bağdadi,Abdulkahir, *el-Fark beyne'l-Fırak*, (Mezhepler Arasındaki Farklar), Çev:E.R.Fıgılalı, T.D.V.Y., Ankara, 1991,26

²⁷ Abdulhamit,*İslam'da İtikadi Mezhepler*,42

²⁸ Abdulhamit, *İslam'da İtikadi Mezhepler*,42

²⁹ Bağdadi, *el-Fark*, 26

³⁰ Abdulhamit, *İslam'da İtikadi Mezhepler*, 43.

³¹ Bağdadi, *el-Fark*, 31.

³² Bağdadi, *el-Fark*, 32.

³³ Abdulhamit, *İslamda İtikadi Mezhepler*, 36.

hareketin adıdır. Zeyd'i terk ettikleri için bunlara Rafıza da denilmektedir. Bugün İran, Irak ve Pakistan'da yaşayan Şiilik, İmamiyye ismiyle tanınmaktadır.³⁴

İmamiyye'ye göre din, beş esasa dayanır:³⁵

1-Allah'ı Bilmek: İmamiyye'ye göre, akıllı kişiye, Yaradana bilmek, tanımak, uluhiyetinde bir olduğuna, Rab oluşunda ortağı, benzeri bulunmadığına, yaratmak, rızık vermek, öldürmek, diriltmek, yoktan var etmek, varı yok etmek gibi işleri, şeriki olmaksızın yaptığına inanmak gerekir ki bu inanç, akıllı kişinin aklının da hükmedeceği bir inançtır.

2-Nübüvvet: Şia İmamiyye, Kur'an'ın bildirdiği bütün peygamberlerin Allah tarafından gönderilmiş olan dereceleri yüceltilmiş, nübüvete mazhar edilmiş, melek vasıtasıyla gelen, vahyedilen, Allah'ın emirlerini kullarına tebliğ ile görevlendirilmiş kulları olduğuna inanırlar.

Nebiler hatadan masumdurlar. İsrâ ve Mirac haktır. Kur'an noksanlık, değişiklik ve ziyadeliikten korunmuştur.

3-İmamet: İmamiyye bu inancı ile diğer mezheplerden ayrılır. İmamet dinin aslındandır. İmamet Allah tarafından verilen bir makamdır.

4-Ameli bilmek: Amel, İslam'ın binasıdır ve beştir. Namaz, Oruç, Zekat, Hac ve Cihat. Bu bakımdan iman, kalp ile inanmak, dille söylemek ve bu erkan ile amel etmektir.

5-Ahiret: İmamiyye diğer mezhepler gibi Allah'ın yaratılmışları yeniden ve ölümden sonra kıyamet gününde, hesap ve ceza için dirilteceğine inanır. Şahıs bedeni ve ruhu ile diriltilecektir.

³⁴ Türkgülü, *Kelam*, 50.

³⁵ Kaşif'ul-Gıta, *Aslu's-Şia*, 46-59

BİRİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVET VE İMAMETİN İMKANI

A- NÜBÜVVET

1- Nebinin Sözlük ve Terim Anlamı

Nebi, hemzeli ve hemzesiz olarak iki şekilde kullanılmaktadır.³⁶ Hemzeli olarak alınan Nebe, haber anlamına gelen “en-Nebe”’den türetilmiştir. Çoğulu “enbau”dur.³⁷ Kur’an’ı Kerimde Allah şöyle buyurmuştur. “Biri birlerine neden soruyorlar? Büyük haberdan mi?”³⁸ Ayetinde geçen “Nebe” kelimesi haber anlamında kullanılmıştır. Bunun yanında hemzesiz olarak kullanılan “en-Nübüvvet” yükselme manasına da gelir.³⁹

Bu anlamlar ışığında “Nebe’ ” Allah’ın vahiy yoluyla seçtiği kullarına ulaşan “haber”dir. Bu kavram, peygamber ile Yaratıcı arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bu ilişki vahiy ve haber verme olayı ile alakalıdır.⁴⁰

Kendisine melek vasıtasıyla vahy edilen⁴¹ kalbine ilham edilen, salih rü’ya ile tenbih olunan⁴² veya Allah’tan haber getiren, Allah’ı, ahireti, zararlı ve faydalı şeyleri tanıtan kimsedir.⁴³

Abduh, nübüvveti şöyle tanımlamaktadır; “Nebiler, bazı inanç esaslarını ve insanı yaratan, ona ihtiyacı olan her şeyi veren Allah’ın buyruklarını bize bildirmekle görevli kimselerdir.”⁴⁴

Kur’an, peygamberlerden bahsederken Nebinin yanında “Resul” kelimesini de kullanmıştır. Sözlük anlamı olarak resul; irsal’den gelmekte ve yöneltmek, göndermek

³⁶ Bağdadi- Abdulkahir, *Usulu’-d-Din*, Daru’l-Fıkr, Beyrut 1997, 83.

³⁷ İbn-i Manzur, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu’l-Arab*, Daru’l-Haya Et-Turagi’l-Arabi, Beyrut 1988, XVI, 8.

³⁸ en-Nebe, 78/1-2.

³⁹ Mustafa, İbrahim-Hamid, A.Kadir, *El-Mu’cemu’l-Vasit*, Çağrı Yay., İstanbul, 1996, 896.

⁴⁰ el-Buti, Said Ramazan, *İslam Akaidi*, Çev. Mehmet Yolcu-Hüseyin Altınalan, Madve Yay., İstanbul, 1986, 191.

⁴¹ Rıza, M. Reşid, *Muhammedi Vahiy*, Çev. Salih Özer, Fecr Yay., Ankara, 1991, 24.

⁴² Cürcani, Seyyid Şerif, *Kitabu’t-Ta’rifat*, Çev. Arif Erken, Bahar Yay., İstanbul, 1997, 237.

⁴³ Yeğin, Abdullah, *Yeni Lugat*, Hizmet Vakfı Yay., İstanbul, 1997, 562.

⁴⁴ Abduh, Muhammed, *Risâletu’t-Tevhid*, (Tevhid Risalesi), Çev. Sabri Hizmetli, Fecr Yay., Ankara, 1986, 131.

anlamlarına gelmektedir. Bir kimseyi önemli bir iş için gönderdiğinizde, o kimse sizin elçiniz olur.⁴⁵ Terim olarak ise resul; kendisine vahiy gelen ve yeni bir şeraiti tebliğ etmekle görevlendirilen peygamberdir.⁴⁶

Nebi ile resul arasında şu farklar vardır.⁴⁷

1- Nebi kavramı resulden daha geneldir. Her resul nebidir, fakat her nebi resul değildir.

2- Nebi, kendinden önce gelen peygamberlere indirilmiş olan kitaplarla hükmeden, kendilerine kitap verilmeyen peygamberler olduğu halde, resul, kendisine kitap ve şariat verilen peygamberdir.

3- Resul kendinden önce gelen şariatlerin hükümlerini ortadan kaldırır. Nebi olanlara böyle bir özellik verilmemiştir.

Kur'an'da "nebi ve resul kavramları kullanılırken bunlara farklı anlamlar yüklenmiştir. "Muhammed, sizin erkeklerinizden birinin babası değil, fakat Allah'ın elçisi ve Nebilerin sonuncusudur."⁴⁸ Bu duruma örnek olarak Hz. Musa ve Hz. Harun verilebilir. Hz. Musa hem nebi hem de resuldür zira Allah'tan vahiy almış kendisine Tevrat verilmişti. Onun kardeşi Hz. Harun ise nebidir, fakat resul değildir.⁴⁹ Bu anlamlar ışığında nebi; Allah'tan vahiy alan ancak önceki peygamber tarafından tebliğ edilen dine tabi olan ve bu dinî esaslarını insanlara anlatan peygambere denir. Resul ise; Allah'tan vahiy alan ve yeni bir şeriati tebliğ eden peygamberdir.

2- Nübüvvetin İmkani

Nübüvvetin mümkünlüğü – imkanı konusunda İslam dünyasında bir ihtilaf yoktur. İslam alimlerinin büyük bir çoğunluğu "Allah'ın peygamber göndermesi mümkündür, akıl bunu kabul eder" derken bir kısmı da "Hikmetin gereği olarak vaciptir." demişlerdir.⁵⁰

Allah için peygamber gönderilmesi konusunda herhangi bir imkansızlık söz konusu değildir. İnsanların mutluluğu için helal ve haramları belirtmek üzere peygamberlerin görevlendirilmesi akıl yönünden caiz iken dinen de gerçekleşmiş bir

⁴⁵ Yavuz, Salih Sabri, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yay., İstanbul, trs., 16.

⁴⁶ Uludağ, Süleyman, *İslam'da İnanç Konuları ve İtikadi Mezhepler*, Marifet Yay., İstanbul, 1996, 186.

⁴⁷ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 17-18.

⁴⁸ el-Ahzab, 33/40.

⁴⁹ Uludağ, *İslam'da İnanç Konuları*, 187.

⁵⁰ es-Sabuni, Nureddin, *Maturidiyye Akaidi*, Çev. Bekir Topaloğlu, D.İ.B.Y., Ankara, 1988, 45.

durumdur.⁵¹ Allah Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar insanlara değişik zaman ve mekanlarda peygamberler göndermiştir.⁵² Yüce Yaratıcı bu durumu bizlere şöyle bildirmektedir: "Yeryüzünün her topluluğu kendi peygamberine sahip olmuştur."⁵³

Allah'ın peygamber göndermesindeki hikmet elbetteki sadece haram ve helalleri bildirmek değildir. Allah'ın kendisine ait sıfatları anlatması, kulların nasıl ibadet edeceklerini bildirmesi, ahiret ahvali hakkında insanlara bilgi vermesi v.b. hikmetler peygamber gönderilmesini mümkün kılmaktadır.⁵⁴

Abdullatif el-Harputi, İslam filozoflarının bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmaktadır: "Allah cimri olmayıp umumi inayetiyle yarattığı her şeyi, o şeyin mahiyetinde bulunan yeti ve kabiliyet üzere yarattığından dolayı O'nun insan fertlerinden bir takım harikuladeliğlerle temayüz eden birini; uyulacak kanun vaz' etmek, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları kaldırmak, din ve dünya işlerini düzene koymak üzere yaratması gereklidir."⁵⁵

Hakikat ve saadeti elde etmede insan aklının kâfi gelmemesi ve insanlar arasında tarih boyunca ihtilafların meydana gelmesinin bir öğretici ve uyarıcıyı zorunlu kılması, ayrıca insanların Allah ile nasıl münasebet kurup ne şekilde ibadet edeceklerini, amellerinin karşılığında ne alacaklarını kendi kendilerine bilmemeleri⁵⁶ gibi sebepler peygamber gönderilmesini mümkün kılmaktadır.

İnsanın akıllı olması Nebi'ye ihtiyaç duymayacağı anlamına gelmez. İnsanın zekası ister orta, isterse ileri derecede olsun fark etmez, her durumda da ulaşamayacağı hakikatler, doğrular olacaktır. Bunlara da ancak Allah'ın elçisi aracılığıyla ulaşacaktır.⁵⁷

⁵¹ Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *İhyaü Ulumu'd-Din*, Çev. Mehmet A.Müftüoğlu, Tuęra Yay., İstanbul, 1992, I, 277.

⁵² Gölçük, Şerafettin – Süleyman Toprak, *Kelam*, Tekin Kitapevi, Konya 1996, 296.

⁵³ el-Fatır, 35/24.

⁵⁴ Kılavuz, Saim, *Ana Hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş*, Ensar Neş., İstanbul, 1993, 137.

⁵⁵ el-Harputi, Abdullatif, *Tenkihu'l Kelam Fi Akaid-i Ehli'l İslam*, Çev. İbrahim Özdemir – Fikret Karaman, T.D.V. Elazığ Şub. Yay., Elazığ 2000, 227.

⁵⁶ Özervarlı, M.Sait, *Kelâmda Yenilik Arayışları*, İslam Yay., İstanbul, 1988, 94.

⁵⁷ Yeşilyurt, *Ebu'l-Berekât en-Neseî*, 193.

B- İMAMET

1- İmametın Sözlük ve Terim Anlamı

Emmen, imamen veya imameten şeklinde üç değişik mastarı bulunan kelime; ön, öne geçmek manalarına gelir.⁵⁸

Ayrıca “İmam” kelimesi; önder, rehber, devlet reisi, fikri-re’yi kabul edilen⁵⁹, kendisine uyulan, örnek alınan, devlet başkanı⁶⁰ anlamlarında da kullanılmaktadır.

İslam literatüründe “imam” kelimesinin yanında “halife” sözcüğü de kullanılmıştır. Halife kelime olarak; vekil, naib, birinin yerine geçen⁶¹ ve onu temsil eden kişi anlamına gelir.⁶² Hilafet demek, başka birine vekalet etmek demektir. Filan kimse filan kimseye halife oldu demek, onun işini eline aldı demektir. İster onun bulunmasıyla bir arada olsun, ister onun bulunmasından sonra olsun fark etmez.⁶³

Kelami kaynaklarda devlet başkanlığı kurumuna karşılık olarak “imamet-hilafet” kelimeleri kullanılmaktadır.⁶⁴ Fakat Şîa’nın “imamet” kelimesine yüklediği anlam ile Ehl-i sünnetin “imam-halife” kelimelerine verdiği manalar birbirinden farklıdır. Şîa’ya göre imamet; hem dünyevi işlerde, hem de dini meselelerde genel bir liderliktir. İmamet de tıpkı nübüvvet gibi, insanlık derecesinin dışında ve onu aşan bir meseledir. İmam seçimi insanî imkanların ve gücün dışındadır. İlahî yönlüdür ve nübüvvet gibi ilahi tayin ve vahiy yoluyla gelmektedir.⁶⁵ Ehl-i sünnete göre ise imam-halife; genel olarak din ve devlet başkanı olup dini hükümleri uygulayan kişidir.⁶⁶ Başka bir tanıma göre ise İmamet-Hilafet Müslümanların yönetiminde genel tasarruf hakkına sahip olmaktır.⁶⁷

⁵⁸ Mustafa, İbrahim-Hamid, A.Kadir, *el’Mu’cemu’l-Vasıt*, Çağrı Yay. İstanbul, 1996, 27 ; Gümüšoğlu, Hasan, *İslam’da İmamet ve Hilafet*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1995, 13.

⁵⁹ Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Yeni Şafak Yay., İstanbul, 1999, 465.

⁶⁰ Ma’luf, Luis, *el-Muncid Fî’l-Lûğa*, Daru’l-Meşrik, Beyrut Trs., 17.

⁶¹ Kazıcı, Ziya, *İslam Medeniyeti ve Müesseseler Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1999, 75; Bkz. Hüseyin el-Muntazari, *Velayet-i Fakih*, Çev. Şeyho Duman, Endişe Yay., Ankara, 1991, 161-162.

⁶² Kerimoğlu, Yusuf, *Kelimeler ve Kavramlar*, İnkılap Yay., İstanbul, 1995, 84.

⁶³ Mevdûdî, *İslam’da Hükümet*, Çev. Ali Genceli, Hilal Yay., Ankara, trs, 258.

⁶⁴ Yeşilyurt, *Ebu’l-Bereket en-Neseft*, 241.

⁶⁵ Mutahhari, Murtaza, *İmamet ve Rehberiyet*, Çev. Ünal Çetinkaya, Endişe Yay., Ankara, 1991, 110, Bkz. Ali Şeriatî, *Dinler Tarihi*, Çev. Erdoğan Vatanserver, Seçkin Kitaplar Yayınevi, İstanbul, Trs., 263.

⁶⁶ Taftazani, Sadeddin, *Şerhu’l-Makâsıd*, Alemu’l-Kutup, Beyrut 1998, V, 232.

⁶⁷ Özarlan, Selim, *Maturidî Kelamcısı İbn-i Hümmam’ın Kelami Görüşleri*, Elazığ 2002, 99

Hilafet, din ve dünya işlerindeki umumi reisliği⁶⁸ yani Hz. Peygamberden sonraki devlet başkanlığı kurumunu ifade eder. İmam, Allah'ın hükümranlığını tanıyan ve Allah tarafından Resûlü aracılığıyla ulaştırılan din kanunu ışığında hilafet güç ve otoritesini kullanan kişidir.⁶⁹

Tanımlamadan açıkça anlaşılmaktadır ki Şîa, imameti; Allah tarafından seçilen, tayin edilen bir kurum olarak görmektedir. Ehl-i sünnetin yapmış olduğu tanımlamalarda Allah tarafından atanmışlık veya tayin edilmişlik görülmemektedir.

“İmam” kelimesi Kur’an’ı Kerim’de bazı ayetlerde kullanılmıştır. “İmam” dört ayette; 2/124 - 11/17 - 25/74 - 46/12 “imamen” yani “önder”, bir ayette 15/79 “bi imamin-Mubin” “açık ve işlek yol”, bir ayette 36/12 “fi imamin mubin” “apaçık bir kitap”, bir ayette 17/71 “bi imamihim”, “önderleri” ve dört ayette 9/12 - 21/73 - 28/5 - 32/24 “eimme”, “önderler” şeklinde kullanılmaktadır.⁷⁰

Kur’an’ı Kerim’de “imam” kelimesi Şîa’nın yüklemiş olduğu anlamdan – Allah’ın tayin ettiği belirlediği, atadığı kişi – uzak olarak insanlara önder, lider olan dolayısıyla idare eden, yöneten, yönlendiren ve rehberlik yapan anlamındadır ki imam kelimesinin Kur’an’da karşıladığı bu anlamlar ehl-i sünnet’in bu kavrama yüklediği mana ile örtüşmektedir. Bu da imama, Şîa’nın yüklediği kutsallık konumundan uzaklaştırıp İslam toplumunun liderliğini yapan kişinin tabi ismi yapmaktadır. İmama nübüvetten daha yüksek bir makam verilmektedir.

Şîa’ya göre her nebi imam değildir. Nübüvvet ayrı, imamet ayrıdır. Nübüvvet yol göstericilik, imamet ise yola erdiriciliktir. Büyük peygamberler hem nebi hem de imamdırlar. Diğer peygamberler sadece nebidirler, fakat imam değildirler. Sadece yol göstericidirler, yola erdirici değil.⁷¹ Kur’an bu konuyu Bakara suresi 124. ayetinde ele almaktadır. Allah Hz. İbrahim’e hitaben şöyle buyuruyor: “Seni insanlara imam yapacağım”⁷² Böylece Nebi olan Hz. İbrahim imamet ile de görevlendirilmiştir.⁷³

⁶⁸ Yeğin, *Yeni Lugat*, 222.

⁶⁹ Rahman, Afzalur, *Sîret Ansiklopedisi*, Çev. Kenan Dönmez, İnkılap Yay., İstanbul, 1996, I, 359.

⁷⁰ Aykan, Recep, *Kur’an Fihristi*, Pınar Yay., İstanbul, 1997, 707, Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Ensariyan Yay., Kum 1991, 302.

⁷¹ Mutahhari, *Gaybi Yardımlar*, Çev: Fuat Alaybeyoğlu, Seçkin Yay., İstanbul, 1993, 99.

⁷² el-Bakara, 2/124.

⁷³ Mutahhari, *Gaybi Yardımlar*, 99

Şîa'ya göre imamlarda da imamet ve rehberlik vardır, fakat nübüvvet yani yol göstericilik yoktur. Onlara göre imamet; Allah tarafından aldığı düsturlar ile topluma hareket ve öğüt veren, onlara yol aldırandır.⁷⁴

Şîa imamete bu misyonu yükleyerek onları Hz. Peygamber'den sonra İslam toplumun doğal lideri ve yöneticisi olarak göstermiş, imamlara verdiği yönetmek, yola erdirmek misyonunu ulu'l-azm olmayan Nebilere vermemiştir. Halbuki Kur'an büyük veya küçük nebi ayrımı yapmadan, Nebilere uyulması gerektiğini açık bir şekilde anlatmaktadır. "Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan geri durun."⁷⁵

2- İmamet'in İmkânı

a. Ehl-i Sünnete Göre İmamet'in İmkânı

İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) aynı zamanda Allah'ın yeryüzüne gönderdiği son elçiydi. O'nun vefatından sonra Ashab Ben-i Sa'ide Sakife'sinde Hz. Peygamber efendimizin halefini seçmek için toplanmışlardı. Ensar, Hz. Peygamber'in halefi olarak Sâd b. Ubade'yi öne çıkarmıştı. Muhacirler ise Hz. Ebu Bekir'de karar kılmıştı. Bu arada Hz. Ali ise Hz. Peygamberi defin işleriyle uğraşmaktaydı.⁷⁶ Ensar ve Muhacirler arasında geçen uzun tartışmalar sonucu⁷⁷ Hz. Ebu Bekir Hz. Peygamberimizin halefi olarak İslam toplumunun başkanı seçildi.⁷⁸ Fakat daha sonraları Hilafet-İmamet konusu İslam toplumu içerisinde büyük tartışmalar ve beraberinde itikadi, siyasi bölünmeler meydana getirdi. Bu konuda Ehl-i sünnet ve Şîa iki farklı ekolün temsilcileri olarak İslam tarihindeki yerlerini aldılar.

Hilafet-İmamet konusunda sorulan sorular şunlardı: Nebi'nin vefatından sonra bir yöneticiye ihtiyaç var mı? Varsa bunu kim belirleyecek? Bir imama dinen mi yoksa aklen mi ihtiyaç duyuluyor?

Ehl-i sünnet, Mutezile ve Mürcie gibi mezhepler imamet'in gerekliliğine inanırlar. Bu gerekliliği şu deliller üzerine bina etmişlerdir.⁷⁹

⁷⁴ Mutahhari, *Gaybi Yardımlar*, 102

⁷⁵ el-Haşr, 59/7.

⁷⁶ İbn Hişam, *Sireti İbn Hişam*, Çev. Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul, 1994, IV, 412.

⁷⁷ İbnu'l-Esir, *İslam Tarihi el-Kamil fi't-Tarih Tercemesi*, Çev. M.Beşir Eryarsoy, Bahar Yay., İstanbul, 1985, II, 288.

⁷⁸ Hasan, İ.Hasan, *İslam Tarihi*, Çev. Komisyon, Kayıhan Yay., İstanbul, 1991, I, 268.

⁷⁹ Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, Çev. Komisyon, Risale Yay. 1994, VIII, 398.

- 1- Şer'î delil
- 2- Akli delil
- 3- Görev delili

Şer'î delil, sahabenin icmasıdır. Sahabeler imametın vacip olduğu üzerine icma etmişlerdir. Hatta bunu en önemli görevlerden biri saymışlardır. Hz. Peygamber'in vefatında Hz. Ebu Bekir şöyle demiştir. "Ey insanlar! Kim Muhammed (s.a.v)'e tapıyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür. Her kim ki Muhammed'in Rabbine kulluk ediyorsa, muhakkak ki O diridir ve ölmeyecektir. Bundan dolayı bu dini uygulayacak birine ihtiyaç vardır. Gidin ve ileri gelenlerinizi getirin." Bunun üzerine her bir yandan insanlar geldi, Hz. Peygamber'in defin işleri ertelenerek devlet başkanı seçildi.⁸⁰

Akli delil ise, düzeni sağlamak ve anarşiyi önlemek için böyle bir otoritenin bulunmasına olan ihtiyaçtır. İnsanlar tabiatları gereği bir araya gelir ve bu şekilde yaşarlar. Topluluk şeklinde yaşayan insanların anlaşmazlıklara, çekişmelere ve ayrılıkları düştükleri her zaman görülen bir şeydir. Bunlar ancak devlet otoritesiyle önlenebilir. Devlet otoritesini temsil eden kişiyse imamdır.⁸¹

İnsanoğlunun Allah rızası için yaptığı namaz, oruç, hac ve umre gibi ibadetler, ezan, Cuma ve bayram gibi umumi şiarlar, akit vb. toplumsal ilişkiler ancak devlet otoritesinin varlığı ile düzenli bir şekilde gerçekleşir.⁸²

Bir devlet ile o devletin başkanlığı birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. Devleti yöneticiden yoksun olarak düşünmek aklen muhaldir.

İmamın tayin yöntemi ile ilgili olarak nass, biat, velayet-i ahd, kahr ve galabe şeklinde dört yoldan söz edilmektedir.⁸³ Nass yöntemi ile imamı belirleme şekli, Şia'nın ileri sürdüğü bir yöntemdir ki buna ilerde değinilecektir.

Ehl-i sünnet imamet görevinin seçim ve ittifak ile olacağı görüşündedir. İmam seçmek akd ve hal ehline, yani imam seçme hak ve selâhiyetine hâiz olan kimselere aittir.⁸⁴ Bunun dışında kalan yolların dayanağı zayıftır. Çünkü ya nassların te'vil edilmesi söz konusudur, yahut da zayıf nasslara güvenilerek bu görüşler ileri sürülmüştür.

⁸⁰ Taftazanî, *Şerhu'l-Mekasid*, V, 232.

⁸¹ Zuyhayli, *İslam Fıkhı Anskilopedisi*, VIII, 397.

⁸² Taftazani, *Şerhu'l-Mekasid*, V, 378.

⁸³ Zuhayli, *İslam Fıkhı Anskilopedisi*, VIII, 403.

⁸⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, I, 486.

Şafii'ye göre de imamet gereklidir. Aynı zamanda imamet Kureyş'in hakkıdır. O'na göre imamet seçiminde iki şey muteberdir.⁸⁵

1. Hilafet iddiasına kalkışanın Kureyş'ten olması.
2. Halkın O'nun etrafında toplanması.

İmam Gazali'ye göre ise, imam nasp etmek vaciptir. Fakat bu vûcub akli değil şer'idir. Ancak vûcub, kendisinde fayda bulunan ve terkinde herhangi bir zarar mülâhaza edilen bir fiil olarak tefsir edilirse, bu takdirce imam nasp etmenin aklen de vacip olduğu inkar edilemez. Çünkü bunda dünyevi bakımdan menfaat elde etme ve zarardan kurtulma vardır.⁸⁶

Gazali'ye göre imametın şartları şunlardır:

1. İktidar-kifayet
2. İlim
3. Vera (dindarlık)
4. Kureyş'ten olmak.⁸⁷

Gazali'ye göre Resulullah'ın, muayyen bir şahsın halife olmasına dair kesin bir emri yoktur. Eğer böyle bir emir olsaydı vali ve kumandanları tayin ettiğine dair haberler ulaştığına göre büyük imamı tayin ettiğine dair haber de bizlere ulaşırdı. Çünkü daha küçük rütbede vali ve kumandanların tayinine ait haberler ulaşırken daha önemlisinin gizli kalması mümkün değildir.⁸⁸

İbn Teymiyye'ye göre; cemaatlere namaz kıldırarak, cezaları uygulayacak, zekatı tahsil edecek bir imamın bulunması zaruridir. İbn Teymiyye, Kureyş'in faziletini belirten ve imametın onlara ait olduğunu gösteren çok sayıda rivayete dayanarak, imamın Kureyş'e mensup olmasını şart koşar.⁸⁹

90

İbn Haldun'a göre imametın dört şartı vardır.⁹¹ Bunlar:

- 1- İlim

⁸⁵ Ebu Zehra, Muhammed, *İmam Şafii*, Çev. Osman Keskiöğlü, D.İ.B.Y., Ankara, 1996, 137.

⁸⁶ Gazali, Ebu Hamid, *İttakadda İktisad*, Çev. Osman Z. Soyuyiğit, Sönmez Neş., İstanbul, 1971, 269.

⁸⁷ Gazali, *İttakadda İktisad*, 272.

⁸⁸ Gazali, *İhyau Ulumu'd-Din*, I, 283.

⁸⁹ Ebu Zehra, *İbn Teymiyye*, Çev. Nusreddin Bolelli-Vecdi Akyüz, İslamoğlu Yay., İstanbul, 1988, 319.

⁹⁰ Korkmaz, Fahrettin, *Gazali'de Devlet*, T.D.V.Y., Ankara, 1995, 106.

⁹¹ İbn Haldun, *Mukaddime*, I, 486.

2- Adalet

3- Ehliyet

4- Fikir, akıl, iş ve amele tesir edecek derecede duygu ve âza kusuru olmamak

Ona göre; Devlet başkanı olmak için ilim şarttır. Çünkü hükümleri, ancak bilen birisi tatbik edebilir. Bu hükümleri bilmeyeni imam seçmek caiz değildir. İmamın aynı zamanda müçtehit olması gerekir. Çünkü başkalarını taklit etmek büyük eksikliklerdir. İmam, diğer memurluk ve görevleri gözetleyeceği için adil olmalıdır. Ehliyet sahibi olmak, iktidar yani güç ile ilişkilidir. Cezaların yerine getirilmesi, zorluklara katlanılması bu güce ve iktidara örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda devleti yönetirken hata yapmaya, görevini sağlıklı bir şekilde yerine getirememeye vb. sebep olacak eksikliklerden de uzak olması gerekir.⁹²

Genel olarak devlet başkanında olması gereken özellikler şöyle sıralanabilir.⁹³

- 1- Müslüman, hür, erkek, akıllı ve ergenlik çağına girmiş olmak suretiyle eksiksiz bir velâyet sahibi olmak
- 2- Adaletli olmak
- 3- Karşı karşıya kalınan olaylarda ve meydana gelen hadiselerde karar verebilecek şekilde ilmi yeterliliğe sahip olmak
- 4- Siyasi meselelerde, savaş ve idari hususlarda basiret sahibi olmak
- 5- Vatanın korunması, düşmanlara karşı cihat edilmesi, hadlerin uygulanması, mazlumun hakkının alınarak adaletin gerçekleştirilmesi ve İslam hükümlerinin uygulanması sonucunu veren cesaret, kahramanlık ve gayretlilik gibi ayırt edici özelliklere sahip olmak
- 6- Bedeni yeterlilik. Görmek, işitmek, konuşmak gibi duyularının sağlıklı olması
- 7- Nesep; halife adayının Kureyş'ten olması. Daha önce fikirlerini verdiğimiz İmam Şafii, Gazali gibi Ehl-i sünnet alimleri de imamın Kureyş'ten olması gerektiğini belirtmişlerdir.

İmam'ın Kureyş'ten olması gerekliliği Ehl-i sünnet ile diğer mezhepler arasında tartışma konusudur. Ehl-i sünnet bu görüşünü Hz. Peygamber'in "İmamlar Kureyş'tendir" hadisine dayandırmaktadırlar. Fakat bu hadisi bizler tüm zamanlara

⁹² İbn Haldun, *Mukaddime*, I, 487.

⁹³ Zuhayli, *İslam Fikhi Ansiklopedisi*, VIII, 410.

şamil kılamayız. Bu hadisten anlayacağımız; İmamete toplumsal gücü arkasına alabilecek birinin seçilmesi gerekliliğidir.⁹⁴

Hariciler ise, imamet'in hür seçim ile olacağına inanmaktadırlar. Onların oylarıyla seçilmiş olan, kendisine karşı gösterilen adalete mukabil halka adalette muamele eden ve zulümden kaçınan her şahıs imam olabilir. Hariciler dünyada bir imamın bulunmasını da caiz görmüşlerdir. Onlara göre eğer bir imama ihtiyaç duyulursa bu imamın köle veya hür olması yahut Nebâti veya Kureyşi olması mümkündür.⁹⁵ Mutezile'den Asam ve Haricilerden bazılarının "Ümmet adaleti hakim kılmaya ve Allah'ın hükümlerini amelde tatbik etmeye karar verir ve bu hususta ittifak ederse imama lüzum kalmaz" şeklindeki görüşleri ümmetin icması ile reddedilmiştir. Din, devlet başkanı olmayı değil; kahr, zulüm ve devlet nimetlerinden haksız bir şekilde faydalanmayı yasak etmiştir. Yani din, devlet reisliğini kötülüğe alet etmeyi yermiştir.⁹⁶

b. Şia'ya Göre İmamet'in İmkânı

Allah ile insanlar arasında bir makamın olması gerekliliği Müslümanlar arasında ittifaken kabul edilmiştir. Bu, nübüvvet makamıdır. Hz. Peygamber'den sonra da ahkâmı koruyacak bir makam zaruridir. Bu ise imamet makamıdır.⁹⁷ Bu makama oturacak kişinin kusursuz ve yanılmaz olması gerekir. Nassa istinad etmeyen ve insanlar tarafından seçilen devlet başkanı bu vasıflara haiz olamaz. Bundan dolayı onun tayini, Allah tarafından yapılır.⁹⁸

Cürcani, imam seçmenin insanlar için sem'an vacip olduğunu söylerken, İmamiye mezhebi bunun insanlar için değil Allah için vacip olduğunu belirtmektedir.⁹⁹ Şia, vucubiyetin imkanı için birçok delil getirirken bu delilleri akli ve nakli olmak üzere iki genel grup altında toplayabiliriz. Şia, bu vucubiyetin imkanının Hz. Ali ve çocuklarında vuku bulduğuna inanmaktadır.

İmamiye'nin imametini Hz. Ali ve ailesi için imkanı hakkında ileri sürdüğü deliller ve bu delillere yöneltilen itirazları şöyle sıralamak mümkündür.

⁹⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, I, 488-494.

⁹⁵ Abdulhamit, *İslamda İtikadi Mezhepler*, 89.

⁹⁶ Abdulhamit, *İslamda İtikadi Mezhepler*, 88.

⁹⁷ Akbulut, Ahmet, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, yy., trs., 82.

⁹⁸ Korkmaz, Fahrettin, *Gazâli'de Devlet*, T.D.V.Y. Ankara, 1995, 110.

⁹⁹ Cürcani, *Şerhu'l-Mevakıf*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1988, VII, 376.

1. İslam dininin yaşanmasına, yayılmasına fazlasıyla önem veren Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmeti kimin idare edeceğini belirtmemesini ve bu konuda Müslümanlara hiçbir sorumluluk yüklememiş olmasını akıl kabul eder mi? Ebu Bekir kendisinden sonra birisini halife olarak tayin ederken, acaba O, Müslümanların menfaatlerini Hz. Peygamber'den daha mı çok gözetiyordu?"¹⁰⁰

İmamiyye'nin bu delilini Beni Sa'ide Sakifesinde geçen tartışmalar, ayrılıklar çürütmektedir. Öyle ki bu konuda Hz. Peygamber'in bir emri, talimatı olsaydı Ensar ve Muhacir bu konuda ayrılığa düşmezlerdi. En azından Ensar veya Muhacir'den biri Hz. Peygamber'in talimatına uyardı. Aynı anda İslam toplumunun hemen hemen tamamının bu emre, talimata itaatsizlik etmesi aklen düşünülemez. Bu ayrılıklar Hz. Peygamber'in mirası konusunda açık-seçik talimat bırakmadığını gösterir.¹⁰¹ Ayrıca ashabın batıl üzere icma' edeceği ve hak edenin hakkını gasp edeceği düşünülemez. Böyle bir düşünce muhaldir ve batıl bir sözdür. Şayet Hz. Peygamber kendi yerine Hz. Ali'yi tayin etmişse Hz. Ebu Bekir bu hakkı gasp etmiş olsaydı nasıl olurda Hz. Ali bunun için mücadele etmezdi?¹⁰² İsmet sıfatıyla anılan! bir kişi için mücadeleye imkan varken onu bırakmak muhaldir.¹⁰³ Mallarını, canlarını Allah yolunda feda eden, ailelerini, vatanlarını terk edip bu dinin zaferi için evlatları, babaları ve akrabaları ile savaşan ashabın varolan bir emre itaatsizliği düşünülemez.¹⁰⁴

2. Herhangi bir toplumun, devletin, şehrin veya birkaç kişiden oluşan ailenin veli veya başkanı olmadan toplumsal hayatına devam edemeyeceğini, bu başkanın yönetim gücünün diğer şahsi güçlere hakim olmadıkça ve onları kendi toplumsal görevlerine sevk etmedikçe ayakta duramayacağını, kısa bir süre içerisinde bölünüp yok olacağını herkes anlar.¹⁰⁵

Toplumun bekasını düşünen veli ve başkan geçici veya devamlı olarak toplumdan ayrılmak durumunda kalırsa şüphesiz kendi yerini boş bırakıp toplumun beka ve zevaline göz yummaz. Bu delillere göre Hz. Peygamber'imizin, yerine halife tayin

¹⁰⁰ el-Muntezari, *Velayet-i Fakih*, 109-110.

¹⁰¹ Hamidullah, Muhammed, *İslam'a Giriş*, Çev. İ.Arif Kaytak-Veysel Uysal, Beyan Yay., İstanbul, Trs., 146.

¹⁰² Neseфі, Ebu'l-Muin, *et-Temhid fi Usulu'd-Din*, Daru's-Sekafeti li'n-Neşri't-Tevzi, Kahire 1987, 112.

¹⁰³ Cürcani, *Şerhu'l-Mevakif*, VIII, 386.

¹⁰⁴ Cürcani, *Şerhu'l-Mevakif*, VIII, 390.

¹⁰⁵ Allame Tabatabai, *İslamda Şia*, Çev. Kadir Akaras- Abbas Kazimi, Kevser Yay., İstanbul, 1999, 197.

etmeyip Müslümanları başı boş terk ederek toplumu yönetecek kimseyi tayin etmeden vefat etmesi düşünülemez.¹⁰⁶

Toplumların, devletlerin, şehrin veya ailenin başkansız, yöneticisiz olması tabii ki düşünülemez. Toplumun yöneticiye olan ihtiyacı, başka bir konu, Hz. Peygamber'imizin kendi yerine bu ihtiyaca binaen birini atması başka bir konudur. Toplumun bir başkana olan ihtiyacı onun başkası tarafından tayinini gerektirmez. Kaldı ki böyle önemli bir konuda belli bir zorunluluk olsaydı Kitap ve Sünnet yukarıda belirttiğimiz ihtilafa gerek kalmayacak şekilde bu konuyu açıklardı ve onlar da bu konuda ihtilafa düşmezlerdi. Bu açıklamanın sıhhati de diğer tevatür haberlerde olduğu gibi zaruri olarak bilinirdi.¹⁰⁷

3. Resullerin gönderilme zorunluluğu için zikredilenlerin hepsi onların vasileri ve halifeleri için de geçerlidir. Çünkü onlara olan ihtiyaç sadece belli bir zaman aralığı için değildir. Onları bilen biri olmaksızın kitaplarının kalması tek başına yeterli değildir. Öyleyse kitap ile gönderilmiş her Nebinin, nübüvvetinin ve kitabının sırlarını bilen, bunları ümmete açıklayan bir vasiyi nasp etmesi gerekir.¹⁰⁸

Şayet biz Nebilerin nübüvvet sırlarını, kitaplarını açıklayacak vasilere gerek vardır dersek bu gerekliliği kıyamete kadar sürdürmemiz gerekir. Resullere olan ihtiyacın belli bir zaman aralığı için olmadığını söyleyerek vasinin gerekliliğini vurgulamak on iki imamın hayat dilimlerinin belli bir zaman aralığı ile son bulduğunu unutmak anlamına gelir. Ayrıca Allah kitabın korunması görevini kişilere vermemiş onu kendisinin indirdiğini ve yine kendisinin koruyacağını belirtmiştir.¹⁰⁹ Ayrıca Kur'an'ın tefsirini, açıklamasını Hz. Peygamber'in yaşayarak ümmetine bildirmiş, onun bütün davranışı Müslümanlarca sünnet, başka deyişle, "mükemmel örnek" sayılmıştır.¹¹⁰ Bu örnek davranışları ashabı tarafından alınarak bizlere kadar ulaştırılmıştır. Dolayısıyla dinin korunması ve kitabın açıklanması konusunda özel bir tayine gerek yoktur.

¹⁰⁶ Tabetabai, Allame, *İslamda Şia*, 198.

¹⁰⁷ Bağdadi, Abdulkahir, *Usulu'd-Din*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1997, 148.

¹⁰⁸ Şubber, Seyyid Abdullah, *Hakku'l-Yakin fi Ma'rifi'l Usuli'd-Din*, Daru'l-Ehuk, Beyrut 1983, I, 251.

¹⁰⁹ el-Hicr, 15/9.

¹¹⁰ Fazlur Rahman, *İslam*, Çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, Selçuk Yay., İstanbul, 1993, 45.

4. Lütuf Allah için vaciptir. Şüphe yok ki imamın varlığı Allah'tan kulları için lütuftur.¹¹¹ Bu lütuf sayesinde Hz. Peygamber'in vazifeleriyle vazifelenmiş imamlar her asırda insanların salah ve saadetlerini sağlamak için görevlendirilirler.¹¹²

Allah, kullarına olan lütfunu peygamberler göndererek göstermiştir. Bu lütuf son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) ile tamamlanmıştır. Haramlar, helaller son Peygamber aracılığı ile insanlara bildirilmiş, din tamamlanmıştır.¹¹³

5. Hz. Peygamber'in ölümüyle İslam aleminde bir kargaşanın çıkacağı ve bazı fırsat düşkünlerinin bundan faydalanmaya çalışacağı belli idi. İslam toplumunu böyle bir kargaşadan koruyacak bir lidere ihtiyaç yok mudur?¹¹⁴

Böyle bir kargaşanın çıkma ihtimali bu konuda bir ihtiyacı gerektirse de bir kişinin bu kargaşayı önlemek için imamete tayinini gerektirmez. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ali seçilmemesine rağmen böyle bir kargaşa ortamı doğmamış, üstelik İslam toplumu gelişerek kendi varlığını devam ettirmiştir.

Bir toplumun ve o toplumun siyasi organizasyonunu meydana getiren devletin yöneticisiz olması o toplumu kargaşaya, belirsizliğe götürür. Bu noktada Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslam toplumunun öndersiz kalacağını tasavvur etmek muhaldir. Fakat buradan hareketle bir ikinci kısma atlayıp bu gereksinimden Hz. Ali'nin aklen Hz. Peygamber'in vasisi olduğunu isbat etmek güçtür. Çünkü zikredilen akli deliller bu vesayeti sarih bir şekilde ispat edememektedir.

Şîa, Hz. Ali'nin imametinin imkanı hakkında Kur'an ve Sünnetten birçok nakli delilde ileri sürmektedir. Bunlardan en önemlisi Bakara Suresi'nin 124. ayetidir. Allah'u Te'ala şöyle buyurmaktadır: "Allah" Ben seni insanlara imam yapacağım" dedi. İbrahim: "Soyumdan da yap." diye dua etti. Allah buyurdu ki: "Ahdim zalimleri kapsamaz."¹¹⁵ Şîi müfessirlerden Tabetabai bu ayeti şöyle tefsir etmektedir: "Bu ayette Hz. İbrahim'e bahsedilen imametın Peygamberlik olarak değerlendirilmesi son derece yanlıştır. "Seni insanlara imam yapacağım" sözüyle Hz. İbrahim'e gelecekte imamet sözü verilmiştir. Bu da vahiy yoluyla verilen bir vaattir ki, ancak Peygamberlik misyonuna sahip

¹¹¹ Şubber, *Hakku'l-Yakin*, I, 252.

¹¹² Muzaffer, Muhammed Rıza, *Akaidü'l-İmamiyye*, (Şîa İnançları), Çev. Abdulbaki Gölpinarlı, Ehl-i Beyt Kültür Federasyonu, İstanbul, 1995, 65.

¹¹³ el-Maide, 5/3.

¹¹⁴ Komisyon, *Ehl-i Beyt Mektebine Göre Usulu'd-Din*, Kevser Yay., İstanbul, 2001, 209.

¹¹⁵ el-Bakara, 2/124.

kimseler için mümkündür. Hz. İbrahim de imamlık niteliğini almadan önce Peygamber olarak görevlendirilmiştir. Şu halde ayette sözü edilen “imamet” den maksat Peygamberlik değildir.¹¹⁶

Bakara 124. ayet ışığında Tabetabai, öncelikle “imamet” in nübüvvet olmadığını ispatlamakta buradan hareketle şu sonuca varmaktadır.

1. İmamet, Allah’ın belirlemesiyle oluşur.
2. Yeryüzünde insanlar yaşadıkça gerçek imamdan yoksun kalmaz.
3. İmam, Allah tarafından desteklenmelidir.¹¹⁷

Razi’ye göre Bakara 124. ayette geçen “imamet” ten murad, Tabetabai’nin görüşünün aksine “nübüvvet” tir”. Bu teklif büyük bir zorluğu da içinde barındırmaktadır. Peygamberin, risaleti tebliği sırasında bu zorluğa bağlı olarak meşakkat ve yorgunlukları da taşıması gerekir.¹¹⁸

Hz. İbrahim, “Zürriyetimden insanlar için imam kıl.” şeklindeki duasında fitratı gereği kendisinden sonra kalacak evlatları için kendinin de üzerinde olduğu hali istiyor. Bu durum İbrahim Suresi’nde de geçmektedir: “Ey Rabbim! Beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan kıl.”¹¹⁹ Dolayısıyla buradaki imameti tüm zürriyeti için istememekte bilakis bazılarını kastetmektedir.¹²⁰

Razi’ye Bakara Suresi 124. ayetindeki imametten kastın nübüvvet olduğunu söylemekte ve şunları söylemektedir.

1. Ayet’in “insanlar için imam” kısmı İbrahim’in tüm insanlar için imam kılındığına delalet eder.
2. Lafız, O’nun her şeyde imam olduğuna delalet eder ki bu da O’nun nebi olmasını gerektirir.
3. Nebiler aynı zamanda imamlardır. Öyle ki tüm yaratılmışların onlara itaatleri vaciptir. Allah şöyle buyurmaktadır: “Onları emrimizi ulaştıran imamlar kıldık.”¹²¹

¹¹⁶ Tabetabai, *el-Mizan Fi Tefsir’il-Kur’an*, Çev, Vahdettin İnce, Kevser Yay., İstanbul, Trs., I, 384.

¹¹⁷ Tabetabai, *el-Mizan*, I, 389.

¹¹⁸ Razi, Fahreddin, *et-Tefsiru’l-Kebir*, Müessetu’l-Matbu’ati’l-İslamiyye, Kahire Trs., IV, 37.

¹¹⁹ el-İbrahim, 14/40.

¹²⁰ Muhammed, R.Rıza, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Hakim el-Meşhur bi Tefsiri’l-Menar*, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut 1999, I, 369.

¹²¹ Razi, *Tefsiru’l-Kebir*, IV, 39.

Ayrıca bu ayet (2/124), önceki iki ayet ile bağlantılı olarak okunduğunda Allah tarafından “insanların önderi” kılınan Hz. İbrahim’in soyundan gelmeleri sebebiyle “Allah’ın seçilmiş halkı” olduklarına inanan İsrailoğulları’nın bu iddiasını reddeder. Kur’an Hz. İbrahim’in yüce konumunun, fiziksel olarak onun soyundan gelenlere ve onların içindeki günahkarlara kendiliğinden benzer bir konum kazandırmayacağını açıklığa kavuşturur.¹²²

Şia aşağıdaki ayetlerin imamete delalet ettiği söylenmektedir.¹²³

“Ey inananlar! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.”¹²⁴

“Birisini yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından kafirlere gelecek ve kimsenin savamayacağı azabın gelmesini istedi.”¹²⁵

“Gerçeği getiren ile onu tasdik edene gelince, işte Allah’tan korkanlar onlardır.”¹²⁶

Delil olarak kullanılan ayetlerin hiçbirinde Hz. Ali’nin imametini işaret eden bir durum söz konusu değildir. Bu ayetler Şiiiler tarafından te’vil edilerek yorumlanmıştır.

İmamet’in Hz. Ali ile sabit olduğuna delil olarak şu ayeti de kendi fikirlerinin destekleyicisi olarak kullanmaktadırlar: “Sizin veliniz ancak Allah, O’nun Resulü ve iman edenlerdir. Onlar, namazı kılarlar ve rüku halindeyken zekatı verirler.”¹²⁷

Şii kaynaklar bu ayetin Hz. Ali hakkında indirildiğinin delili olarak şu rivayet sunmaktadırlar: “Resulullah’a bir dilenci elinde bir yüzük olduğu halde geldi. Hz. Peygamber: “Bu yüzüğü sana kim verdi?” dedi. Dilenci: “Şu rüku’ eden kişi” dedi. Hz. Peygamber’imiz: “Yüzüğü vereni benim ehl-i beytimden kılan Allah’a hamdolsun.” dedi.” Bundan kasıt ayette geçen “veli” kavramının Hz. Ali’ye işaret ettiğini ispatlamaktır ki buradaki “veli” kavramı “imamet”e işaret etmektedir.¹²⁸

¹²² Esed, Muhammed, *Kur’an Mesajı Meal-Tefsir*, Çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İstanbul, 1996, I, 35.

¹²³ Subber, *Hakkul Yakın*, V, 261-274.

¹²⁴ et-Tevbe, 9/119.

¹²⁵ el-Mearic, 70/1-3.

¹²⁶ ez-Zümer, 39/33. Ayrıca bkz. Necm 12, Hüd 17, Ahzab 33, Ra’d 7, Al-i imran 61, Saffat 24, Beyyine 7, Ra’d 43, Al-i imran 103, Şûra 23, Bakara 207, Meryem 96, Zuhruf 45, Hakka 12, Enfal 62-64, Maide 54, Tahrir 4.

¹²⁷ el-Maide, 5/55.

¹²⁸ Meğazi, Ebi Hasan Ali b. Muhammed, *Menakibu’l-İmam Ali b. Ebi Talib*, Daru’l-Edva, Beyrut 1983, 312.

Maide Suresi 55. ayetin tefsirini şöyle yaparlar: Ayetteki “Muhakkak” ibaresi tahsis edatıdır. Veli'nin esas anlamı gözetici ve koruyucudur. “Sizin gözeticiniz – korucunuz sadece Allah'tır. O'nun Peygamber'i ve rükû' halinde namazı kılan, zekatı veren mü'minlerdir.” İslamî esaslarda, insanın rükû' halinde zekat vermesi, bütün insanları kapsayan genel bir kural değildir. Öyleyse bu ayet genel bir anlam da ifade etmez. Bu ayet Ali'nin makamı için nazil olmuştur.¹²⁹

Şîa dışındaki Müslümanlar bu ayetin tefsiri ve nüzul sebebi hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Yalnız Şîa bu ayetin Ali hakkında indiği, O'nun imameti ve Müslümanlar için velayetini te'kid eden açık bir nass olduğu konusunda ittifak eder.¹³⁰

Halbuki “İman edenlerden” kastedilenin belli bir kişi olduğunu söyleyenler olmuşsa da ayetin kapsamına bir veya birkaç kişiyi alamayız.¹³¹

Ayrıca ayette kullanılan “veli” kavramı yönetici, idareci, önder anlamlarına gelmez.¹³² “Veli” velâ, veli, velyen, velâyeten ve vilâyeten mastarlarından ism-i fail olup sözlükte yardım etmek, sevmek, dost edinmek, yakınlık, akrabalık vb. anlamlarına gelmektedir.¹³³ Kur'an'ı Kerim'de “veli” kavramı bu anlamda diğer ayetlerde de kullanılmıştır. “Ey iman edenler Yahudileri ve Hıristiyanları evliya (dostlar) edinmeyin.”¹³⁴ Burada “evliya” tasarruf hakkı olmak manasında kullanılmamıştır.¹³⁵

Hiz. Ali'nin imameti hakkında kullanılan delillerin en önemlilerinden biri Gadir-i Hum hadisesi ve bundan önce ve sonra indiğine inanılan ayetlerdir. Allah şöyle buyurmuştur: “Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun.”¹³⁶ Bunun üzerine Hiz. Peygamber veda haccından dönerken Mekke ile Medine arasında Gadir-i Hum denilen yerde ashabının karşısına geldi. Onlara şöyle seslendi: “Ben size kendi nefislerinizden daha evla değil miyim?” Dediler ki: “Tabii ki...” Dedi ki: “Ben kimin velisiysem Ali'de onun velisidir. Allah'ım onu dost edineni

¹²⁹ Mutahhari, *İmamet ve Rehberiyet*, 74.

¹³⁰ En-Nebravi, Fethiye-M.Nasr Mehna, *Teturu'l-Fikri's-Siyasi fi'l-İslam*, Daru'l-Mearif, Kahire 1982, 182.

¹³¹ Yazır, M.Hamdî, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura Yay., İstanbul, 1993, III, 209.

¹³² Nisaburi, ebi Said Abdurrahman, *el-Gunyetu fi Usuli'ddin*, Müessesetu'l-Kutubu's-Segafe, Beyrut 1987, 183.

¹³³ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, XV, 406.

¹³⁴ el-Maide, 5/51.

¹³⁵ Cürcanî, *Şerhu'l-Mevakif*, VIII, 391.

¹³⁶ el-Maide, 5/67.

dost edin, Ona düşman olana düşman ol, Ona yardım edene yardım et, Ondan yardımı kesenden sen de yardımı kes.”¹³⁷

Bu hadiseden sonra şu ayet inmiştir. “Bugün kafirler dininizden umutlarını kesmişlerdir... Bugün, sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım.”¹³⁸

Şia’ya göre; “Bugün inkar edenler, sizin dininizden umudu kesmiştir...” ifadesi gösteriyor ki, kafirler, Müslümanların dininden yana olumsuz bir beklenti içindeydiler. Uzun süreden beri onun bir şekilde ortadan kalkmasını istiyorlardı. İlk önce Hz. Peygamber’in moralini bozup kararlılığını kırmaya, mal ve mevki ile Hz. Peygamber’in tebliğine ilişkin kararlılığını boş ve sonuçsuz gösterme faaliyetlerine giriştiler. Bu dinin son bulmasıyla ilgili beklentileri şu idi: “Bu misyonu yerine getiren şahsın erkek çocuğu yoktur. Dolayısıyla O’nun ölümüyle birlikte bu çağrı da son bulacaktır.” Ancak Allah, dini koruyacak ve ümmete yol gösterecek birini Hz. Peygamber’in yerine tayin etmiştir. Bunun üzerine kafirler, Müslümanların dinlerini ortadan kaldırmaktan yana ümitsizliğe düşmüşlerdir.¹³⁹

Mutahhari, Maide Suresi 3. ayetini şöyle yorumlamaktadır. “Maide suresinin Hz. Peygamber’e nazil olan en son sure olduğu, bu ayetlerden Nebi’ye nazil olan ayetlerin son parçası olduğu, yani Hz. Peygamber’in, diğer bütün esasları on üç yıl boyunca Mekke’de, on yıl boyunca Medine’de söylediği ve bu ayetlerin, İslami esasların en son parçası olan bu esasın, eğer tebliğ edilmezse, geçmiştekilerin adeta olmamışçasına ele alınacak kadar önemli olmasının sebebi nedir? Ehl-i sünnet, Hz. Peygamber’in ömrünün son yıllarıyla ilgili olan ve tebliğ edilmediği takdirde adeta hiçbir şeyin tebliğ edilmemiş sayıldığı derecede önemli bir konuya işaret edememektedir. Fakat Şia bu konunun, eğer olmazsa hiçbir şeyin olmamış olarak görüldüğü şeyin imamet meselesi olduğunu söyler.”¹⁴⁰

Şii alimlerin yorumları şöyle devam etmektedir: “Bugün dininizi kemale erdirdim.” Ey Muhammed! Ümmetine deki: Bu gün dininizi Ali b. Ebi Talib’in velayetiyle

¹³⁷ Cürcani, *Şerhu'l-Mevakıf*, VIII/393.

¹³⁸ el-Maide, 5/3.

¹³⁹ Tabatebai, *Mizan*, V, 274-276.

¹⁴⁰ Mutahhari, *İmamet ve Rehberiyet*, 76.

tamamladım.¹⁴¹ Bu ayetten sonra başka bir farz inmemiştir. Yani velayet son farz olarak inmiştir.¹⁴²

Şia'nın iddiaları aksine Hz. Ali Gadir Hum günü Hz. Peygamberle birlikte değildi. O, Yemen'de idi. Gerçi olayın O'nun yokluğunda meydana gelmesi sıhhatine ters değildir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi buradaki "Mevla" kelimesinden "evla" manasını çıkarma imkanı da yoktur.¹⁴³

Bununla birlikte Kur'an'da son inen ayet Maide Suresinin Şia tarafından delil olarak kullanılan ayeti değildir. Son inen ayet Bakara Suresi 281. ayetidir. Hz. Peygamber bu ayetten sonra dokuz gün yaşamış sonra da vefat etmiştir.¹⁴⁴

Kur'an'da son inen ayetlerin Maide 5/3 olduğu görüşü doğru değildir. Çünkü bu ayet Hz. Peygamberimize veda haccında inmiştir. Hz. Peygamber'imiz bundan sonra seksen bir gün yaşamıştır. Ayrıca bir Yahudi Hz. Ömer'in yanına gelerek şöyle demiştir. "Ya Ömer! Sizin yanınızda öyle bir ayet var ki şayet böyle bir ayet bizim kitabımızda olsaydı o günü bayram ilan ederdik." Hz. Ömer: "Hangi ayeti kastediyorsun" diye sorunca Yahudi: "Bugün sizin dininizi kemale erdirdim..." ayetini okudu. Ömer bunu duyunca: "Allah'a yemin ederim ki ben bu ayetin indiği mekanı, saati biliyorum. Bu ayet Cuma günü ikindiden sonra Arafat'ta inmiştir." dedi.¹⁴⁵

Maide Suresindeki "Bugün sizin dininizi kemale erdirdim..." ayeti dinin kemale erdiğine delalet eder. Şayet burada böyle bir delalet varsa nasıl olurda bundan sonra ayet nazil olur? Sorusuna şöyle cevap verebiliriz: Burada farzlar, ahkam, helal ve haramın beyanı gibi konular kastedilmektedir.¹⁴⁶ Dolayısıyla kullanılan bu ayet, kendi anlam ve örgüsü içerisinden koparılarak ortaya atılan belli bir olay silsilesine eklenmiştir.

" "Sen, bana Musa'nın yanındaki Harun menzilesindesin. Bir farkla ki benden sonra nebi gelmeyecektir." Bu hadiste Hz. Ali'nin imametine delil olarak kullanılmaktadır. Öyle ki bu hadisin nübüvvet dışında Hz. Musa'nın yanındaki Hz. Harun için geçerli olan tüm hakların Hz. Ali için de aynı olduğuna inanırlar. Çünkü Hz.

¹⁴¹ Ayyaşi, Muhammed b. Mesud, *Tefsiru'l-Ayyaşi*, Mektebü'l-İlmiyye, Tahran Trs., I, 293.

¹⁴² Kaşani, Feyyaz, *Kitabu's-Safi Fi Tefsiri'l-Kur'an*, Mektebetü'l-İlmiyye, Tahran Trs., I, 37.

¹⁴³ Cürçani, *Şerhu'l-Mevakif*, VIII, 393.

¹⁴⁴ Sabuni, Muhammed Ali, *et-Tıbyan fi Ulumi'l-Kur'an*, Dar-Saadet, İstanbul, Trs., 20.

¹⁴⁵ Sabuni, *et-Tıbyan*, 21.

¹⁴⁶ Sabuni, *et-Tıbyan*, 22.

Harun, Hz. Musa'nın halifesidir. Buna göre Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmet'in Ali'ye itaat etmesi vaciptir."¹⁴⁷

Bu hadis Hz. Ali'nin kendi dışındakilere karşı faziletini ve Nebi'den sonra imameti hak ettiğini göstermez. Çünkü Hz. Harun Hz. Musa'dan sonra Beni İsrail'in işlerini yürütmeyi üstlenmemiştir. Hz. Musa'dan sonra Yuşa b. Nûn, işleri üstlenmiştir. Ayrıca Hz. Harun nebi olduğu halde Hz. Ali nebi değildi. Hz. Harun nebi olmasına rağmen Hz. Musa'nın vefatından sonra Beni İsrail'e imam-halife olmadı. Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e karşı durumu Hz. Harun'un Hz. Musa yanındaki konumuna nispeten sadece akrabalıktır. Resulullah'ın Tebük gazvesine çıkarken kendi yerine Hz. Ali'yi bıraktığı zaman söylediği sözde aynen bu manadadır. Resulullah Tebük'ten evvel de Tebük'ten sonra da kendi yerine Hz. Ali dışında başkalarını da bırakmıştır. Hz. Peygamber'imizin sefere çıkarken kendi yerine bıraktıkları için nasıl ki "imamet görevine seçilmişler ve bu durum onlar için vacip oldu" denilemezse aynı durum Hz. Ali için de denemez.¹⁴⁸

Şia'nın kullandığı diğer bir delil ise şudur: Resulullah Hz. Ebu Bekir'i insanlara Berae Suresini okuması için hac emiri olarak gönderdi. Daha sonra ise bu sureyi okuması için Ali'yi görevlendirdi. Şöyle dedi: "Cebrail bana geldi ve senden bir kişi tebliğ etsin" dedi. Bu olay Ali'nin diğerlerinin önüne geçtiğini gösterir.¹⁴⁹

Halbuki aynı şekilde Hz. Ebu Bekir, Ömer ve diğer sahabeler de emir kılındılar. Böyle bir görevlendirme sadece Hz. Ali hakkında olmamıştır.¹⁵⁰

Şia, ileri sürdüğü deliller ile Hz. Ali'nin imam tayin edildiğine inanmakta, sahabelerin çoğunluğunun da bu tayini kabul etmeyerek Nebi'ye itaatsizlikte bulduklarını belirtmektedir.¹⁵¹

Şia'nın bu konudaki hareket noktası şudur: İlahi otoritenin canlı temsili olan nübüvvet kurumu teokrasinin ayrılmaz parçasıdır. Hz. Muhammed'den önce birbirlerini istihlaf eden Peygamberler mevcut olmuştur. Bu sıra Hz. Muhammed ile son bulmamış

¹⁴⁷ Cürcani, *Şerhu'l-Mevakif*, VIII, 394.

¹⁴⁸ İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, Daru'l-Cayl, Beyrut Trs., VI, 159-160.

¹⁴⁹ İbn Haldun, *Mukaddimetu İbn Haldun*, Daru'l-Ceyl, Beyrut Trs., 218.

¹⁵⁰ Şehristani, Muhammed b. Abdülkerim, *el-Milel ve'l-Nihal*, Daru'l-Marife, Beyrut 1998, 192.

¹⁵¹ Watt, Montgomery, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, Çev. E. Ruhi Fiğlalı, Umran Yay., Ankara, 1981, 199.

Hz. Ali ve oğulları ile devam etmiştir.¹⁵² Peygamberlerin birbirini takip etme, birbiri ardından gelme sünnetinden yola çıkarak böyle bir sonuca varmak yersizdir. Çünkü nübüvvet bir kurum olarak varolmuş, bu kurumun temsilcileri olan nebiler, birbirlerini takip etmiş ve bu halka Hz. Muhammed ile son bulmuştur. Kurum olarak, nübüvvet ve imamet kurumunu birbirinin devamı olarak görmekten kaynaklanan bu görüş temelsizdir. Çünkü nübüvvet ilâhi bir makam tarafından belirlenirken, imamet, yani devlet başkanlığı insanlara bırakılmış siyasi bir konudur.

Şîa'nın; "Peygamber dinin muhafazası için kendisine halef olacak birini Allah'ın emriyle bildirmiştir, bu kişi de Ali'dir"¹⁵³ iddiasını destekleyecek sarih bir delil yoktur. "Şayet bu durum açıkça belirtilmişse Ashab içinde Hz. Ali'nin hakkını savunacak hiç mi kimse yoktu"¹⁵⁴ diye sormak gerekir. Ayrıca Sahabeler sözbirliği halinde böyle bir delilin olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁵⁵

Zikredeceğimiz rivayetler bu durumu te'yd etmektedir: "Hz. Ali'ye soruldu; Senden sonra bize kimi öneriyorsun?" Hz. Ali şöyle dedi: "Resulullah kimseyi seçmedi ki ben de birini seçeyim. Fakat Allah isterse Nebi'nin vefatından sonra insanları nasıl ki onların hayırlısı etrafında birleştirdiyse benden sonra da insanları onların hayırlısı etrafında birleştirecektir."¹⁵⁶ Diğer bir rivayet ise şöyledir: "Ashap Resulullah'a sordu: "Ya Resulullah! Bize kimi bırakıyorsun?" Resulullah şöyle dedi: "Şayet ben size birini bırakırsam ve siz de ona isyan ederseniz üzerinize azab hak olur."¹⁵⁷

İslam dini, amellerde takva sahibi olma gibi ferdi üstünlüklerin dışında başka bir üstünlüğü kabul etmemekte ve bütün ırkların, sınıfların eşitliğini ifade etmektedir. En muktedir kimse bile olsa, Resulullah'ın bir yakın akrabasının imamet işine seçilmesi, İslami yenilenmeyi tehlikeye sokmuş olacaktı. Hz. Peygamber'imiz kendi halefinin kim

¹⁵² Wellhausen, Julius, *İslamiyet'in İlk Devresinde Dini Siyasi Muhalefet Partileri*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996, 181.

¹⁵³ Gülpınarlı, Abdülbaki, *100 Soruda Türkiye de Mezhepler ve Tarikatlar*, Ensariyan Yay., Kum 1991, 65.

¹⁵⁴ Aycan, İrfan-Mahfuz Söylemez, *İdeolojik Tarih Okumaları*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1999, 245.

¹⁵⁵ Eryarsoy, M.Beşir, "*Hilâfet*" İslam Şamil Ansiklopedisi, Şamil Yay., İstanbul, 1990, II, 425.

¹⁵⁶ Suyuti, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Tarihu'l-Hulefa*, Eser Neş., İstanbul, 1982, 7.

¹⁵⁷ Suyuti, *Tarihu'l-Hulefa*, 7.

olacağını tayin ve tespitinde rol oynayacak kesin bir kriter bırakmamıştır. Bu durum tamamen toplumun tercihiyle bırakılmıştır.¹⁵⁸

Görüldüğü gibi hem Şia hem de Ehl-i sünnet imametin imkanı ve gerekliliğine inanırlar. Şu kadar ki Şia bu imkanı Hz. Ali ve çocuklarına hasrederken Ehl-i Sünnet bunu sırasıyla Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'ye vermektedirler.

Ayrıca Ehl-i sünnetin imam-halife anlayışı ile Şia'nın imam-halife anlayışı arasında büyük farklar vardır. En önemlisi, Şia imametini nübüvvetin bir devamı olarak görmekteyken, Ehl-i sünnet böyle bir yorumu kabul etmemektedir.¹⁵⁹

Şia'nın kullandığı deliller sağlam temellere dayanmadığına göre yorumları da mesnetsiz kalmaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki şayet Şia'nın iddia ettiği gibi devlet başkanının nass ile tayini mevzu bahis olsaydı, bu konuda bir teamülün oluşması gerekirdi. Yani, başkanlığın, Hz. Ali ve ailesine verilmesinin örfi bir kural haline gelmiş olması lazım gelirdi. Halbuki böyle bir örfte de rastlanılmamaktadır.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul, 1993, II, 1113-1114.

¹⁵⁹ Emin, Ahmet, *Fecru'l-İslam*, Daru'l-Kutup, Beyrut 1975, (İslam'ın Başlangıcından Emevi Devletinin sonuna kadar olan cilt) 272.

¹⁶⁰ Korkmaz, *Gazali'de Devlet*, 110-111.

İKİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVET İMAMET İLİŞKİSİ

A- İMAN ESASI OLARAK NÜBÜVVET – İMAMET İLİŞKİSİ

1- Nebiye İman

Bütün semavi dinler Allah'a iman esasının yanında, bu dinin esaslarını ilahi kaynaktan alıp insanlara ulaştıran bir peygamber'e de inanmaktadırlar. Bu inanç akaid alanında Allah'a imandan sonra en üst kademeyi oluşturur. Peygambere iman dinin aslından sayılmıştır.¹

Kur'an'ı Kerim; "Yüzlerinizi, doğuya ve batıya doğru çevirmeniz iyilik etmek değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitab'a ve peygambere iman eden..."²

"Peygamber Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Hepsi Allah'a meleklerine, kitaplarına ve O'nun peygamberlerine, "peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayınız." diyerek inandılar."³ ayetleriyle Peygambere imanın inanç esaslarından olduğunu bize göstermektedir.

Bunun yanında "Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkar ederse, şüphesiz derin bir sapıklığa düşmüştür."⁴ ayeti peygambersiz bir inancın hüsrarla sona ereceğini açık bir şekilde ifade etmiştir.

Peygambersiz bir Allah inancı da Kur'an tarafından kabul edilmemiştir: "Allah'ı ve peygamberlerini inkar edenler, Allah'ın peygamberleri arasında ayırım yapmak isteyenler ve "Bir kısmına inanır bir kısmını inkar ederiz." diyenler, böylece imanla küfür arasında bir yol tutmak isteyenler var ya, işte gerçek kafirler onlardır..."⁵ Ayet, Allah ve Resulünü inkar edenleri, Allah'ı kabul edip, Resulünü inkar edenleri, Resullerinin bir kısmını kabul edip bir kısmını reddedenlerin hepsini apaçık kafirler

¹ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 31.

² el-Bakara 2/177.

³ el-Bakara 2/285.

⁴ en-Nisa 4/136.

⁵ en-Nisa 4/150.

olarak kabul ederken⁶ Allah ve Resulüne inanç esası olarak birlikte iman etmenin gerekliliğini açık bir şekilde ifade etmektedir.

İman, İslam ve ihsanın ümmete öğretildiği hadiste de iman esasları sayılırken peygambere iman, hem İslam'ın hem de İmanın esası olarak Müslümanlara öğretilmiştir. "Ey Muhammed! Bana İslam hakkında bilgi ver: Hz. Peygamber açıkladı: "İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet etmen, namazı kılman, zekat vermen, Ramazan orucunu tutman, gücünün yettiği takdirde Beytullah'a hacetmendir..." Sonra tekrar sordu: "Bana iman hakkında bilgi ver." Hz. Peygamber açıkladı: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe inanmandır..."⁷

Bütün semavi dinler gibi İslam dini de Peygamber'e iman etmeyi, dinin olmazsa olmaz şartları arasında görmüş ve peygambersiz bir yolun Allah'a ulaşmayacağını belirtmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Sümeniyye ve Berahime dışında nübüvvet kurumunun gereksizliğine inanan başka bir mezhep veya grup yoktur.

2- İmama İman

Şîa'ya göre imama iman etmek de nebiye iman etmek gibi dinin bir rüknüdür ve İslam'ın kaidesidir. İmamı bilmek ve itaat etmek imanın cüz'ündendir.⁸

Kûmî şöyle demektedir: "Mü'minlerin emiri Hz. Ali'nin imamlığını ve ondan sonra gelen imamları inkar eden biri hakkında inancımız, onun bütün Nebilerin peygamberliklerini inkar etmiş gibi olduğudur."⁹

"Kabirde "Rabbin kim, peygamberin kim?" diye sorulduğu gibi "imamın kim?" diye de sorulur. "İmamım Ali'dir." diyenler kurtulur. Sıratın diğer manası da imamlardır. Dünyada onları bilen ve emirlerine itaat eden kimse ahirette cehennem köprüsü üzerinden geçer. Ahirette ümmetlerin hesaplarını imamlar ve vasiler görecekler. "Nebi'nin ve imamların Şîa'sına günahları sorulmayacaktır."¹⁰

Ayetullah Humeyni'ye göre de Ehl-i beytin velayetini tanımak, Şîa mezhebinin zaruriyatından ve amellerin kabul şartlarındandır. O, Ebu Ca'fer'den şöyle bir hadis

⁶ Mevdûdi, Ebu'l-Âla, *Tefhimu'l-Kur'an*, Çev. Komisyon, İnsan Yay., İstanbul, 1991, I, 424.

⁷ Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Terceme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara, 1995, II, 216.

⁸ Emin, *Fecru'l-İslam*, 271.

⁹ El-Kûmî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Ali İbn Bebeveyh, *Risaletu'l-İtikadati'l-İmamiyye*, Çev. E.Ruhi Fığlalı, A.Ü.İ.F.Y., Ankara, 1978, 124.

¹⁰ Kûmî, *el-İtikadat*, 74.

rivayet etmektedir: “İşin hakikati, yücesi, anahtarı, eşyaların kapısı ve Allah’ın rızası, tanıdıktan sonra O’na (imama) itaat etmektir. Bilki birisi geceleri ibadet etse, bütün ömrü boyunca gündüz oruç tutsa, tüm malını sadaka verse, her yıl hacca gitse, Allah’ın velisinin velayetini kabul etmedikçe ve tüm amelleri O’nun yol göstericiliği sayesinde olmayınca Allah’ın üzerinde sevap açısından hiçbir hakkı yoktur. Ve o iman ehlinde değildir.”¹¹

Humeyni, bu konuda şu hadisleri bizlere aktarmaktadır: “Ebi Abdullah şöyle buyuruyor: “Kıyamette Allah’ın huzuruna sizlere inanmadan gelen kimsenin ne bir iyiliği kabul edilir. Ne de bir kötülüğü bağışlanır.”, “Ebi Abdullah şöyle buyuruyor: “Vallahi eğer şeytan, günah ve tekebbürden sonra Allah için secde etmediği müddetçe onun hiçbir ameli kabul edilmezdi. Hakeza ümmetin asileri de Resulullah’ın kendilerine tayin ettiği imamı terk ettiği müddetçe aynı durumdadır. Allah onların hiçbir amelini kabul etmez ve onların hiçbir iyiliği Allah katına yücelmez. Allah’ın emrettiği şekilde davranmazlarsa, Allah’ın velayetini emrettiği imama itaat etmezlerse ve Allah’ın, Resulullah’ın kendileri için açtığı kapıdan girmezlerse onların hiçbir ameli kabul edilmez ve onların hiçbir iyiliği Allah’ın katına yükselmez.” Humeyni’ye göre bu rivayetler, velayeti, amellerin kabul şartı olarak göstermektedir. Hatta Allah’a ve Resulünün nübüvvetine imanın da kabul şartıdır.¹²

Bir rivayete göre Resulullah şöyle buyurmuştur: “Cebrail bana Rabbimden şöyle bildirdi: “Kim benden başka ilah olmadığı, Muhammed’in benim kulum ve Resulüm olduğunu, Ali b. Ebi Talib ve çocuklarının benim halifem olduğunu bilirse O’nu hikmetimle cennete sokarım. Kim benden başka ilah olmadığına inanmazsa veya buna inanır da, Muhammed’in benim kulum ve Resulüm olduğuna inanmazsa veya buna inanır da Ali’nin benim halifem olduğuna inanmazsa veya buna inanır da O’nun çocuklarından olan imamların imamlığına inanmazsa nimetimi inkar etmiştir. Kitaplarımı ve ayetlerimi inkar etmiştir.”¹³

Bu konuda Kuleyni’de geçen hadisler şöyledir: “İbn Uzeyne’den: “Kul, Allah’ı, Resulünü ve imamların hepsini ve zamanın imamını bilmeden mü’min olmaz.”¹⁴

¹¹ Ayetullah Humeyni, *Kırk Hadis Şerhi*, Hamd Yay., İstanbul, 1993, II, 243.

¹² Humeyni, *Kırk Hadis Şerhi*, II, 244.

¹³ Şahirüdi, Hüseyin Hüseyini Ali, el-*İmamü'l-Mehdi ve Zuhuruha*, Daru'l-İrşad, Kuveyt 1985, 55-56.

¹⁴ Kuleyni, Yakup b. İshak, *Usulu'l-Kafi*, Daru'l-Kutubi'l İslamiyye, 1981.

“Ebu Abdullah’a Nebi’den sonra imamlar hakkında sordum. Dedi ki: “Emirel-Mü’minin imamıdır. Sonra Hasan, Hüseyin, Ali b. Hüseyin sonra da Muhammed b. Ali imamıdır. Kim bunları inkar ederse Allah’ı ve Resulünü inkar etmiş gibidir.”

“Zûrare’den; “Ebi Cafer’e imamı bilmenin bütün yaratılanlara vacip olup olmadığını” sordum: Dedi ki: “Allah, Muhammed’i bütün insanlara Allah hüceti olarak, resul gönderdi. Kim Allah’a, Muhammed’in Allah’ın resulü olduğuna inanır, O’na ittiba eder ve O’nu tasdik ederse imamı bilmek O’na vaciptir. Kim Allah’a ve O’nun resulüne iman etmez, onu ittiba ve tasdik etmezse, O’nun üzerine imamı bilmek nasıl vacip olur.”

“Ebu Ca’fer’den işittim. Diyor ki: “Allah’ı bilen ve O’na kulluk eden kişi Allah’ı ve Ehl-i beyt imamlarını da bilir. Allah’ı bilmeyen imamı da bilmez.”

“Ebi Halid’den: Eba Ca’fer’den şu ayetin tefsirini sordum “Allah’a, resulüne ve indirdiğimiz nûra iman ediniz.” Dedi ki: “Ey Ebu Halid! Allah’a yemin olsun ki “nûr” Muhammed ailesinden imamlardır. Onlar Allah’ın indirdiği nûrlardır.”¹⁵

“Ebi Abdullah’a: “İman ettiler, sonra inkar ettiler, sonra inanıp tekrar inkar ettiler, sonra da inkarlarını artırdılar.”(Nisa 137), “Onların tövbeleri kabul edilmeyecek” (Ali İmran 90) ayetleri soruldu. Şöyle dedi: “Bu ayetler filan, filan ve filan hakkında indi. Onlar işin başında Nebi’ye iman ettiler, velayet ile ilgili söylediği “Ben kimin mevlası isem Ali’de O’nun mevlasıdır.” sözünü inkar ettiler.”¹⁶

“Ebi Abdullah’tan “Şüphesiz doğru yol kendilerine belli olduktan sonra tekrar inkara dönenler...” (Muhammed 25) ayeti soruldu. Dedi ki: “Filan, filan ve filan Emire’l-Mü’minin’in velayetini terk ettiklerinden imandan irtidat ettiler.”¹⁷

“Ebi Abdullah’tan: “Kimin apacık bir dâlalette olduğunu bileceklerdir.” (Mülk 29) ayeti sorulduğunda şöyle dedi: “Ey inkarcı topluluk! Rabbimin Ali’nin velayeti ve Ondan sonra gelecek imamlar konusundaki risaletini size haber verdim. Apaçık delalette olan kimdir?... “Muhakkak küfredenler (Yani Ali’nin velayetini inkar edenler) şiddetli bir azabı tadacaklardır ve yaptıklarına karşılık ağır bir ceza ile cezalandıracağız.” (Fussilet 26). Bunun sebebi şudur: “Siz bir olan Allah’a (ve velayet ehline) çağrıldığınızda inkar edersiniz.” (Mu’min 12).”¹⁸

¹⁵ Kuleyni, *Kaî*, I, 181.

¹⁶ Kuleyni, *Kaî*, I, 420.

¹⁷ Kuleyni, *Kaî*, I, 420.

¹⁸ Kuleyni, *Kaî*, I, 421.

“Ebi Ca’fer’den: “Siz birbirini tutmayan iddialar içerisindesiniz. Ondan döndürülen döndürülür.” Kim velayetten döndürülürse cennetten döndürülür.”¹⁹

“Ebi Ca’fer’den: “Muhakkak zulmedenler (Muhammed ailesi hakkında) Allah onları affedecek ve cehennem yolundan başka bir yola erdirecek değildir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Bu Allah için kolaydır.”(Nisa 168-169) sonra şöyle dedi: “Size Rabbinizden hak ile resul geldi. (Ali’nin velayeti hakkında) iman ederseniz sizin için hayırlı olur. Şayet inkar ederseniz (Ali’nin velayetini) Muhakkak gökyüzü ve yeryüzündekiler Allah’ındır.”²⁰

“Ebi Hamza’dan “Kim bir kötülük kazanırda hatası onu kuşatırsa” yani Ali’nin imametini inkar ettiği zaman “onlar ateş ashabıdır. Orada sonsuza kadar kalırlar.” (Bakara 81).²¹

“Ebi Hasan’dan “Allah’ın” nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar.” (Saf 8) ayeti soruldu. Dedi ki: “Onlar ağızlarıyla Ali’nin velayetini söndürmek istiyorlar”, “Allah nûrunu tamamlayacaktır.” dedi ki: “Allah imameti tamamlayacaktır.” “Allah’a, Resulüne ve indirdiğimiz nûr’a iman ederler.” Ayetinde “nûr”dan kasıt imamdır. “O ki Resulünü hidayet ve hak din ile gönderdi.” (Saf 9) ayetini sorunca dedi ki: “O Allah ki Resulüne vasisinin velayetini emretti ki velayet dini’l-haktır”. “Bu onların iman etmeleri sonra da inkar etmelerinden dolayıdır.” (Münafikun 3) ayetini söyleyince şöyle dedi: “Allah, vasi’nin velayeti konusunda Resulüne ittiba etmeyenleri münafık diye isimlendirmektedir. Vasi’nin imametini kabul etmeyenleri Muhammed’i inkar edenlerle bir tutuyor.” Ve dedi ki: “Ya Muhammed! Münafıklar sana geldiklerinde (Yani vasisinin velayetini inkar edenler) derler ki: “Biz şahadet eder ve biliriz ki sen Allah’ın Resulüsün. Allah şahitlik eder ki münafıklar (Ali’nin velayetini) yalanlarlar. Onlar yeminlerini siper ederek Allah’ın yolunda çıkıyorlar (Buradaki yol vasidir.). Gerçekten onların yaptıkları çok kötüdür. Bu onların iman etmeleri (senin risaletine) ve sonra da inkar etmeleri (senin vasisinin velayetini)ndendir. Bu yüzden kalplerine mühür basılmıştır. Artık onlar hiç anlamazlar.” (Münafikun 1-3). “Onlara gelin de Allah’ın Resulü sizin için mağfiret dilesin denildiği zaman” (Münafikun 5) ayeti sorulunca dedi ki: “Onlara Ali’nin

¹⁹ Kuleyni, *Kafi*, I, 422.

²⁰ Kuleyni, *Kafi*, I, 424.

²¹ Kuleyni, *Kafi*, I, 429.

velayetine dönün ki Nebi sizin günahlarınıza bağışlama dilesin denildiği zaman” diye yorumladı. “Ali’nin velayeti enbiyaların suhurlarının hepsinde yazılıdır.”²²

Nakledilen rivayetlerden de anlaşılacağı gibi Şîa, imamet doktrinini imanın başlıca şartları arasına sokmuştur. Bu itibarla imamet Şîa mezhebinde itikadi bir esas olarak kabul edilmektedir.²³

Şîa tarafından, çözümü insanlara bırakılmayan ve temel inanç esaslarından biri olarak kabul edilen “İmamet”, zaruret-i diniyye adı verilen Allah’a, Peygamberlere, kitaplara, meleklerle, kadere, ahiret gününe iman etme ile eş tutulmuştur.²⁴

Şayet biz “imamet”i zarureyy-i diniyye’den bir esas olarak kabul edersek bunun ispatının da diğer inanç esasları gibi açık olması gerekir. Kur’an, Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygambere iman etme esası hiçbir şüpheye, yoruma yer bırakmayacak şekilde açık olarak defalarca belirtilmiştir.

“Yüzlerinizi, doğuya ve batıya doğru çevirmeniz iyilik demek değildir. Asıl iyilik, Allah’a ahiret gününe, meleklerle, kitab’a ve peygamberlere iman eden...”²⁵

“Hepsi, Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve O’nun peygamberlerine, “Peygamberler arasında hiçbir ayırım yapmayız.” diyerek inandılar...”²⁶

“Ey iman edenler! Allah’a, peygamberine, peygamberine indirdiği Kitab’a ve daha önce indirmiş olduğu Kitab’a iman ediniz. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkar ederse şüphesiz derin bir sapıklığa düşmüştür.”²⁷

“Onlar sana ve senden önce indirilmiş olana iman ederler...”²⁸

“Kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine düşman olursa...”²⁹

“Ahiret gününe kesinkes inanırlar...”³⁰

²² Kuleyni, *Kaфі*, I, 438.

²³ Gümüšođlu, *İslamda İmamet ve Hilafet*, 71.

²⁴ Yavuz, Y.Şevki, “*İmamiyye’nin Usulu’d-Dine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*”, (Milletler Arası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu), 16. Tebliğ, İslami İlimler Araştırma Vakfı, İstanbul, 1993, 672.

²⁵ el-Bakara, 2/177.

²⁶ el-Bakara, 2/285.

²⁷ en-Nisa, 4/136; Bkz. 4/150-152, 171 -5/12, 32, 99, 105, 111 - 6/34, 86, 87, 89, 130.

²⁸ el-Bakara, 2/4; Bkz. 2/41, 89, 91, 97, 136, 177, 285 - 3/65, 84 - 4/47, 136, 162 - 7/158 - 35/25 - 42/13.

²⁹ el-Bakara, 2/97.

Belirtilen bu ayetler Allah'a, meleklerle, peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe inanma gerekliliğini açık bir şekilde bizlere bildirmektedir. Bunlar, yüce kitapta inkara, tartışmaya yer bırakmayacak şekilde ifade edilmişlerdir.

Kur'an'da açıkça zikredilen bu inanç esasları hadislerde de geçmektedir ki bunlardan en önemlisi Hz. Peygamber'in iman, İslam ve ihsan'ı ümmetine öğrettiği hadis-i şeriftir. Bu hadis-i şerif bizlere iman edilecek temel esasları yani imanın olmazsa olmazlarını bildirmektedir³¹ ki bu esaslar içerisinde imamet – hilafet yer almamaktadır.

Aslında bırakın "İslam İnanç Esasları" arasında yer almayı, İslam akaidinin ya da kelamının dahi konusu olmayan, İslam hukukunu ilgilendiren, Şîa'nın bu konudaki iddialarını cevaplamak için Ehl-i sünnet alimleri tarafından mecburen kelam konularına dahil edilen³² "imamet meselesi" hakkında Şîa'nın getirmiş olduğu Kur'anî deliller tamamen bir zorlama, hadis olarak alıntılanan rivayetler ise Kur'an öğretisiyle uyuşmamaktadır.

Allah, bizlere inanç esaslarını bildirirken, imamet, Şîa'nın iddia ettiği anlamda konu dahi edilmemiştir. İnanç esası olarak kabul edilen bir meselenin Kur'an'da diğer inanç esaslarında olduğu gibi açıkça ortaya konulması gerekirdi.

Şîa; imameti dinin bir rûknü, iman esasının bir cüz'ü olarak kabul ederken aslında Nebi'ye iman ile imama iman'ı eşitlemiştir. Bu noktada Hz. Ali ve çocuklarının imametine inananlar mü'min, inanmayanlar ise kafir, münafik ve cehennem ehli olarak görülmüşlerdir. Bu görüş, Kur'an ayetleri ve Peygamberimizin sözleriyle uyuşmamakta, İslam ümmetinin çok büyük bir çoğunluğu da bu inancı paylaşmamaktadır.

³⁰ el-Bakara, 2/4; Bkz, 2/46, 62, 123, 177 – 3/9, 25 – 4/38, 39, 59, 6/113 – 7/147 – 9/18, 19, 44 – 10/45 – 16/22.

³¹ Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahihi Buhari Muhtesari Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984, I, 58-59.

³² Özarslan, Selim, "Ebu'l-Mu'in en-Nesefi'nin İmamet/Devlet Başkanlığı Anlayışı", İslami Araştırmalar Dergisi, Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfı, Ankara, 2001, Sayı: 3/4 ; XIV/423.

B- VÜCUBİYET-VEHBİLİK AÇISINDAN NÜBÜVVET-İMAMET İLİŞKİSİ

1- Nübüvvetin Vücubiyeti ve Vehbiliği

Allah'ın insanı göndermiş olduğu yeryüzü aynı zamanda onun imtihan sahasıdır. İnsanın bu imtihanı başarıyla geçmesi için hayr ve şerri bilmesi gerekmekte, insan bu noktada nübüvvetin aracılığına, yol göstericiliğine ihtiyaç duymaktadır.³³

İnsanların bu ihtiyacına Allah'ın verdiği cevap ona nispeten vacip midir? Yoksa Allah kullarına olan rahmetinde dolayı mı peygamber göndermiştir? Burada bu konunun tartışması yapılmayacaktır. Ancak peygamber göndermenin vacip mi? Yoksa mümkün mü? olduğu noktasında mezheplerin görüşleri aktarılacaktır ki, Şia'nın "imametın vücubiyeti" görüşünün dayandığı ilke açıklığa kavuşsun.

Eş'ari kelamcılarına göre Allah'ın insanlara peygamber göndermesi mümkündür. Peygamber göndermek Allah'ın diğer fiilleri gibi bir fiildir. Bu yüzden zorunluluk ifade etmez. Peygamber göndermek veya göndermemek Allah için eşittir.³⁴ Allah'ın peygamber göndermesi güzel göndermemesi çirkin olamaz. Maturidi kelamcıları, peygamber gönderilmesinde birçok faydalar olduğu için, "Allah'a peygamber göndermek vacip'tir derler. Şu kadar var ki Maturidiler'e göre vacip'tir sözü vücub manasında değildir. Allah'ın hikmetinin gerektirdiği bir iştir. O'na sefahat muhal olduğu için peygamber göndermemesi söz konusu değildir.³⁵

Mu'tezile, peygamberlerin insanlara faydalarının olması ve Allah'ın insanlara olan lütfunun tecelli etmesi söz konusu olduğunda, nebi gönderilmesinin Allah'a vacip olduğunu söylerler. Bu vücubiyete, Allah'ın insanların hayrına olan şeyleri yaratması gerekliliği prensibinden ulaşılmaktadır.³⁶

Felsefecilere göre ise Allah'ın nebi göndermesi aklen vaciptir. Ekmel nizam teorisine göre ezeli inayet bunu gerektirir. Nebi'nin varlığı olmadan adalet tamamlanmaz.³⁷

³³ Bahçeci, Muhittin, *Ayet ve Hadislerle Peygamberlik ve Peygamberler*, Türdev, İstanbul, 1977, 25.

³⁴ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 77.

³⁵ Bahçeci, *Ayet ve Hadislerle Peygamberlik*, 27.

³⁶ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 94.

³⁷ Cürcani, *Şerhu'l-Mevakıf*, VIII, 254.

Kâinat, Allah'ın yoktan var ettiği mülküdür. Mülk sahibi mülkünde istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Mülkün sahibi, yeni şariatler vaz etme, insanların mutluluğu ve refahını sağlama, aralarındaki kin ve fesat tohumlarını ortadan kaldırma gayesiyle peygamberler göndermiştir. Eğer insana kendisini kurtuluşa götürecek yoldan yürümesi emrediliyorsa, bunda alemin sahibinin insanlara karşı rahmet, şefkat ve acıması söz konusudur.³⁸

Peygamber göndermek, aklın prensiplerine ters düşmeyen, aklın kabul ettiği mümkün olaylardan biridir. Nebi göndermek, Allah için bizzat vacip olmadığı gibi, başkasının müdahalesiyle de vacip olamaz. Nebi göndermenin gerekliliği, Allah'ın hikmetinin bir gereğidir. O halde, peygamber göndermenin vücubiyeti onun meydana gelişinin teyidinden ibarettir.³⁹

“...İnsanların Allah'a karşı bir hüccetlerinin olmaması için gönderilen müjdecî ve uyarıcı peygamberlerden bir kısmını sana anlatmış bir kısmını da anlatmamıştık...”⁴⁰

“...Çünkü biz Rabbinden bir rahmet eseri olarak peygamberler göndeririz.”⁴¹

Ayetlerin gereği, insanların Allah'a karşı bir hüccetleri olmasın diye, Rableri tarafından bir rahmet olarak gönderilen peygamberlere risalet görevini Allah dilediği kimseye verir. “Doğrusu nimet Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir, O her şeyi bilir. Rahmetini dilediğine tahsis eder, Allah büyük nimet sahibidir.”⁴²

Peygamberlik Allah'ın uhdesindedir. Nübüvvet Allah vergisidir, kesbi değil vehbidir. Gayret ve çalışmayla nübüvvet makamına erişilmez.⁴³

“Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini, İmran ailesini alemler için tercih etti. Allah işitendir, bilendir.”⁴⁴ Ayetleri, peygamberliğin vehbi olduğunu göstermektedir.

“Allah, peygamberliğini vereceği kimseyi daha iyi bilir.”⁴⁵

³⁸ Yeşilyurt, *Ebu'l-Berekat en-Nesefti*, 194.

³⁹ Yeşilyurt, *Ebu'l-Berekat en-Nesefti*, 195.

⁴⁰ en-Nisa, 4/164.

⁴¹ ed-Duhan, 44/4-5.

⁴² Al-i İmran, 3/73-74.

⁴³ Gölcük-Toprak, *Kelam*, 300.

⁴⁴ Al-i İmran, 3/33-34.

⁴⁵ el-En'am, 6/124.

2- İmametin Vücubiyeti ve Vehbiliği

“Nübüvvetin vücubiyeti” hususunda tartışmalar meydana gelmiş, mezheplerin bir kısmı böyle bir vücubiyetin Allah’a zorunluluk anlamında nispet edilemeyeceğini vurgulamış, diğerleri ise bu gerekliliği insanların mutluluğu ve iyiliği için şart koşmuşlardır. Bu tartışma Şia tarafından imamet kurumuna taşınmış, bu mezhep imamet kurumunun Allah için gereklilik arz ettiğini dile getirmiştir.

Şia, Allah’ın kullarına nebi göndermesinin vacip olduğuna inanırken⁴⁶ imamet anlayışına da bu paralelde bakarlar. Nitekim onlara göre imamet asli hükümlerdendir. O, dinin rükünlerinden bir rükündür.⁴⁷ Bundan dolayı imamın nasbı da tıpkı nebi gönderilmesinde olduğu gibi Allah’a vaciptir.⁴⁸ Allah hem nübüvvet hem de imamet için istediğini seçer. Nebi’ye kendisinden sonra birini nasp etmesini emreder.⁴⁹

Şia’nın imam tayininin Allah üzerine vacip olduğu inancı lütuf ve aslah görüşüne dayanır.⁵⁰ İmam, aklın yüklediği vecibelerin yerine getirilmesine yardım etmek, akılla bilinen kötülüklerden kaçınmak, fazlalık veya noksanlıklardan dini korumak için bir lütuftur.⁵¹

Nübüvvetin Allah tarafından bir lütuf olduğuna inanan Şia, her asırda Peygamber’in vazifeleriyle vazifelenmiş, insanların her iki alemde de saadet ve mutluluklarını sağlamaya yardımcı olacak, hidayet ve irşatlarını yüklenecek bir imamın bulunmasının icap ettiğine inanır.⁵²

Nübüvvetin vücubu için delil olan her şey aynıyla imametin de vücubuna delildir. Çünkü imamet nübüvvetin devamıdır.⁵³

Bize göre ise imam tayini Allah için vacip değildir. Şayet imam göndermek Allah’a vacip olsaydı dünya hiçbir zaman zahir bir imam olmadan devam etmezdi.⁵⁴ Akıl için de zaten böyle bir hüküm yoktur. Cürcani’ye göre, imamın vacipliği semi’dir.

⁴⁶ Gölçük, *Kelam*, 295.

⁴⁷ En-Nebrevi, *Fikri’s-Siyasi*, 186.

⁴⁸ Tüsi, Nasuriddin Muhammed b. El-Hasan, *Keşfü’l-Murad fi Tecridi’l-İtikad*, Meşureti Şekuri, Kum Trs., 388.

⁴⁹ Cundi, Abdulhalim, *el-İmamü Caferi’s Sadık*, Daru’l Mearif, Kahire Trs., 231.

⁵⁰ Keskin, Halife, *Kendi Kaynakları Işığında Şia İnanç Esasları*, Beyan Yay., İstanbul, 2000, 133.

⁵¹ Tritton, A.S., *İslam Kelamu*, A.Ü.İ.F.Y., Çev. Mehmet Dağ, Ankara, 1983, 38.

⁵² Muzaffer, *Akaidü’l-İmamiyye*, 65.

⁵³ Keskin, *Şia İnanç Esasları*, s. 134.

⁵⁴ Ramazan Efendi, *Haşiyeli Akaidü Ramazan Efendi*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, Trs., 297.

Peygamberimizin vefatından sonra Müslümanlar hiç vakit kaybetmeden imam seçme işine koyulmuşlardır.⁵⁵

“İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkları kaldırmak ve onların arasını bulmak için gönderilen peygamberin insanları herbirinin, diğerinden farklı bir yol tutacak şekilde başıboş bırakarak vefat etmesi caiz değildir. Bilakis kendisine danışılarak bir kişiyi yerine bırakması ona vaciptir”⁵⁶ görüşü tarihi gerçekler ile de örtüşmemektedir.

Nitekim İmam Gazali imam tayin etmenin peygambere vacip olduğu görüşünü şöyle reddeder: “İmam tayin etmek vacip olsaydı Resulullah mutlaka tayin ederdi.”⁵⁷ Fakat Resulullah’ın bu durumu ortaya koyacak açık, güvenilir bir ifadesi bulunmamaktadır.

Nübüvvet kurumu için bile tartışmalı olan vücutbiyyet meselesine imameti de ortak etmek aklen kabul edilemez. Zaten mesele, aslı -Nübüvvet- için tartışma konusu olmuş ve üzerinde bir ittifak sağlanamamıştır. Ayrıca imametın vücutluğu konusunda akla ışık tutacak nakli bir delil de bulunmamaktadır.

İmam nasp etmenin Allah’a vacip olduğuna inanan Şîa’ya göre imamet, nübüvvet gibi Allah tarafından verilen bir mevkidir. “Ve Rabbin yaratır, dilediğini seçer, onların seçmeye hakkı yoktur...”⁵⁸ ayetine göre Allah, kullarından dilediğini seçer, peygamber yapar, onu mu’cize ile kuvvetlendirir. İmamet içinde dilediğini seçer ve nass ile peygamberine, onu, kendisinden sonra insanlara imam nasbetmesini emreder.⁵⁹ Peygamberlerde bulunması gereken şartların imamda da bulunması gerektiğini vurgulayan Şîa’ya göre böyle bir şahıs ancak Allah bilebilir.⁶⁰

⁵⁵ Cürcani, *Mevakıf*, VIII, 377.

⁵⁶ Ebu Zehra, *Tarihu'l-Mezahibi'l-İslamiyye fi's-Siyaseti ve'l-Akaidi*, Daru'l-Fikril-Arabi, Kahire 1996, 47.

⁵⁷ Gazali, *İtikadda İktisat*, 275.

⁵⁸ el-Kasas, 28/68.

⁵⁹ Keşifü'l-Gıta, Muhammed Hüseyin b. Ali er-Razi, *Aslu's-Şia ve Usuluha*, (Caferi Mezhebi ve Esasları) Çev. A.Baki Gölpinarlı, Zaman Yay., İstanbul, 1979, 43.

⁶⁰ Tebrizi, Muhammed Sabir-i, *Caferi Mezhebine Göre Dinin Esasları*, Çev. H. Perviz Hetemi, Nazir Akbesen Matbaası, İstanbul, 1965, 23.

İmam seçimi; halkın re'yi veya bir takım kimselerin şûra'sı yahut da şahsi vasiyet ve tavsiyesiyle olmaz.⁶¹ İmamları ve hüccetleri ancak Allah seçer, O tayin eder ve gizler. Çünkü Allah insanlara faydalı olanı daha iyi bilir.⁶²

Allah imamı seçer, peygamber'e bildirir. Peygamber de imamı açıklar. Bu belirlenen ilk imam Hz. Ali'dir. Hz. Ali de peygamberin vasiyeti gereği, kendisinden sonra gelecek imamı tayin eder.⁶³

İmamet'in vehbi olduğu konusunda Şîa, şu rivayetleri aktarmaktadır. "Allah'ın misak aldığı yaratılış ve Elest sabahı aleminde Allah insanlara sordu: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Muhammed nebiniz, Ali veliniz değil mi? Dedilerki: "Evet."⁶⁴

"Allah Adem'den son Peygamber'e kadar bir vasi ve halife belirtmeden Nebi'nin ruhunu kabzetmemiştir."⁶⁵

"Resulullah şöyle dedi: "Cenab-ı Allah, arz insanlarına bir bakış baktı, beni seçip peygamber yaptı. İkinci bir bakış yaptı. Ali'yi seçip imam yaptı, Ondan sonra O'nun kendime kardeş, veli, vasi, halife ve vezir olarak kabul etmemi emretti"⁶⁶

"Miraç günü göğe çıktığımda Allah bana Ali hakkında bir ahitname verdi. O'nun takva sahiplerinin imamı, yüzleri ak olanların kumandanı ve mü'minlerin reisi olduğunu içeriyordu."⁶⁷

Şîa'nın delil olarak aldığı rivayetlerde Allah, daha insanların ruhlarını yarattığı gün onlardan Hz. Ali'nin imameti için söz aldığı belirtilmiştir. Bu ve benzeri görüşler daha öncede belirttiğimiz gibi Kur'an öğretileri ve İslam'ın ruhuyla bağdaşmamaktadır. İmam nasbetmenin vacib olduğu ve bunun Allah tarafından verilen bir görev olduğu görüşü tamamen nübüvvet anlayışının etkisiyle oluşmuş ve imamet bu görüş ile nübüvvet kurumuna bir alternatif oluşturmuştur.

⁶¹ Hamedeni, Ahmed Sabri, *İslam'da Caferi Mezhebi ve İmam Cafer Sadık Buyrukları*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1983, 80.

⁶² Atay, Hüseyin, *Ehl-i Sünnet ve Şîa*, A.Ü.İ.F.Y., Ankara, 1983, 103.

⁶³ Zehra, Muhammed Ebu, *İslam'da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, Çev. A.Kadir Şener, Hiser Yay., İstanbul, Trs., 46.

⁶⁴ Şeriati, Ali, *Ali Şîasi-Safevi Şîasi*, Çev. Feyzullah Artvinli, Yönelir Yay., İstanbul, 1990, 142.

⁶⁵ Şubber, *Hakku'l-Yakin*, I, 253.

⁶⁶ Musevi, Abdulhuseyn Şerefeddin, *el-Müracaat*, Çev. Sabahattin Senay, Velayet Yay., Adana Trs., 219.

⁶⁷ El-Musevi, *el-Muracaat*, 221.

C- VAHİY İLHAM AÇISINDAN NÜBÜVVET – İMAMET İLİŞKİSİ

1- Nebi ve Vahiy

“Vahiy” kelimesi “Avha ileyhi” şeklinde; kişinin başkalarından gizleyecek şekilde konuşması demektir. “Vahiy” kelimesi “hızlı işaret” anlamına da gelmektedir. Nitekim bir işe hızlılık anlamını vermek için “emrunvahiy” denilmektedir. Bu ise, sembol, kinaye yoluyla olabileceği gibi terkipten soyulmuş sesle, yazıyla veya bazı organlarla işaretle de olabilir. Kısaca “Vahiy”in sözlük anlamının; hızlı, gizli, başkalarına gizli kalacak şekilde vahiy gönderene has bir bildirme, iletişim kurma olduğunu söyleyebiliriz.⁶⁸

İstilahta ise vahiy, Allah Teâlâ'nın emirlerini, nehiyelerini ve dilediği diğer hususları peygamber olarak seçtiği kullarına bildirmesi ve öğretmesidir.⁶⁹

“Hiçbir insan için Allah'ın doğrudan doğruya kendisiyle konuşması mümkün değildir. O, ya vahiyle konuşur, ya perde arkasından, yada bir elçi gönderir de, bu elçi Allah'ın izniyle onun dilediği insana vahyeder.”⁷⁰

Bu ayet gereği, Allah peygamberler ile üç şekilde konuşur⁷¹:

- 1- **Vasitasız Vahiy:** Allah vahyettiği kulunun kalbinde, anlatmak ve bildirmek istediği şey konusunda kesin, açık ve zaruri bir bilgi yaratır. Hz. Peygambere miraçta böyle bir vahiy gelmiştir.
- 2- **Vasitalı Vahiy:** Perde arkasından konuşmak. Allah bazı cisimlerde ses yaratır. Peygamber bu cisim ve ses vasıtasıyla Allah ile konuşur. Hz. Hz. Musa Allah ile Tur'da böyle konuşmuştur.
- 3- **Melek Vasıtasıyla Vahiy:** Peygamberler kendilerine gönderilen melek vasıtasıyla Allah ile konuşurlar. Aracı olan melek Cebrail'dir.

Vahiy iki kısma ayrılmaktadır:

a. Gayr-ı İlahi Vahiy: Hz. Zekeriyya'nın yapmış olduğu konuşma Kur'an'da “vahiy” olarak kullanılmaktadır: “Zekeriyya mihrabdan kavminin huzuruna çıktı ve onlara sabah

⁶⁸ Rıza, *Muhammedi Vahiy*, 19.

⁶⁹ Uludağ, *İslâm'da İnanç Konuları*, 196.

⁷⁰ eş-Şûra, 42/51.

⁷¹ Uludağ, *İslâm'da İnanç Konuları*, 196.

– akşam Allah'ı tesbih etmeyi vahyetti.”⁷² Vahiy kelimesi burada ima-işaret anlamındadır.⁷³

b. İlahi Vahiy: İlahi vahy'in Kur'an'da birkaç çeşidi geçmektedir. Allah'ın cansız arza (Zilzal 99/4-5) semaya (Fussilet 41/12) hitaben gerçekleştirdiği vahiy canlılardan bal arısına (Nahl 16/68-69) vahyetmesi, meleklerle hitaben (Enfal 8/12) gerçekleşen vahiy, insanlardan ise Hz. İsa'nın Havarilerine (Maide 5/111), Hz. Musa'nın annesine (Kasas 28/7) vaki olan vahiy ve Allah'ın peygamberlerine ulaştırdığı hakiki vahiy ilahi vahiy olarak tanımlanmaktadır.⁷⁴

“Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlerine vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Yakub'un torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik, ve Davud'a Zebûr verdik.”⁷⁵

Bu anlamlar ışığında vahiy; bir aracı yoluyla veya aracısız olarak Allah katından olduğuna kesinlikle inanmak koşuluyla kişinin kendinde bulunduğu irfandır.⁷⁶

Vahyin başlıca mertebeleri şunlardır⁷⁷:

- 1- Rû'ya-i sâdika ve rû'ya-i sâliha ile gelen vahiy
- 2- Görevli melek vasıtasıyla gelen vahiy
- 3- Meleğin insan şeklinde gelmesi
- 4- Meleğin çan çingirdısına benzeyen heybetli bir ses ile peygambere hitap etmesi
- 5- Cebrail'in asli hüviyeti ile görünmesi
- 6- Allah ile yüz yüze gelerek konuşmak
- 7- Allah görülmeden, fakat melek aracılığı da olmadan ilahi hitabı işitmek

2- İmam ve Vahiy-İlham

Şîa'nın vahiy-ilham ilişkisi iç içedir. İmamların bilgilerinin dayanağı ilhamdır. Fakat burada ilham-vahiy birbirine karışmaktadır.

Bu noktada ilhamın bilinmesi gerekir. İlham; insanın nefsinde hissettiği bir şuur veya vicdandır ve nefis onun nereden geldiğine itibar etmeden istenilenin peşine

⁷² el-Meryem, 19/11.

⁷³ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, T.D.V.Y., Ankara, 1993, 37.

⁷⁴ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 38.

⁷⁵ en-Nisa, 4/162.

⁷⁶ Rıza, *Muhammedi Vahiy*, 21.

⁷⁷ Uludağ, *İslâm'da İnanç Konuları*, 197.

koyulur. İlham, açlık, susuzluk, üzüntü ve sevinç dürtülerine benzer.⁷⁸ İlham, “Allah’ın insan nefesine bir şeyi yapmasını veya terk etmesini ilka etmesi” manasında da kullanılır.⁷⁹

Şîa’ya göre imamların bazı ilimleri ilham yolu iledir.⁸⁰ Bundan dolayı imamlar özel ledunni ilme sahiptirler. Allah nezdinde seçilmiş ve vehbi ilimle donatılmışlardır.⁸¹

İmamın ilahi hükümlere, ilahi maarife bütün bilgilere sahip olması, Peygamber, yahut kendisinden önceki imam vasıtasıyladır.⁸²

İmamın herşeyi kuşatan ilmi, ledunni bir ilimdir. Bu ilim Allah tarafından verilmiştir ve fiilen mevcuttur. İctihatla elde edilen ve mümkünattan olan bir ilim değildir. Nitekim kişi ya bilir ve hüküm verir. Yahut içtihat eder, bilir ve hüküm verir. Zira imam olmayan alimlerin durumu böyledir. İmamın ise böyle olması mümkün değildir. İctihatla bilinmesi mümkün olan ilimler eksik olan ilimlerdir.⁸³ Eğer yeni bir durumla karşılaşırsa kudsi kuvvet yoluyla onu bilmesi lazımdır. Belirttiğimiz gibi bu son yol aracılığıyla imamın elde ettiği bilgi akli istidlal kabilinden değildir, fakat aynalarda görüntülerin tecelli ettiği gibi imamın nefsinde bilgiler tecelli eder.⁸⁴

Bu noktada Şîa, akıl ve istidlallerin gerisinde bilgi için sezgi ve keşfi bir yol kabul eden bazı İslam filozof ve mutasavvıflarıyla aynı görüştedirler.⁸⁵

Vahiy-ilham ışığında Şîa, nebi, resul ve muhaddes kavramlarını şöyle açıklamaktadır.

Nebi: Vahiy alan ve onun ile amel eden kişidir.

Resul: Amel ve tebliğ ile görevlendirilen kişidir.

Muhaddes: Meleklerin kendisine fısıldadığı – konuştuğu, fakat suretlerini göremediği kişidir.⁸⁶

⁷⁸ Rıza, *Muhammedi Vahiy*, 21.

⁷⁹ Mekki, Seyyid Hüseyin Yusuf, *Akidetu’s-Şîa fi’l-İmami’s-Sadık Vesairi’l-Eimme*, Daru’z-Zehra, Beyrut 1987, 94.

⁸⁰ Mekki, *Akidetu’s-Şîa*, 61.

⁸¹ Sarmış, İbrahim, *Teorik ve Pratik Açından Tasavvuf ve İslam*, Yöneliş Yay., İstanbul, 1995, 91.

⁸² Keskin, Şîa İnançları, 139.

⁸³ Zehra, *Tarihu’l-Mezahibu’l-İslamiyye*, 51.

⁸⁴ Taftazani, Ebu’l-Vefa, *Ana Konularıyla Kelam*, Çev. Ş. Gölcük, Kitap Dünyası, Konya 2000, 96.

⁸⁵ Ebu’l-Vefa, *Ana Komularıyla Kelam*, 96.

⁸⁶ Şahirudi, *el-İmam Mehdi*, 46.

Ebu Ca'fer'den naklettikleri rivayet de bu tanımlama ile aynı doğrultudadır. "Ebu Ca'fer'den "resul ve nebi idi"(Meryem 54) ayetindeki "nebi" ve "resul" kelimelerinin anlamı nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Nebi uykusunda görür, sesi işitir fakat uyanıkken melek görmez. Resul, sesi işitir, uykuda ve uyanıkken meleği görür." Dedim ki: "İmamın menzili nedir?" Dedi ki: "Sesi işitir. Uykuda ve uyanıkken meleği görmez." Sonra üç kere şu ayeti okudu: "Senden önce hiçbir resul, nebi ve (muhaddes) göndermedik."(Hac 52), "Muhaddes göndermedik" kelimesi imamın kelimidir"⁸⁷

Rivayetten de anlaşılacağı gibi imam ile peygamber arasındaki fark sadece imamların melekleri görememesidir. Bu imamların vahy alan kimseler olduklarını iddia etmekten başka bir şey değildir.⁸⁸

Şeriatı, "İmamlar'ın vahiy aldığı" anlayışını eleştirerek bizlere şunları aktarmaktadır: "İmam da vahyolunur, diye söylenmiştir. Yani imam, vahy meleğinin sesini duyar ama onu göremez. Resul ve imamlardan herbiri, yaratılış ve görünüş bakımından eşit olmalıdır."⁸⁹

İlimlerini Allah'tan ve Peygamberden alan imamların yanında bazı kitaplar bulunur. Bunlar:

el-Camiu: Resulullah'ın doldurduğu ve Hz. Ali'nin yazdığı 70 zira uzunluğunda bir kitaptır. Onda insanlığın ihtiyaç duyduğu bütün haramlar ve helaller vardır. İmamlar bu kitabı takip etmekte ve insanlardan herhangi birinin ilmine ihtiyaç duymamaktadırlar.⁹⁰

Cifr: Onda da kainat havadislerinin haberleri vardır.⁹¹ Cifr ilmi; dünyanın sonuna kadar meydana gelecek olayların bilinmesini sağlayacak harflerin ilmidir.⁹² Cifr, harflerden hareketle alemdeki hadiseleri yorumlama ilmidir. Bazıları, bir kap, bazıları ise bir kitap olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu kitabın rivayeti kesintisiz ve muttasıl değildir. Bizzat kitabın kendisi de bilinmemektedir.⁹³

⁸⁷ Şahirudi; *el-İmam Mehdi*, 47.

⁸⁸ Onat, *Emeviler Devri*, 159.

⁸⁹ Şeriatı, *Ali Şiası*, 142.

⁹⁰ Mekki, *Akidutu 'ş-Şia*, 53.

⁹¹ Kuleyni, *Kaşi*, II, 322.

⁹² Zehra, *İmam Cafer Sadık*, Çev. İ.Tüfekçi, Şafak Yay., İstanbul, 1992, 37.

⁹³ Atalan, Mehmet, *Mezhepler Tarihi Açısından Cafer es-Sadık*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998, 41.

“Ebi Ca’fer’den: “Cifr bizim yanımızdadır. Bir deri üzerinde yazılmıştır. Kıyamet gününe kadar devam edecektir.”⁹⁴

Ebi Ala’dan; “Eba Abdullah’tan işittim. O, şöyle diyordu: “Bizim yanımızda Cifr ilmi vardır.” Dedi ki: “Onda neler vardır?” Dedi ki: “Davud’un Zeburu, Hz. Musa’nın Tevrat’ı, İsa’nın İncili, İbrahim’in Suhufu, helal ve haramlar...”⁹⁵

“Ebi Ubeyde’den: “Dostlarımızdan bazıları Eba Abdullah’tan Cifr hakkında sordular. Dedi ki: “O, ilim ile doldurulmuş bir deridir.” Dostlar onun ne kadar olduğunu sordu. Dedi ki: “O, uzunluğu yetmiş zira’ olan bir sahifedir, ve insanların muhtaç olduğu herşey vardır. Hiçbir hüküm yoktur ki onda olmuş olmasın.”⁹⁶ şeklinde rivayetler bulunmaktadır.

“İmam Ca’fer şöyle söyledi: “Bugün Sabah Allah’ın Muhammed’e ve ondan sonra gelen imamlara özel olarak vermiş olduğu cefr kitabına baktım... Orada mü’minlerin karşılaştığı belaları, kalplerinde şüphelerin doğuşunu, çoğunun dinlerinden dönüşünü ve Kur’an’da Allah’ın “Her insanın amelini kendi boynuna doladık.” (İsra 13) ayeti ile işaret buyurduğu İslam bağı, yani velayeti omuzlarından atışını düşündüm.”⁹⁷

“Allah Peygamber’ine bir kitap indirdi. Bu kitabı getiren Cebrail, “Ey Muhammed, bu senin asillere vasiyetindir” dedi. Muhammed’de “Ey Cebrail! asiller kimlerdir” diye sordu. O’da “Ali ve evlatlarıdır” dedi. Bu kitabın üzerinde altın mühürler vardır. Hz. Muhammed (s.a.v.) aldığı bu kitabı Ali’ye verdi. O’na mühürlerden birini açıp onunla amel etmesini söyledi.”⁹⁸

Şiilere göre diğer bir Kitap da Resulullah’ın kızı Fatıma’nın kitabıdır. O da “Fatıma mushafı” olarak bilinir.⁹⁹

a. İmanlar’ın Gaybı Bilmesi

Şia, Allah’tan ilham alan – ki bu kitaplarda gelmiş – gelecek her türlü bilgi vardır – imamların gaybi bilgiye de sahip olduklarına inanırlar.¹⁰⁰ Gayb, gizli kalmak,

⁹⁴ Kuleyni, *Kafi*, II, 322.

⁹⁵ Kuleyni, *Kafi*, I, 240.

⁹⁶ Kuleyni, *Kafi*, I, 241.

⁹⁷ Zehra, *Cafer Sadık*, 38.

⁹⁸ Zehra, *Cafer Sadık*, 39.

⁹⁹ Kuleyni, *Kafi*, II, 323.

¹⁰⁰ Özarlan, *Ebu’l-Muîn En-Neseî’nin İmamet /Devlet Başkanlığı Anlayışı*, 427.

gizlenmek, görünmemek, uzaklaşmak, gözden kaybolmak manalarına gelir. Bu noktada gayb; “duyular çerçevesine girmeyen, aklın zaruri olarak gerektirmediği şey” olarak tarif edilir.¹⁰¹

“İbn Hallad’dan: Farslı bir adam “Gaybı biliyor musunuz?” diye sordu. Ebu Ca’fer şöyle dedi: “Bizim için ilim kolaylaştırıldı. Onu biliriz. Bir kısmı da kabz edilmiştir. Onu bilmeyiz. O, Allah’ın sırrıdır. Bu sırrı Allah Cebrail’e, Cebrail Muhammed’e bildirmiştir. Muhammed de Allah’ın istediğine bildirmiştir.” Kuleyni’ye göre “Allah istediğine bildirmiştir.” İbaresinden kasıt Ali’dir.”¹⁰²

“Ebi Abdullah’tan: İmam bir şeyi bilmek istediğinde O’na bildirilirdi.”¹⁰³

Kuleyni “İmamlar ne zaman öleceklerini bilirler” başlığı altında şu rivayeti aktarmaktadır: “Ca’fer’den o da babasından şöyle naklediyor: O, Ali b. Hüseyin’e ruhu kabzedileceği gün bir içecek geldi ve şöyle dedi: “Ya baba! Bunu iç.” Dedi ki: “Ey oğlum! Bu ruhumun kabzedileceği bir gündür ki o gecede Resulullah’ın ruhu kabzolunmuştur.”¹⁰⁴

Kur’an’da gayb bilgisinin Allah’a ait olduğu birçok ayette açık olarak belirtilmiştir: “Göklerin ve yerin gaybı Allah’ındır ve bütün emir O’na döner.”¹⁰⁵, “Göklerde ve yerde Allah’tan başka kimse gaybı bilmez.”¹⁰⁶ Bu ayetlere rağmen, imamların gelmiş ve gelecek şeyleri bildiğini iddia etmek doğru bir görüş ve inanış değildir.

b. İmamların Teşri Hakkı

Vehbi bir ilimle donatılıp, Allah tarafından gaybi bilgilerle desteklenen imamlar teşri hakkına sahiptirler. Peygamber vefat edince, peygamberlik yani Allah’tan gelen vahiy kesilir; tebliğ vazifesi de sona erer. Fakat dinin hükümlerini icra, ümmeti o hükümlere göre idare etme vazifesi baki kalır. Allah’ın emrine ve Peygamber’in sünnetine uygun olarak dinin hükümlerini yürütmek imama aittir.¹⁰⁷ İmam,

¹⁰¹ Atalan, *Cafer es-Sadık*, 39.

¹⁰² Kuleyni, *Kafi*, I, 256.

¹⁰³ Kuleyni, *Kafi*, I, 258.

¹⁰⁴ Kuleyni, *Kafi*, I, 259.

¹⁰⁵ el-Hûd, 11/23

¹⁰⁶ el-Maide, 5/116

¹⁰⁷ Keskin, *Şîa İnanç Esasları*, 130.

Peygamber'in umumi velayetine haizdir ve bu bakımdan imamet, nübüvvetin devamıdır.¹⁰⁸ İmamların emirlerine itaat, sözlerini kabul gerekir. Bundan dolayıdır ki şer'i hükümleri, ancak onlardan alabileceğimize, başkalarından almamızın sahih olmayacağına inanırlar.¹⁰⁹

İmamın bütün dini hükümleri bilmesi vaciptir. "O'nun te'vilini Allah ve ilimde derinleşenler bilir."(Al-i İmran 3/7) ayetindeki "İlimde derinleşenler" den kasıt Hz. Ali ve imamlardır."¹¹⁰

İmamın ağzından çıkan her söz, Hz. Peygamber'in sözü o da Allah'ın kelamı gibidir. Şîa'nın hadis anlayışına göre de imamların sözleri Allah'ın ve Resulünün sözleri gibidir.¹¹¹ Nasıl ki Allah'a ve Resulüne karşı gelmek caiz değilse imamlara karşı gelmekte caiz değildir.¹¹²

"Peygamber size ne veriyse onu alın ve size neyi yasaklarsa, ondan sakının."¹¹³

"Hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar."¹¹⁴

"Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve kadının, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."¹¹⁵

Allah'ın bize indirdiği bu ayetler, sünnetin hüküm teşriinde, kendisine başvurulması gerekli ve bağlayıcı bir kaynak olduğunu kesin olarak göstermektedir.¹¹⁶ Allah ve Resulü ne veriyse alınmasını, verdikleri hükümlere uyulmasını emreden ayetler, uyulması vacip olan, sözü Kur'an ve Sünnet'e eşit olan başka kimselerden söz etmemiştir. Nitekim sünnet; "Peygamber'in söz, fiil ve takrirleridir" diye tarif

¹⁰⁸ Muzaffer, *Akaidü'l-İmamiyye*, 65.

¹⁰⁹ Muzaffer, *Akaidü'l-İmamiyye*, 70.

¹¹⁰ Feyyad, Abdullah, *Tarihu'l-İmamiyye ve Aslafihim mine's-Şîa*, Müessesetu'l-İlmiyye, Beyrut 1975, 143.

¹¹¹ Onat, *Şü Hareketleri*, 159.

¹¹² Ebu'l-Vefa, *Ana Komularıyla Kelam*, 99.

¹¹³ el-Haşr, 59/7.

¹¹⁴ en-Nisa, 4/65.

¹¹⁵ el-Ahzab, 33/36.

¹¹⁶ Şa'ban, Zekiyuddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Çev. T. Kâfi Dönmez, T.D.V.Y., Ankara, 1996, 80.

olunmakta¹¹⁷ ve Peygamberimizin dışındakilerinin sözleri, hükümleri İslam hukuk metodolojisinde, sünnet derecesinde değerlendirilmemektedir.

Nübüvvetin sona ermesini te'vil ederek, Peygamberlerin şahsına ait vahyin sona erdiğini ortaya koyan Şîa; imamların vahye dayalı olarak görüş belirttiklerini ve bir çeşit vahiy alarak hareket ettiklerini belirtiyorlar. Buna bağlı olarak Allah'ın bildirmesiyle gaybi¹¹⁸ bilgilere muttali oluyorlar. Bütün bunlar imamların Şîa tarafından peygamberlere ait bir sıfatla vasıflandırdığını ortaya koymaktadır.

D- İSMET AÇISINDAN NÜBÜVVET - İMAMET İLİŞKİSİ

1- Nebinin İsmeti

İsmet kelimesi lugatta men etmek, kendini tutmak,¹¹⁹ günah işlememek veya gūnahtan korunmuş olmak demektir.¹²⁰

Bu kelimenin ıstılahi kullanımında İslam alimleri çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Bazıları "Masum, günah işlemesi mümkün olmayan kişidir" demişlerdir. Bir kısım alimler ise şöyle söylemiştir: "Masum, ruhunda yahut bedeninde veya her ikisinde birden gūnaha yönelmeyi imkansızlaştıran bir özelliğe sahip kişidir.", diğer bir kısmı ise şöyle söylemiştir: "Masum, taata da gūnaha da gücü yeten serbest bir kişidir. İsmet, gūnaha gücü yettiği halde sahibine gūnahtan kaçınma imkanı veren bir melekedir."¹²¹ Yapılan diğer bir tanımlama ise şudur: "İsmet, unutmak ve hatadan kaynaklanan büyük ve küçük gūnahlardan uzak olmaktır."¹²²

Mezheplerin, peygamberlerin ismeti konusundaki görüşleri şöyledir: Mu'tezile, akli sebeplerden hareketle, peygamberlerin Yataticıdan aldığı göreve leke düşürür düşüncesiyle büyük ve küçük bütün gūnahların nebi'lerden sadır olamayacağına inanırlar. Hariciler ise; Peygamberlerin zatları itibariyle hata yapmaya ve gūnah işlemeye müsait olduklarını söylerler.¹²³

¹¹⁷ Zehra, Ebu Zehra, *İslam Hukuk Metodolojisi Fıkıh Usulu*, Çev: Abdulkadir Şener, Fecr Yay., Ankara, 1994, 95.

¹¹⁸ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 100.

¹¹⁹ Abdulhamid, *İslam'da İtikadi Mezhepler*, 39.

¹²⁰ Kılavuz, *Ana Hatlarıyla İslam Akaidi*, 138.

¹²¹ Abdulhamid, *İslam'da İtikadi Mezhepler*, 40.

¹²² Muzaffer, Rıza, *Bidayetu'l-Mearifi'l-İlahiyye*, Mehr Yay., Kum Trs., 258.

¹²³ Gölcük-Toprak, *Kelam*, 310.

Eş'arî, peygamberlerin nübüvvetten önce günah işlemelerinin mümkün olduğunu söylemektedir. Eş'arîler nebilerin masumiyetini nübüvvetten sonraki döneme teşmil ederler.¹²⁴

Şîa, ismet konusunda iki kısma ayrılmıştır. Bir grup peygamberlerin günah işlemelerinin caiz olduğunu söylemişlerdir. Fakat imamların günah işlemeleri caiz değildir. Çünkü Nebiler günah işlediklerinde Allah'tan gelen vahy onları düzeltir. Fakat, imamlar bundan mahrumdurlar. Diğer gruba göre ise peygamberlerin günah işlemeleri caiz değildir. Onlar zelle'den de masumdurlar.¹²⁵

Maturidiler'e göre peygamber, küçük – büyük günahlardan, her türlü küfür ve şirkten uzaktır. Bunun yanında çok küçük, hafif hatalar yani zelle peygamberlerden sadır olabilir.¹²⁶

Saim Kılavuz Ehl-i sünnet kelamcılarının ismet sıfatı hakkındaki görüşlerini şöyle sıralamaktadır:¹²⁷

1. Dini hükümlerin tebliği ile ilgili meselelerde peygamberlerin yalancılıktan korunmuş oldukları hususunda ittifak vardır.
2. Peygamberlerin vahiy öncesi ve sonrasında hem küfür hem de şirkten masum oldukları konusunda icma vardır.
3. Peygamberler vahiyden sonra bilerek büyük günah işlemekten korunmuşlardır. Peygamberlikten önce ise bilerek büyük günah işlemeleri mümkündür.
4. Peygamberlerin hem vahiyden önce, hem de vahiyden sonra sehven büyük günah işlemeleri mümkündür. Bu durum ismet sıfatına bir zarar vermez.
5. Peygamberlerin küçük günahları bütün ömür boyunca hem kasten, hem de sehven işlemeleri mümkündür.

Nebilerin insanlığa gönderilişi ile, onların dünyevi durumlarını ıslah edecek şekilde nefislerinin temizlenmesi ve ahirette bu hayattan daha güzel bir hayata hazırlanması amaçlanıyorsa, bu amaca ancak peygamberlerin eylemleri ve yaşamlarında uyulmaya, getirdikleri din ve ahlakta da uyulmaya ehil olmaları halinde gerçekleşebilir. Bundan dolayı peygamberlerin, günahlar ve çirkin şeylerden masum olmaları gerekir.¹²⁸

¹²⁴ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 80.

¹²⁵ Eş'arî, *Makalatı'l-İslamiyye*, I, 121.

¹²⁶ Gölcük-Toprak, *Kelam*, 310.

¹²⁷ Kılavuz, *Anahatlarıyla İslam Akaidi*, 139.

¹²⁸ Rıza, *Muhammedi Vahiy*, 27.

Bu ayetler de bunu izah etmektedir:

“Onları, emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve onlara hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı ve zekat vermeyi vahyettik. Onlar bize kulluk eden insanlardı.”¹²⁹

“Biz sana apaçık bir fetih verdik. Böylece, Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.”¹³⁰

Biz burada peygamberlerin nübüvvetten önce veya sonra, bilerek veya bilmeyerek, küçük büyük günah işleyip işlemeyeceklerini burada tartışmayacağız. Gerçek şu ki peygamberler günah işlemekten masum olma nedenleri onların Allah’tan vahiy alıyor olmalarıdır. Şayet, nebi günah işlerse bu hem tebliğ ettikleri dine gölge düşürür hem de Nebilerin tabileri için de günah işlemek Allah tarafından emredilmiş olurdu.”¹³¹

2- İmamın İsmeti

Şîa’nın anlayışına göre; nebi masum olduğu gibi imamlar da masum olmalıdır. Nebi’nin ismeti için geçerli olan deliller imamın ismeti için de geçerlidir.¹³² Allah’tan aldıkları ilahi vahyi tebliğ eden nebinin ismetini gerektiren illet nebi’den sonra dinin koruyucusu olan imam için de mevcuttur.¹³³

Şiaya göre imamlar, kesinlikle hata işlememelidirler. Din konusunda herhangi bir hata yapmaları kabul edilemeyeceği gibi, dini hükümlerle ilgili herhangi bir unutkanlık da kabul edilemez.¹³⁴

İmamları gizli-açık, kasıtlı-kasıtsız bütün günahlardan, kötülüklerden, unutmaya ve hata gibi eksikliklerden uzak tutan¹³⁵ masumiyet sıfatı; Allah’ın onları ma’siyeti terk etmeye mecbur etmesi manasına gelmez. Bilakis ma’siyet işlemeye güç yetirebilmesine rağmen onu kendi ihtiyarı ile terketmesidir. Şayet günah işlemeye güç yetiremeseydi o zaman taate mecbur olmuş olurdu ki bu da dindeki teklife terstir. Şayet ma’siyete gücü

¹²⁹ el-Enbiya, 21/73.

¹³⁰ el-Fetih, 48/1-2.

¹³¹ Rıza, *Muhammedi Vahiy*, 20.

¹³² Semavi, Muhammed Ticani, *Doğrularla Birlikte*, Ensariyan Yay., Çev. Komisyon, Kum Trs., 288.

¹³³ Mekki, *Akidetu’ş-Şîa*, 39.

¹³⁴ Laaust, Henry, *İslam’da Ayrılkçı Görüşler*, Çev. E. Ruhi Fiğlalı, Pınar Yay., İstanbul, 1999, 445.

¹³⁵ Ebu’l-Vefa, *Ana Konularıyla Kelam*, 95.

olmasaydı o zaman ma'siyeti güç getirebildiği halde onu terk eden müminlerden daha aşağı bir yerde olurdu.¹³⁶

Her sözü ve yaptığı her hareketi hak olan imamın sahip olduğu ismet sıfatı¹³⁷ imamda sonradan sadır olan bir özellik değildir. İmamlar çocukluktan ölünceye kadar isteyerek veya istemeyerek günahattan masumdurlar.¹³⁸ Yani onlar hem imam olmadan önce hem de imam olduktan sonra Allah'ın koruması altındadırlar.

İmamların masum olduklarına dair Şîa'nın akli ve nakli delilleri vardır. Akli delilleri şöyle sıralayabiliriz:

1. İmamların tüm kötülüklerden masum olmaları vaciptir. Şayet böyle olmazsa başka birine ihtiyaç kaim olurdu. İnsanlar masum olmadıklarından dolayı masum imama ihtiyaç duyarlar. Böyle olunca da imam arayışı sonsuza kadar teselsül edecektir.¹³⁹ Kur'an-Kerim ve Hz. Peygamber'in sünneti dini hükümleri bütün ayrıntılarıyla kapsamadığından toplum dinin koruyucusu olamaz. Bu durum da herkesin hata yapması da mümkün olacaktır. Bu noktada icma-ı ümmet de dinin koruyucusu olamamaktadır. Kıyas da esas itibariyle batıl olduğuna göre masum imamdan başka dinin koruyucusu kalmamaktadır.¹⁴⁰ Allah'ın günahattan korunmamış, hata yapması doğal olan toplum için masum imam göndermesi bir lütuftur. Şayet toplumun liderliğini masum bir imam yapmazsa, o masum bir imama, o da masum değilse, bu da başka bir masuma ihtiyaç duyacaktı. Masum imam arayışının tersini düşünmek ise Allah'ın lütfunun gerçekleşmeyeceği anlamına gelir. Bu da muhaldir.¹⁴¹

Sunulan bu delil ve yapılan akıl yürütmeye büyük bir tenakuz vardır. İnsanların her zaman ve mekanda gizli-açık, büyük-küçük tüm hata, eksiklik ve günahlardan korunmuş ve kendilerine doğru yolu gösterecek imama muhtaç oldukları görüşü, insanların kendi başlarına doğru yolu bulabilecekleri anlayışına terstir. Bununla birlikte fiili bir şekilde şeriata icracısı ve koruyucusu olarak Hz. Ali ve Hasan dışında bir imam devlet reisliğini ve genel olarak bütün İslam toplumunun liderliğini yapmamışlardır. Bu

¹³⁶ Şubber, *Hakku'l-Yakîn*, I, 191.

¹³⁷ Mevdûdi, *Hilafet ve Saltanat*, Çev. Ali Genceli, Hilal Yay., İstanbul, Trs., 204.

¹³⁸ Feyyad, *Tarîhu'l-İmamiyye*, 154.

¹³⁹ Tûsî, *el-İktisat fi ma Yetealleku bi'l-İtikad*, Daru'l-Edva, Beyrut 1986, 305.

¹⁴⁰ Çağatay, Neşet-İ. Ağah Çubukçu, *İslam Mezhepler Tarihi*, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1985, 62.

¹⁴¹ Keskin, *Şîa İnanç Esasları*, 136.

durumda Allah bu imkanı imamlara vermeyerek kendi üzerine düşen vucubu yerine getirmemiştir.¹⁴²

2. Şayet İmamlar günah işlerlerse, lideri oldukları halk nezdinde riyaset faziletini kaybetmiş olurlardı. Bu durumda iyiliği emretmek ve kötülükten korumak ilahi emri gereğince bu günahlardan nehyedilmeleri gerekirdi. Kendisine itaat vacip olan bir imamı bir şeyden nehyetmek ise muhaldir.¹⁴³

Bu görüş imamların Allah ve Peygamberden aldıkları bilgilerle hareket edip teşri haklarını kullandıkları inancının bir sonucudur. Şayet topluma sürekli olarak masum bir imamın liderlik yapıyor olması gerekseydi bu imamların sayıları on iki ile sınırlanmazdı. Kıyamete kadar bu imamlar toplumun bizzat içinde onlara yol gösterici, iyiliği emr, kötülüğü nehyedici olarak bulunmaları gerekirdi.

3. İmamlar, dinin koruyucusu olduklarından dolayı masum olmaları gerekir. Buna zulmü ve fesadı ortadan kaldıracakları, mazlumun hakkını zalimden alacakları için ihtiyaç vardır. Yine farzların ve hadlerin ikamesi için masum imama ihtiyaç vardır. İmam masum olmasaydı O'nun için ma'siyet ve hata caiz olurdu ki o zaman bu faydalar elde edilemezdi.¹⁴⁴

Buradaki akıl yürütme de yine imamların bütün söz, fiil ve takrirlerinin, peygamber sözleri gibi dinde hüccet olduğunun ve bir anlamda nübüvvetin imamlar eliyle devam ettiğinin inanç olarak kabul edilmesine dayanmaktadır.¹⁴⁵

Şia'nın, "İmamların masumiyet"lerine dair kullandıkları nakli delillere gelince; bu konuda birçok ayeti ve hadisi delil olarak sunmaktadırlar. Bu delillerden biri Bakara 2/124. ayetidir. Ayet delil getirerek, masum olmayanın gerek kendisi ve gerekse başkası için zalim olacağını, iddia etmektedirler.¹⁴⁶

"Ahdime zalimler ermez."¹⁴⁷ ayeti nebînin ve vasînin masumiyetine delildir. Bu işareti Allah açıkça belirtmektedir ki imamet ahdini zalimlere vermeyecektir. Zalim; daha sonra tövbe etse de hayatında ma'siyete bulaşmış kişidir.¹⁴⁸

¹⁴² Keskin, *Şia İnanç Esasları*, 137.

¹⁴³ Keskin, *Şia İnanç Esasları*, 137.

¹⁴⁴ Şahirudi, *el-İmamu'l-Mehdi*, 36.

¹⁴⁵ Keskin, *Şia İnanç Esasları*, 136.

¹⁴⁶ Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, 85.

¹⁴⁷ el-Bakara, 2/124.

¹⁴⁸ Muğni, Muhammed Cevad, *Tefsiru'l-Keşif*, Daru'l-Cevad, Beyrut 1981, I, 198.

Zalimler, imam olamazlar, çünkü zulm bir noksanlıktır. Kendisi noksan olan insanlığı olgunluğa götüremez.¹⁴⁹

Tabatebai, bu ayet ışığında insanları dört gruba ayırmaktadır.¹⁵⁰

1. Bütün ömürleri boyunca zalim olanlar.
2. Bütün ömürleri boyunca hiç zulmetmeyenler.
3. Ömrünün başlangıcında zalim olup da sonunda bundan vazgeçenler.
4. Ömrünün başında zulümden kaçıp da sonunda zulm işlemeye başlayanlar.

Buna göre İbrahim, soyundan birinci ve dördüncü gruba girenler için imamlık istemeyecek kadar büyük bir kişiliktir. Geriye iki kısım kalıyor; Yüce Allah bunlardan birini ahdinin kapsamına almayı reddediyor. Bunlar, ömürlerinin başlarında zulm işleyip de sonunda bundan vazgeçenlerdir. Geriye bir grup insan kalıyor. Bunlar da tüm hayatları boyunca hiç zulm işlemeyen kimselerdir.¹⁵¹

Şia'ya göre bu ayetten de anlaşılacağı gibi bir kimse masum değilse zalimdir. Her ne yaparlarsa yapsınlar bu sıfat onlardan kalkmaz. İslam'dan önce putlara tapanlar¹⁵² İslam'dan önce kafir olanlar imamet ahbine nail olamazlar. Nitekim Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın hilafetleri bu ayetin kapsamında batıldır.¹⁵³

Masum olmayanın zalim olacağı ve zalimin de hilafet-imamet görevini alamayacağı düşüncesi şu ayet ışığında reddedilir. "Tövbe etmeyenler zalimlerin ta kendileridir."¹⁵⁴ Buna göre zalim; adaleti zedeleyici bir günah işleyip de, ondan tövbe etmeyen kişiye denir. Dolayısıyla masum olmayanın kesinlikle zalim olması gerekmez.¹⁵⁵

Şia'nın delil olarak kullandığı bu ayet (2/124) önceki iki ayet ile (2/122-123) bağlantılı olarak okunduğunda, Allah tarafından "insanların önderi" kılınan Hz. İbrahim'in soyundan gelmeleri sebebiyle "Allah'ın seçilmiş halkı" olduklarına inanan İsrailoğulları'nın yüce konumunun, fiziksel olarak O'nun soyundan gelenlere ve hele

¹⁴⁹ Gita, *Ca'feri Mezhebi Esasları*, 44.

¹⁵⁰ Tabatebai, *Mizan*, I, 389.

¹⁵¹ Tabatebai, *Mizan*, I, 389.

¹⁵² Kaşani, Feyyaz, *Kitabu's-Sâfi fi Tefsiru'l-Kur'an*, Mektebetü'l-İslamiyye, Tahran Trs., I, 139.

¹⁵³ Tûsi, *Keşfu'l-Murad*, 398.

¹⁵⁴ el-Hucurat, 49/11.

¹⁵⁵ Dalkıran, Sayın, *Osmanlı Devletinde Ehl-i Sünnet'in Şii Akidesine Tenkidleri*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000, 153.

onların içindeki günahkarlara kendiliğinden benzer bir konum kazandırmayacağını açıklığa kavuşturur.¹⁵⁶

Elmalı Hamdi, Bakara 2/124'ü şöyle tefsir etmektedir: “Bu ayet, zalimin imamete ehil olmadığına ve başta adil olup, sonradan zulüm yaparsa imametten düşürülmesinin vacip olduğuna delildir. Harf-i tarif almış çoğullar, genel bir söz olduklarından “zalimler” ifadesi kıyamete kadar gelecek zalimlerin hepsini kapsamaktadır. Fakat bunun bilhassa Kur'an'ın inişi sırasında tamamen bir hedefi vardır ki o da İsrailoğullarıdır ve bu nassın gönderme yaptığı şey onlardır. Bunun içindir ki İsrailoğulları ayette “ve böylece zalimler olmuştunuz.” (Bakara 2/51) diye azarlanmışlardır.

Surenin başından beri İsrailoğullarının kötülüklerinin sayılışındaki hikmet, bu zulmü ispat etmektir ki kısacası “İsrailoğulları sonradan zalim oldular. Zalimlerden ise imam ve resul olmaz. Onlardan imamet kesilecektir.” demektir. İşte ey İsrailoğulları! Sizin vaktiyle o nimete, o fazilete kavuşmanızın sebebi, ta Hz. İbrahim'in Rabbine imtihan verdiği bu kelimelerden ve O'na olan ahd ve vaadden dolayı idi. Siz Hz. Musa devrinde zalim değil, belki İbrahim'in soyu içinde en mazlumları idiniz.

Bu sayede o ilahi nimete kavuştunuz. Bir hayli zaman peygamberlik ve imamet unsuru olarak alemlere üstün oldunuz. Fakat buzağı meselesinden itibaren zulme başladınız. Artık ondan sonra, imamet İsrail evladından çıktı ve İbrahim soyunun diğer koluna geçti. İbrahim'in bu imtihanını ve bu kelimeleri iyi hatırlar ve iyi düşünürseniz, açık bir delil ile anlarsınız ki, Tevrat'ta vaad edilmiş olan son peygamber İsrailoğullarından değil, İsrail'in amcası İsmail evladına gelecektir.”¹⁵⁷

Bakara 2/124. ayeti bir grup insana günahsızlık ve seçilmişlik hakkı vermemektedir. Burada birçok peygamber gönderilerek Allah'ın nimetine ulaşmış olan İsrailoğullarının bu nimete isyan etmeleri ve zulm işlemeleri dolayısıyla yeryüzünün önderlik ve liderliklerinin bunlardan alınması anlatılmaktadır. Buradan masumiyet fikrini çıkarılması çok güçtür.

Şîa'nın, imamların masumiyetine delil olarak kullandıkları diğer bir ayette Ahzab 33/33. ayetidir. Allah şöyle buyurmaktadır:

¹⁵⁶ Esad, *Meal-Tefsir*, I, 35.

¹⁵⁷ Yazır, *Hak Dini*, I, 395.

“Ey Ehl-i beyt; muhakkak ki Allah sizden ricsi götürmek ve sizi tertemiz kılmak istiyor.”¹⁵⁸

Bu ayette Allah “Ehl-i beytten ricsi temizlemek istediğini” vurgulamaktadır. Yapılan ilk tartışma Ehl-i beytin kimler olduğudur. Şîa, Ehl-i beytten kastın Fatıma, Ali, Hasan ve Hüseyin olduğunu söylemektedir. Bu görüşlerini de rivayetlerle desteklemektedirler. Bunlardan birisi şu rivayettir:

“Resulullah yanında Ali, Hasan ve Hüseyin olmak üzere geldi. Ali ve Fatma önünde oturdu. Hasan ve Hüseyin’i dizinin üzerinde oturttu. Sonra üzerine bir örtü aldı. Sonra bu ayeti (Ahzap 33/33) okudu ve “Allah’ım bunlar benim Ehl-i beytimdir.” dedi. Diğer bir rivayette “Allah’ım, onlar benim Ehl-i beytim. Allah’ım onlardan pisliği gider ve onları tertemiz kıl.” demiştir.¹⁵⁹ Bunun üzerine Ümmü Seleme: “Ben de onlardan değil miyim?” diye sordu. Resulullah: “Sen hayır üzeresin” diye cevap verdi.¹⁶⁰

Şîa’nın yaptığı yoruma göre; Ehl-i beyt’ten kasıt Fatma, Ali ve çocuklarıdır. Ayetin siyakından anlaşılan, “tathir” ayetinden kasıt peygamber hanımlarıdır.” diye yönetilen ifadeye Cevat Muğni’nin verdiği cevap şudur: “İnsanın bir durumundan başka bir duruma geçmesi, sonra bir maksattan başka bir maksada geçmesi Kur’an’ın adetindedir.” Ayrıca ayetin “sizden ricsi gidermek ister.” ve “sizi temizlemek ister.” bölümlerinde müzekker zamir kullanılmıştır. Bu da peygamber hanımlarının ayetin kapsamından çıktığının açık delilidir.¹⁶¹

Muğni ayeti şöyle yorumluyor: “rics” “Günah” anlamındadır. Ayrıca kullanılan “hasr” edatı günahlardan temizliğin sadece Ehl-i beyt için sabit olduğunu onların dışındakileri kapsamadığını gösterir. Buradaki masumiyetin manası sadece günahlardan temizliktir.”¹⁶²

Hz. Peygamber’in hanımlarının Ehl-i beyt kapsamına girmediği görüşü doğruluktan uzaktır. Zira Ehl-i beyt kelimesi, Türkçe’deki “aile” anlamında kullanılmaktadır. Bu bir adamın hanımı ve çocuklarını kapsayan bir terimdir. Bundan dolayı “kadın” ailenin bir üyesi olarak görmemek yanlıştır. Kur’an “Ehl-i beyt”

¹⁵⁸ el-Ahzab, 33/33.

¹⁵⁹ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an-i'l-Azim*, Kahraman Yay., İstanbul, 1985, VI, 408.

¹⁶⁰ Kûmî, *Tefsiru'l-Kummi*, Daru'l-Kitabi li't-Tebaati ven-Neşr, Kum Trs., II, 193.

¹⁶¹ Muğni, *Tefsiru'l-Kaşif*, VI, 218.

¹⁶² Muğni, *Tefsiru'l-Kaşif*, VI, 216.

kelimesini iki yerde daha kullanır ki bu iki yerde de “kadın” ailenin en önemli üyesi olarak bu kelimenin tarifi kapsamında yerini alır. Bunlardan biri Hûd Suresi’dir.

“İbrahim’in hanımı, “vay başıma gelenler” dedi. “Ben kocamış bir kadın, şu kocam ise yaşlanmış bir kimse iken çocuk mu doğuracağım? Bu çok şaşılacak bir şey doğrusu”. Melekler dediler ki: “Allah’ın işine mi şaşıyorsun? Ey Ehl-i beyt; Allah’ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinizdedir.”¹⁶³

Diğer ayet ise Kasas Suresindedir: “Size, otu büyütecek ve iyi bakacak bir ev halkını (Ehl-i beyt) haber vereyim mi?”¹⁶⁴

Bu ayette Hz. Musa’nın kız kardeşi “ev halkı” olarak “annesinden” bahsetmektedir. Böylece her iki ayette de “Ehl-i beyt” kavramı evin “hanım”ı için kullanılmıştır.¹⁶⁵

Cevat Muğni’nin ayetin “müennes” zamirden “müzekker zamir”e geçmesinin evin hanımlarını bu kapsamdan çıkardığı görüşüne gelince; “müennes” zamir kullanılsaydı “Ehl-i beytten kastın sadece peygamber hanımları olduğu anlaşılırdı. Peygamberimizin ailesinin diğer fertleri bu kapsamdan çıkarlardı. Fakat “müzekker” zamir kullanılarak bunlarda bu kapsamın içine girtilmişlerdir. Nitekim usul ilminde bilindiği gibi dişi çoğul kipi yalnız dişilere mahsus olduğu halde, erkek çoğul kipi karışık haldeki erkek ve kadını kapsamaktadır.¹⁶⁶

Resulullah’tan nakledilen “Fatma, Ali, Hasan ve Hüseyin’i abasının altına alıp, Ümmü Seleme’yi buraya dahil etmemesi” hadis-i şerifine gelince; buradan da peygamber hanımlarını “Ehl-i beyt”ten kabul etmediği anlamı çıkmaz. Zira Hz. Peygamber’in eşleri zaten “Ehl-i beyt”tendirler. Bununla birlikte Hz. Peygamber Kur’an’daki bu açık ifadenin ailenin diğer üyelerinin “Ehl-i beyt”e dahil olmadığı gibi bir yanlış anlamaya sebep olabileceğini düşünerek, Fatma, Ali, Hasan ve Hüseyin’in de ev halkından olduğunu bu olay vesilesiyle vurgulamıştır. Eşleri için böyle bir vurgulamaya gerek yoktur. Çünkü onlar evin doğal sakinlerindedir.¹⁶⁷ Bunun yanında Hz. Peygamber, “Selman bizden ve Ehl-i beyt’tendir” buyurarak, özel bir bağlılık ve ilgiyle,

¹⁶³ el-Hûd, 11/72-73.

¹⁶⁴ el-Kasas, 28/12.

¹⁶⁵ Mevdûdi, *Tefhimu'l-Kur'an*, IV, 414.

¹⁶⁶ Yazır, *Hak Dini*, VI, 82.

¹⁶⁷ Mevdûdi, *Tefhimu'l-Kur'an*, IV, 415.

Selman'ı bile Ehl-i beytten sayarken, kendisiyle beraber aynı evi paylaşan eşlerinin Ehl-i beytten sayılmaması doğru değildir.¹⁶⁸

Ahzab suresi 33. ayetinden imamların masum olduğu yorumunu çıkarmakta zordur. Ayetten Ehl-i beytin pisliklerden uzaklaştırıldıklarını ve temizlendikleri yorumu değil, bilakis onların ne yapıp ne yapmamaları gerektiği çıkarılmaktadır. Başka bir deyişle Allah, onlara şu davranış tarzını benimserlerse tertemiz kılacağı, aksi taktirde onları temizlemeyeceğini söylemektedir.¹⁶⁹

“Allah sizi tertemiz kılmak istiyor.” ifadesi Maide Suresinde de kullanılmaktadır. Namaz kılmadan önce abdest alınmasını emreden Allah, ayetin sonunda; “Allah sizi tertemiz kılmak ve size olan nimetini tamamlamak istiyor.”¹⁷⁰ buyurmaktadır. Şayet “temiz kılınmayı” Şia'nın anladığı manada alırsak, Allah'ın namazdan önce abdest alan Müslümanları da günahsız ve hatasız kılması gerektiğine inanırız ki bu yorumda Kur'an gerçeğini yansıtmamaktadır.¹⁷¹

Şia'nın “masum imam” görüşü İslami kaynaklardan çok Yunan felsefi ekolleri ile gnostik felsefe kaynaklarına dayanmaktadır.¹⁷² Nitekim “İmamların masumiyeti” fikri peygamberlik ile ortaklıktır. Zira masumun her sözüne uymak, muhalefet etmemek icap eder, bu ise peygamberlik makamına hastır. Böyle olunca, din imamlara teslim ediliyor ve lafzen olmasa da mânen nübüvvet verilmiş oluyor.¹⁷³

Kuleyni'nin Hz. Ali'den naklettiği “Muhakkak ki Allah bizi temizledi, masum kıldı ve insanlar üzerine şahit kıldı”¹⁷⁴ sözünü yukarıdaki yorumlar paralelinde değerlendirirsek, bunun Hz. Ali'ye isnadından kuşku duyarız. Nübüvvet yükü sorumluluğu üzerine yüklenmiş, Allah'tan aldığını topluma iletmekle görevlendirilmiş ve bu vazife sırasında olması muhtemel hatalardan korunması lazım gelmiş kişilerin dışındakilere “masumiyet” sıfatını vermek onları bu sıfatlara ortak etmek demektir.

¹⁶⁸ Yazır, *Hak Dini*, VI, 583.

¹⁶⁹ Mevdûdi, *Tefhimul'l-Kur'an*, IV, 415.

¹⁷⁰ el-Maide, 5/6.

¹⁷¹ Mevdûdi, *Tefhimu'l-Kur'an*, IV, 415.

¹⁷² En-Neşşar, Ali Sami, *İslam'da Felsefi Düşüncenin Doğuşu*, Çev. Osman Tunç, İnsan Yay., İstanbul, 1999, I, 312.

¹⁷³ Çağatay – Çubukçu, *Mezhepler Tarihi*, 62.

¹⁷⁴ Kuleyni, *Kafi*, I, 191.

E- MU'CİZE VE KERAMET AÇISINDAN NÜBÜVVET- İMAMET

1- Nebi ve Mu'cize

Mu'cize "a-c-z" kökünden türetilmiş bir kelimedir. İcâzden "âciz bırakmak" ism-i fail olup sonundaki "ta" mübağala içindir.¹⁷⁵ ve aciz bırakan, başkalarının mislini yapmaktan âciz kaldıkları olağanüstü olay manasına gelmektedir.¹⁷⁶

İstilah olarak ise mu'cize; Allah'ın nebisinin elinden, O'nun nübüvvetini te'yid etmek için, tabiat kanunlarına muhalif olarak ortaya çıkardığı olaydır.¹⁷⁷

Kur'an'ı Kerim'de "Ayet" ve "Beyyine" kelimeleri de mu'cize manasında kullanılır. Ayet, Peygamberlerin doğruluklarına delâlet eden alâmet olduğu için mu'cize manasında kullanılmıştır. Beyyine ise ister akli ister duyularla hissedilebilen, delâleti açık olan delil ve şahit demektir.¹⁷⁸

"Ayet" ve "Beyyine" kelimelerinin mu'cize anlamında kullanıldığı ayetler şunlardır:

"İşte size bir âyet olmak üzere Allah'ın şu dişi devesi..."¹⁷⁹

"Meryem'in oğlu İsa'ya da beyyineler verdik."¹⁸⁰

"Peygamberleri onlara beyyineler getirmişti."¹⁸¹

Bir olayın mu'cize vasfı taşıması için şu şartların oluşması gerekir:

1. Allah'ın fiili olması.
2. Adetlere, alışılmışı ters olması. Yani harikulade vasfı olmalı.
3. Yaratılmışları karşılık vermede çaresiz bırakması.
4. Mu'cizenin, nübüvvet iddiasından sonra ortaya çıkması.
5. Mu'cizenin iddia edildiği gibi ortaya çıkması. İddianın aksinin varid olmaması.¹⁸²
6. Mu'cize, iddia ile birlikte gerçekleşmeli iddiadan önce veya sonra olmamalıdır.¹⁸³

¹⁷⁵ Bahçeci, *Ayet ve Hadislerle Peygamberlik*, 205.

¹⁷⁶ Uludağ, *İslam'da İnanç Konuları*, 201.

¹⁷⁷ Komisyon, *Mu'cemu'l-Vasit*, 585.

¹⁷⁸ Bahçeci, *Ayet ve Hadislerde Peygamberlik*, 208.

¹⁷⁹ el-A'raf, 7/73.

¹⁸⁰ el-Bakara, 2/87.

¹⁸¹ et-Tevbe, 9/70.

¹⁸² Cüveyni, Abdullah b. Yusuf, *el-Akidetu'n-Nizamiyye*, M.Ü.İ.F.Y., İstanbul, Trs., 65.

Mu'cize; hissi ve manevi olarak iki kısma ayrılmaktadır. Akli mu'cizelere "manevi mu'cizeler", hissi mu'cizelere de "maddi mu'cizeler" denir. Ayrıca bunlara, "hidayet ve helak mu'cizeleri" ve "Kur'an mu'cizesi" de eklenebilir.¹⁸⁴

Hız. Peygamber'in mu'cizeleri iki çeşittir.¹⁸⁵

1. Sürekli: Kur'an'ı Kerim Peygamberimizin sürekli mu'cizesidir. O'nun eşsiz ifadesi İslam'ın doğuşundan kıyamete kadar bütün insanlara hitap etmektedir.

2. Peygamberimizin, parmaklarından su akması, yediği yemeklerin bereketlenmesi, dualarının kabul edilmesi v.b. mu'cizeleri döneminde yaşamış insanlar tarafından senetlerle rivayet edilmiş ve belli bir âna, zamana, mekâna ve şahıslara mahsus olmuştur.

Mu'tezile'ye göre Allah daima iyiyi ve en iyiyi, salah ve aslahı yapmakla mükellef olduğundan, O'nun yalan söylemesi mümkün olan bir kimseye nübüvvet vermesi doğru olmaz. Peygamber doğru, dürüst bir kimse olmalıdır. Böyle bir kimsenin meydan okuyarak mu'cize göstermesi, onun itibarını, değer ve kıymetini artırır. O'na inananların artmasını sağlar, onun doğru ve hak olduğunu ortaya koyar. Peygamber mu'cize ile Allah'ın elçisi olduğunu, yalan söylemediğini ispat eder.¹⁸⁶

Ehl-i sünnet, mu'cizeyi bir tasdik ve teyit aracı olarak kabul ederler ve onu nübüvvetin delili olarak benimserler. Mu'cize sayesinde yalancı peygamberler ortaya çıkar.¹⁸⁷

Kâinatta değişmeyen bir sünnetullah ve nizam bulunmaktadır. Tabiat kanunları ezelde Allah tarafından taktir edilmiş bir "sünnet-i ilâhiye"dir. İlahi sünnet Allah'ın umumi hikmeti sebebiyle değişmeden ve bozulmadan korunmuştur. Fakat Allah'ın özel gayelerle bunları değiştirmesi aklen caizdir. Çünkü normal şartlarda tabiat kanunları değişmez olmakla birlikte bu durum zaruri değil mümkündür. Yani kesin ve mutlak değil farazi bir zorunlulukları söz konusudur. Nitekim batılı filozofların bir kısmı meşhur fizik kanunlarına bile şüphe gözüyle bakarken, bazıları hiçbir kanunun sürekli

¹⁸³ Cürcani, *Şerhü'l-Mevakıf*, VIII, 248.

¹⁸⁴ Gölcük, *Kelâm*, 341.

¹⁸⁵ Uludağ, *İslam'da İnanç Konuları*, s. 29.

¹⁸⁶ Gölcük, *Kelâm*, 339.

¹⁸⁷ Gölcük, *Kelâm*, 340.

doğru olmayacağını iddia etmektedir. O yüzden, modern felsefede de hissi mu'cizelere yer bulunduğu ve asla muhal görülmediği anlaşılmaktadır.¹⁸⁸

2- İmam ve Mu'cize-Keramet

Genellikle tasavvuf geleneğinde kullanılan keramet ile Şianın imamları için kabul ettiği mu'cizeler arasında tıpatıp benzerlikler bulunmaktadır.¹⁸⁹

Keramet kelime anlamıyla; cömert olmak, bolca lütufta bulunmak vb. anlamlara gelmektedir.¹⁹⁰ İstilahta ise Peygamber'e tabi olmuş, şeriatın bütün mükellefiyetlerini yüklenmiş, itikat ve amel sahibi olan ve peygamberlik iddiasında bulunmayan bir kuldand zuhur eden harikulade bir hadisedir.¹⁹¹

Mu'tezile ve onun yolunda olan bazı kimseler mu'cize, ayet ve kerameti aynı şey kabul ettiklerinden dolayı, velilerin keramet gösteremeyeceğini iddia etmektedirler. Onlara göre mu'cize ile keramet arasında herhangi bir fark olmadığından bir velinin keramet gösterdiğini söyleyen kimse, o kişiyi Peygamber'e eş tutmuş olur ki bu sakıncalı bir durumdur.¹⁹²

Şia anlayışında mu'cize ile keramet iç içe girmiştir. Şia'ya göre imamlar da Nebiler gibi mu'cize gösterirler. "Meryem kıssası, Ali'den ve diğer imamlardan nakledilen mütevatir haberler Salihlerden de mu'cize zuhur edeceğine delâlet eder."¹⁹³

Tûsi imamların mu'cize gösterebileceğine dair Şia inancına karşı yöneltilecek itirazları sıralayarak şöyle cevaplamaktadır.¹⁹⁴

1. Mu'cize ancak peygamberlerin elinden ortaya çıkar. Peygamber dışındakilerden mu'cize ortaya çıkarsa bu i'câz olmaktan çıkar. Tûsi, bunu şöyle cevaplıyor: "Bu durum mu'cizenin sınırları dışına çıkmayı gerektirmez. Şu halde mu'cizenin çok olması i'câzın sınırları dışına çıkmadıkça caizdir.

2. Şayet peygamberlerin dışındakilerden mu'cize çıkması caiz olsaydı, peygamberlerden nefret etmek gerekirdi. Peygamberlere itaat etmenin illeti onlardan

¹⁸⁸ Özervarlı, *Kelam'da Yenilik Arayışları*, 100.

¹⁸⁹ Sarıuş, *Tasavvuf ve İslam*, 95.

¹⁹⁰ İbn Manzur, *Lisamu'l-Arap*, XII, 510.

¹⁹¹ Neysâbüri, Ebi'l-Kasım Abdi'l-Kerim b. Havazini'l-Kuşeyri, *er-Risaletü'l-Kuşeyri*, Dâru'l-Hayr, Beyrut 1993, 353-354.

¹⁹² Ateş, Süleyman, *İslam Tasavvufu*, Yeni Ufuklar Neş., İstanbul, 1992, 592.

¹⁹³ Tûsi, *Kesfu'l-Murad*, 378.

¹⁹⁴ Tûsi, *Kesfu'l-Murad*, 378-380.

mu'cizenin sâdır olmasıdır. Kendisine itaat vacib olmayan kişinin peygamberlere ortak olması onların makamına ihanettir. Bunun cevabı (Tûsi) şudur: Bu durum mu'cizenin makamını düşürmez. Nasıl ki bir mu'cize bir peygamberden zuhur edip sadece O'na hasr olunur ve başka bir peygamberde ortaya çıkmazsa bu peygamberin makamı daha büyük olur ve yine nasıl ki aynı mu'cize başka peygamberlerde ortaya çıkması diğerleri için ihanet olmuyorsa aynı şekilde mu'cizenin salihlerle birlikte ortaya çıkması ihaneti gerektirmez.

3. Ebu Haşim'e göre mu'cize peygambere has bir şeydir ve onu diğer insanlardan ayırır. Çünkü ümmetin fertleri insani bakımdan peygamberlerle ortaklıklar. Eğer mu'cize olmazsa peygamber ümmetin fertlerinden ayrılmaz. Peygamber dışındakiler mu'cizede O'na ortak olurlarsa peygamberi onlardan ayıracak bir özellik kalmaz. Bunun cevabı (Tûsi): Peygamber'in ayrılığı nübüvvet davetinin yanında mu'cize ile hasıl olur. Bu, peygamberde olup diğerlerinde olmayan bir şeydir. Mu'cizede peygambere ortak olmak diğer her şeyde ona ortak olmayı gerektirmez.

4. Şayet peygamber dışındakilerden mu'cizenin ortaya çıkması caiz olsa peygamberlik iddiasında bulunanın doğruluğuna delâleti batıl olur. Peygamber dışındakilerden mu'cizenin sabit olması mu'cizenin nübüvvet has olmasını nefy ediyor. Bu durumda peygamberliği iddia eden kişi ile peygamber olmayan kişi arasında fark kalmaz. Buna şöyle cevap veririz. Nübüvvet iddiasıyla birlikte mu'cize göstermek peygamberlere hastır. Şu halde bir şahısta mu'cize ortaya çıkarsa ya nübüvveti iddia eder veya etmez. Şayet nübüvveti iddia etmişse onun doğruluğunu biliriz. Çünkü yalancının eliyle mu'cizenin ortaya çıkarılması aklen çirkindir. Şayet nübüvveti iddia etmemişse zaten nübüvveti hükmedilemez. Sonuç olarak, başlangıçta mu'cize nübüvveti delâlet etmez. Bilakis davacının iddiasının doğruluğuna delâlet etmez. Eğer dava nübüvveti içermişse mu'cize muddai'nin davasının doğruluğuna delâlet eder ve bu nübüvvetin sübutunu gerektirir.

5. Nebi olmayan doğru bir kişi üzerinden mu'cizenin sadır olması olursa tüm sadıklardan südür etmesi caiz olur. Buna cevap şudur: Bu durum umumiliği gerektirmez. Yani her sadıktan mu'cizenin sadır olmasını gerektirmez. Çünkü bizler mu'cizenin nübüvvet iddiasında bulunan veya her ikisini yüceltmek ve onlara ikram olması açısından salihlerden mu'cizenin ortaya çıkmasını caiz görürüz.

Mu'cizenin tanım ve şartlarından açık olarak ortaya çıkan şudur ki; mu'cize peygamberlik iddia eden kişinin elinden Allah'ın fiili olarak ortaya çıkar. Böylece

peygamberlik iddia edipte aslında nebi olmayan insanlar açığa çıkmış olur. Şayet mu'cize bir kez meydana geliyor ve bir daha tekrarlanamıyorsa bunun başkalarının elinden çıkması onu doğal olaylar içinde değerlendirmemize neden olur. Sonuç olarak bu durumda mu'cize peygamberleri yalanlayanları "aciz bırakan" bir fiil olmaktan çıkacak insanların gösterebileceği günlük olaylar haline gelecektir.

Şîi kaynaklarında imamların mu'cize gösterdikleri açık şekilde ortaya konulmaktadır. Bu mu'cize rivayetlerinden bazıları şunlardır:

"Ebi Said Akis'ten şöyle anlatıyor: Ali ile beraber Kûfe'ye doğru gidiyorduk. Ali insanların arasında Fırat'ın kenarında yol alırken, yol değiştirip sahraya doğru yöneldi. Yanındakilerin bir kısmı Fırat'ın kenarında yola devam ettiler. Ben, Ali'nin yanında kaldım. Sahra'nın ortasına doğru vardığımızda Ali'nin yanında bulunanların bazıları dediler ki: "Ey mü'minlerin emiri, susuzluğa düşmekten korkarız." Bunun üzerine Ali buyurdu ki: "Allah sizleri susuz bırakmaz." Bizim vardığımız yere yakın yerde bir rahip vardı, onun yakınlarına vardığımızda Ali bize buyurdu ki: "Bu yeri kazın." Biz de işaret ettiği yeri kazmaya başladık, derin bir çukur kazdığımızda karşımıza bir kaya çıktı. Bunun üzerine Ali bize buyurdu ki: "Bu kayayı kaldırın." Bizler yanımızdakilerin yardımıyla kayayı kaldırdık. Kayanın altından, tatlı buz gibi su çıktı. Sudan içip yolumuza devam ettik. Bir mil yol aldıktan sonra susadık, aramızdan bazıları dediler ki: "Keşke geri dönüp o sudan içseydik." Geri dönen adamların arasında ben de vardım. Suyu içtiğimiz yere vardık, fakat suyu bulmaya kâdir olamadık. Orada bulunan rahibe dedik ki: "Burada bulunan su kaynağı nereye gitti?" Rahip dedi ki: "Hangi su kaynağı." Bizler dedik ki: "Bizim önceden su içtiğimiz kaynağın yerini bir daha bulamadık." Rahip dedi ki: "Buradaki su kaynağını ancak peygamber ya da vasi çıkarabilir."¹⁹⁵

Tûsi, imametın delillerinden birinin de onların elinden mu'cizelerin zuhur etmiş olduğunu söyledikten sonra Hz. Ali'nin mu'cizelerini rivayet etmiştir. Bunlardan bazıları; Hz. Ali'nin Hayber'in fethinde söktüğü kapıyı 70 tane çok güçlü adamın yerine koyamaması, ayrıca Kufe'de minberde büyük bir yılan ile konuşmasıdır.¹⁹⁶

Ali Şeraiti, "Ali Şiası – Safevi Şia'sı" adlı eserinde, Ayetullah Burucerdî'nin "Cevahiru'l-Velaye" isimli eserinden, bazı mu'cize rivayetlerini "Safevi Şia'sı"

¹⁹⁵ Emir, Enis, *Fâzilet-i Ehl-i beyt-i Resulullah*, Kevser Yay., İstanbul, 1995, 75-76.

¹⁹⁶ Tûsi; *Kefu'l-Murad*, 397.

anlayışına örnek alarak, bu rivayet ve bakış açısını eleştirmektedir. Şeriatî'nin "Cevahiru'l- Veleye'den naklettiği mu'cize rivayetleri şunlardır.¹⁹⁷

"Kimi zaman, Allah'ın velileri, kendi velayet iradeleri ile zehirin bedenlerine etkisine ya da kılıcın kendilerini yaralamasına engel olurlardı. Öyle ki emire'l-mü'minin zehir içmiş fakat bu zehir ona etki etmemiştir. Aynı şekilde Me'mun, kölelerinden yirmi kişiye Hz. Rıza'nın etini, kemiğini ve kanını kılıçla birbirine katmalarını emreder. Onlar, Me'mun'un emrini yerine getirirler ama kılıçlar ona etki etmez."

"Mütevekkil, asker ve silahlarını, korkutmak için onuncu İmam Hz. Hadi'ye yönelttikten sonra İmam da o kötü akıbetiyle gayb askerlerini ve melekleri öyle gösterdi ki Mütevekkil kendini kaybetti." "Yedinci İmam Hz. Musa b. Ca'fer, Harun Reşid'in zindanda hazretin hizmetiyle görevlendirdiği bir cariyeye, bağlamış olduğu huri ve cariyelerini gösterdi. Cariye onları görünce aklı başından gitti." "Hz. Sadık, çölde kimi arkadaşlarıyla birlikte yolculuk ediyordu. Arkadaşlarından biri ansızın, tuhaf bir susuzluk hissetti. Hazret, mübarek değneğinin başını ağzına koydu ve su akmaya başladı." "Sekizinci İmam Hz. Rıza, Me'mun'un meclisinde, velayetinin gücüyle perdeye doğru işaret buyurdular. Hiç zaman geçmeden bir aslan ortaya çıktı ve Said b. Mevran'ı kendisine yem yaptı, Me'mun'un ricasına cevap olarak İmam şöyle dedi: "Eğer Hz. Musa'nın asası, sihirbazların engerek yılanını geri getirirse, aslan da Sa'id'i geri getirir. Yani ilahi velayet mu'cizesidir."

Şeriatî bu rivayeti şöyle eleştiriyor.¹⁹⁸ "Görüyor musun, velayeti engelleyen Me'mun olmasına rağmen velayetin aslanı, Me'mun'a yan gözle bakmıyor da zavallı Sa'id'i yiyor."

"Müminlerin emiri Ali, Ammar b. Yasir'e izin verirler: O da İmamın emriyle topraktan bir avuç alır; Ona imamın adını söyler. Toprak altına dönüşür." "İmam Hüseyin, mescitte, kendisinden üzüm isteyen oğlu Ali Ekber için mescit sütunundan taze üzüm çıkarır." "Altıncı İmam elini Mudk b. Hanis'in gözlerine sürer. Medine'de odada imama hizmet ettiği halde, Küfe'ye gider. Kendi evine varır, karısı ve çocuğuyla görüşür, hepsine bakar ve hepsiyle konuşur. İkinci olarak imam elini Onun gözüne sürer ve O, kendisini Hz. Sadık'ın huzurunda bulur."

¹⁹⁷ Şeriatî, *Ali Şiası Safevi Şiası*, 144-146.

¹⁹⁸ Şeriatî, *Ali Şiası Safevi Şiası*, 146.

“Emire’l Müminin bir Yahudi ile birlikte yolculukta bulunuyordu. Bir ırmağa ulaştılar. Yahudi giysisini suyun üzerine attı ve ona oturup geçti sonra “Ey Adam; Sen benim bildiğimi bilseydin geçerdin“ diye söyledi. Hazret, suya işaret etti, su dondu ve o karşıya geçti, Yahudi, kendisini Hazretin ayaklarına attı ve dedi; “ey delikanlı ne dedin de taşa dönüştürdün.” Hazret buyurdu: ” Sen ne dedin de sudan geçtin?” Yahudi, dedi;”Allah’ı kendi ismi azamıyla andım.” İmam buyurdu:” O isim neydi?” Yahudi dedi: “Muhammed’in vasisi idi.” Ali; “Muhammed’in vasisi benim.” Buyurdu. Bunun üzerine Yahudi, “Kabul ettim ve Müslüman oldum .” dedi

Yukarıda Şeriatî’nin “Cevahirül-Velaye’den naklettiği rivayetler imamlara olağan üstü bir güç vermektedir. Onlar bu şekilde bir güce sahip olmakla beraber, imamet makamını hep başkalarına bırakmaları, zehirlenmeyecekleri, kılıçların kendilerine tesir etmeyeceğine dair rivayetlere rağmen Hz. Ali ve Hz. Hüseyin’in suikastla, Hz. Hasan’ın zehirlenerek öldürülmeleri, nakillerin tarihi gerçeklerle de uyuşmadığını göstermektedir.

Ehl-i sünnet kelamcıları, mu’cizenin peygamberliğin en önemli delili olduğu konusunda aynı kanaati paylaşırlar. Mu’cize, fail-i muhtar olanın bir fiili olduğuna göre, Allah, nübüvvetini doğrulamak ve teyit etmek istediği kimsenin elinden mu’cizeyi gerçekleştirir ve bunu onun doğruluğuna delil yapar.¹⁹⁹ Bundan dolayı peygamberlerin dışında hiç kimseden mu’cizenin sudur etmesi mümkün değildir.

F- İMAMLARA AŞIRI SEVGİ

Allah bütün insanlara iyiliği göstermek kötülüklerden korumak için elçiler göndermiştir.²⁰⁰ Onlara iman etmek Allah’ın kullarına açık emridir.²⁰¹ Yüce Yatatıcı, göndermiş olduğu Peygamberlere itaati de farz kılmıştır.²⁰² Bu itaatten yüz çevirmek Kur’an ifadesiyle küfre eşittir.²⁰³

İmamlara iman etmenin Şia inanç esaslarının bir parçası olduğunu açıkça belirttik. İmamlara iman etmenin insanları İslam’a, reddin ise küfre götürdüğünü çok açık bir

¹⁹⁹ Yavuz, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, 178.

²⁰⁰ en-Nisa, 4/41.

²⁰¹ el-Bakara, 2/285.

²⁰² Al-i İmran, 3/31.

²⁰³ Al-i İmran, 3/32.

şekilde ifade etmektedirler. İmamlar niyabeti nübüvvettirler. Onların teşri hakları olduğu gibi ahkamı şer'iyye'yi nesh de edebilirler.²⁰⁴

Bütün bunlar Şia'yı imamlara karşı aşırı bir sevgiye yöneltmiştir. Tabii ki bu sevgi kalemlerine ve kaynaklarına da yansımış, İmam, yaptıkları ve özellikleri itibariyle peygamber katına çıkarılmıştır.

Şia'ya göre imamlar, Allah'ın bilgi hazineleri, vahyinin tercümanları, tevhidin direkleri, marifetinin hazinedarlarıdır ve yıldızlar, nasıl gök ehline amansa, onlarda yer ehline amandırlar. Onların buyrukları, Allah'ın buyruklarıdır; nehiyleri O'nun nehidir. Onlara itaat, Allah'a itaattir. Onlara isyan Allah'a isyandır. Onları seven Allah'ı sever; Onlara düşman olan, Allah'a da düşman olur. Onların emirlerini reddetmek caiz değildir.²⁰⁵ İmamdan ne varid olursa o sünnettir. İster nebi'den gelsin isterse kendi görüşü olsun fark etmez. Çünkü o nass'tır.²⁰⁶

İmamlar, nebi olmamakla birlikte Hz. Peygamber'in makamındadırlar. İmam ile nebi arasındaki tek fark imamların, meleklerin söylediklerini işittikleri halde, onları görmemeleri, Peygamberlerin ise hem işitip hem de görmeleridir.²⁰⁷

Şia'nın imamlara olan sevgisi onları, Allah'ın, Hz. Peygamber ve imamlardan daha üstün bir yaratılmış yaratmadığı inancına götürmüştür. Allah tüm yaratılmışları, Peygamber ve imam için yaratmıştır. Eğer Hz. Muhammed (sav) ve imamlar olmasaydı, Allah göğü, yeryüzünü, cenneti, cehennemi, Adem'i, Havva'yı ve melekleri yaratmazdı.²⁰⁸ Bu anlama gelecek bir çok rivayeti Şii kaynakları nakletmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır," Ali dedi ki: "Ya Resulallah: Sen mi faziletlisin yoksa Cebrail mi?" Dedi ki, "Ya Ali: Allah Nebilerini meleklerden faziletli kıldı. Beni de tüm Nebilerden faziletli kıldı. Benden sonra fazilet sana senden sonra imamlara aittir. Muhakkak ki melekler bizim ve sevdiklerimizin hizmetindedirler. Ya Ali: Bir olmasaydık Allah Adem'i, Havva'yı, cenneti, nârı, sema'yı ve yeryüzünü yaratmazdı.²⁰⁹ "Nebileri meleklerden üstün kıldı. Beni tüm nebilerden üstün kıldı.

²⁰⁴ İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlmî Kelam*, Evkafı İslamiyye Matbaası, İstanbul, 1341, I, 125.

²⁰⁵ Muzaffer, *Akaidü'l-İmamiyye*, 69-70.

²⁰⁶ Cundi, *el-İmamu's-Sadık*, 231.

²⁰⁷ Dalkıran, *Ehl-i Sünnet'in Şii Akidesine Tenkidleri*, 154.

²⁰⁸ Kûmî, *Risaletü'l İtikadat'il İmamiyye*, 108.

²⁰⁹ Şubber, *Hakku'l Yakın*, I, 200.

Benden sonra fazilet sana ve senden sonra imamlara aittir.”²¹⁰ ifadesi imamların Peygamberimiz dışındaki Nebilere üstünlüğünü çağrıştıran bir anlatımdır. Nitekim Tûsî, “Ali önceki Peygamberler ile müsaviydi”. Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır; “Kim Adem’in ilmini Nuh’un takvasını, İbrahim’in hilmini, Hz. Musa’nın heybetini İsa’nın ibadetini görmekten hoşlanıyorsa Ali’ye baksın.”²¹¹ derken yukarıdaki ifadelere yaklaşmaktadır.

İmamlar, Hz. Peygamber’in dışındaki tüm yaratılmışlardan üstündürler. Nitekim Şia’ya göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur; “Allah Adem’i yaratmadan önce ben ve Ali Allah’ın elleri arasında bir nûr idik. Allah Adem’i yarattığı zaman bu nûr’u iki kısma ayırdı. Bir cüz’ü ben bir cüz’ü ise Ali’dir.”²¹² Buna göre Allah insanları yaratmadan Hz. Muhammed ve Ali vardı. Önceliğin bu iki insana verilmesi onları diğer tüm yaratılmışlardan daha üstün bir konuma getiriyor.

Şia’nın imamlara olan aşırı sevgisinin rivayetlere nasıl yansıdığını şu nakillerde görmekteyiz. “Ebi Abdullah’tan: Bir adam Ali’nin yanına geldi ve O’na selam verdi. Sonra dedi ki; “Allah’a yemin olsun ki ben seni seviyorum ve seni veli edindim.” Ali şöyle dedi: “Yalan söyledin.” Adam da “bilakis ben seni seviyorum ve seni veli ediniyorum.” diye tekrarladı. Ali şöyle dedi: “Yalan söylüyorsun. Sen söylediğin gibi değilsin. Allah bedenleri yaratmadan bin yıl önce ruhları yarattı. Sonra bizi sevenleri bize bildirdi. Allah’a yemin olsun ki ruhu arz edilenlerin içinde senin ruhunu görmedim. Sen neredeydin.”²¹³

Şia’nın imamlara olan aşırı sevgisi onları Nebiler katına çıkarmalarına sebep olmuştur. Bu aşırılık sadece hadis rivayetleriyle sınırlı kalmamaktadır. Kur’an’a bakışları tamamen Şii inançları ve Hz. Ali etrafında cereyan ediyor. Kur’an’ın ¼’nün Şia’yı, diğer ¼’ünün ise Şia düşmanlarını konu edindiğini, üçüncü ¼’lük kısmın din hükümlerine son ¼’ünün ise kıssalara ve temsillere ayrıldığını söylemektedirler. Onlara göre Kur’an’ın yetmiş ayeti sadece Hz. Ali için inmiştir. Bu anlayış ile bakıldığında Kur’an Şia mezhebine ait bir kitap olmaktadır.²¹⁴

²¹⁰ Tûsî, *Kesfu’l Murad*, 419.

²¹¹ Tûsî, *Kesfu’l Murad*, 419.

²¹² Şubber, *Hakku’l Yakın*, I, 290.

²¹³ Kuleyni, *Kafi*, I, 438.

²¹⁴ Goldzıher, İgnaz, *İslam Tefsir Ekolleri*, Çev. M.İslamoğlu, Denge Yay., İstanbul, 1997, 315.

Bunların yanında Şii raviler, kendi imamlarına nisbet edilen ayetler üzerinde harfe dayalı değişiklikler yaptılar, bu ayetler üzerinde ilavelerle işi daha da ileri boyuta taşıdılar.²¹⁵

Hız. Ali ve ailesinin tekrar tekrar anılması için ayetlere yapılan eklemelere şu örnekleri verebiliriz.²¹⁶ “Lakin Allah, sana indirdiğine şahitlik eder...” (Nisa 166) ayetine “Ali hakkında yani “Allah (Ali hakkında) sana indirdiğine...” şeklinde okurlar. Maide 67’de de bu şekilde bir ilave görmekteyiz.” Ey Peygamber (Ali hakkında) Rabbinden sana indirileni tebliğ et.” Şuara 227. ayetinin sonunu ise şöyle okuyorlar: “(Muhammed soyu hakkında) o zalimlerin halini bir görsen.”

Şia’nın imamlara bakış açısının Kur’an ve Kur’an tefsirine nasıl yansıdığını aşağıdaki ayetler açıkça ortaya koymaktadır.

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülüklerden sakındırırınız. Allah’a iman edersiniz.”²¹⁷

“İbn Sinan’dan: Bu ayeti Ebi Abdullah’ın yanında okudum. Ebu Abdullah şöyle dedi: “Hayırlı ümmeti yani Emirel Müminin’i” Hasan’ı ve Hüseyin’i öldürürsünüz.” Ayeti okuyan şöyle dedi: “Canım sana feda: Bu ayet nasıl indi?” Şöyle dedi: “Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı imamlarsınız” görüyor musun, Allah onları şöyle övüyor: “İyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah’a iman edersiniz.”²¹⁸

“Böylece sizi dengeli bir ümmet kıldık.”²¹⁹ Burada “ümmet” yerine “eimme” yani “İmamlar” diye okunmaktadır. Kümü, bu ayetin tefsirinde şöyle diyor: “Yani dengeli imamlar” bunun delili şudur: “Peygamber size şahid olsun, sizde insanlara şahit olasınız.”²²⁰ ayetidir.²²¹ Kaşani ise ayeti şöyle tefsir etmektedir: “Burada “vasat imamlar, hitabı masum imamlardır. Yani insanlar üzerine kıyamet günü şahit olasınız, Resulde size şahitlik etsin. İmam Bakır şöyle buyuruyor:”Biz Allah’ın yarattıkları üzerine şahitleri ve yeryüzündeki delilleriyiz.”²²²

²¹⁵ Goldzıher, *Tefsir Ekolleri*, 311.

²¹⁶ Goldzıher, *Tefsir Ekolleri*, 312.

²¹⁷ Al-i İmran, 3/110

²¹⁸ Kümü, *Tefsiru’l Kümü*, I, 110

²¹⁹ el-Bakara, 2/143

²²⁰ el-Hacc, 22/78

²²¹ Kümü, *Tefsiru’l-Kümü*, I, 63

²²² Kaşani, *Kitabu’s-Safi*, I, 148

“Adem Rabbinden kelimeler aldı.”(Bakara 2/37)ayetinde Firuzabadi bir rivayetle açıklık getirirken Şia'nın Kur'an'a yaklaşımında imamların rolünü ortaya koymaktadır. O, şu rivayeti naklediyor: “İbn Neccar, İbn Abbas'tan şöyle naklediyor: “Resulullah'tan Adem'in Rabbinden alıp tövbe ettiği kelimeleri sordum. Resulullah şöyle dedi: “Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hakkında sordum...”²²³

“Hz. Peygamber buyurdu ki: “Nefsim kudret kabzasında olan Allah'a and olsun ki Ali ve Şia'sı, kıyamet gününde kurtulmuşlardır. Muratlarına ermişlerdir derken ”İnananlar ve iyi işlerde bulunanlar ise yaratılmışların en hayırlılarıdır” ayeti nazil oldu.”²²⁴

“Bizi dosdoğru yola ilet” (Fatiha 1/6) Bu doğru yola imamı bilmek ile girilir.”²²⁵

“Ey iman edenler Allah'tan korkun ve doğrularla birlikte olun.” (Tevbe 9/119). “Doğrulardan kasıt masumlardır.” Allah'a, Resulüne ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz. “Ulu'l-emr'e itaat ve ittiba emrinden kasıt masum olanlardır.”²²⁶

“Sonra o gün nimetlerden sorulacaklardır.”(Tekâsur 102/8) Nimet Ali'nin velayetidir. O en büyük nimettir. “Allah'ın nimetini bilirler sonra onu inkar ederler.” (Nahl 16/83) İmam Sadık'tan bu ayet sorulduğunda şöyle dedi: “Nimet” Ali'nin velayetidir. O'nun bilinmesi Gadir-i Hum'dur. Sakife'de inkar ettiler. “Onlar ondan sorumludurlar.” Onlar Alinin velayetinden sorumludurlar.”²²⁷

Şia'nın en muteber kaynaklarından “Usulu'l-Kafi”de imamlar hakkında indirildiğine inanılan ayetler ve bu ayetlere imamların yaptığı tefsirlerin bazıları şunlardır²²⁸:

“Eba Cafer'den şu ayeti sordum: “Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz nûr'a iman ediniz” (Teğabün 64/8) deki: “Ya Eba Halid! Allah'a yemin olsun ki “nûr” Muhammed ailesinden imamlardır. Onlar Allah'ın nûrlarıdır.” “Eba Abdullah'tan: “Kavimden inanmayanlara ne ayetler ne de uyarılar fayda vermez.” (Yunus 101) ayetini sordum .”

²²³ Firuzabadi, Seyyid Murteza El-Huseyni, *Fedailu'l-Hamseti Mine's-Sihahi's-Sitte*, Daru'l Kutubu'l-İslamiyye, Tahran Trs., I, 170

²²⁴ Gıta, *Caferi Mezhebi*, 35.

²²⁵ Kümü, *Tefsiru'l-Kümü*, I, 29.

²²⁶ Tüsi, *Kesfu'l-Murad*, 397-398.

²²⁷ Şahirudi, *el-İmamul-Mehdi*, 38-39.

²²⁸ Kuleyni, *Kâfi*, I, 194-217.

Deki: “ayetler imamlardır.” “Eba Cafer’den: “Bütün ayetlerimizi yalanladılar.” (Kamer 42) ayetini sordum. Dedi ki: Yani bütün vasileri.”

“Eba Cafer’den: “Birbirlerine neden soruyorlar, Büyük haberden mi?”(Nebe 78/1-2) ayetini sordum. Dedi ki: “Neden soruyorlar?” ayetinin tefsiri nedir?” Deki: “Emire-l mü’min’in “Bizden (yani imamlardan) daha büyük ayet, bizden daha büyük haber yoktur.” “Eba Hasan, Rıza’dan: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla birlikte olun.” (Tevbe 9/119) ayetini sordum. Dedi ki:”Doğrular, imamlar, doğrulayanlar ise onlara itaat edenlerdir.” “Davut Er-Raggi’den, Eba Abdullah’tan, “İman etmeyen kavme uyarı ve ayetlerimiz fayda vermeyecektir.” Ayetini sordum. Dedi ki: “Ayetlerden kasıt imamlar, uyarıdan kasıt enbiyalardır.” “Eba Cafer’den: “Eğer bilmiyorsanız zikr ehline sorun.” (Nahl 16/43) Resulullah dedi ki. “Zikr benim. İmamlarda zikr ehlidir.” “Eba Cafer’den: “Sonra kitabı kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık. Onlardan bir kısmı nefislerine zulmetti. Bir kısmı orta halli. Bazıları da Allah’ın izniyle hayırda yarışanlardır.” (Fatır 35/32) ayetini sordum. Dedi ki: “Hayırda yarışanlar imamlardır. Orta halliler, imamları bilenlerdir. Nefislerine zulmedenler ise imamları inkar edenlerdir.” “Eba Abdullah’tan, “Onlar ki kitap verdiklerimizdir. Onu hakkıyla tilavet ederler ve onlar o’na iman ederler.” (Bakara 2/121) Onlar imamlardır.” “Eba Abdullah’tan, “Bu Kur’an en kuvvetli olana iletir.” (İsra 17/9) Yani imamlara iletir.”

“Allah’ın nimetlerini değiştireni gördün mü?”, “Bizler (İmamlar) Allah’ın öyle nimetleriyiz ki Allah kullarını onunla nimetlendirir.” “Allah’ın hangi nimetini yalanlıyorsunuz.” (Rahman 55/13) yani, Nebi’yi mi? Yoksa vasi’yi mi? Yalanlıyorsunuz.” “Eba Abdullah. “Allah’ın nimetlerini hatırlayın.” (A’raf 7/68) ayetini okudu ve şöyle dedi:” Allah’ın nimetlerinin ne olduğunu biliyor musunuz?” Dedim ki: “Hayır.” Dedi ki: “Allah’ın kullarına en büyük nimeti bizim velayetimizdir.”²²⁹

Kuleyni, rivayetlerine şöyle devam ediyor: “Eba Ca’fer’e şu ayeti sordum: “O’nu senin kalbine Ruhu’l-Emin ile indirdik ki apaçık Arap lisanı ile uyarıcılardan olasın.” (Şura 26/193) Dedi ki: “Emirel-Mü’minin’in velayetidir.”

“Eba Abdullah’tan: “Biz emaneti gökyüzüne, yeryüzüne ve dağlara sunduk. Onlar o’nu yüklenmekten kaçındılar.” (Ahzab 33/72) Dedi ki: ”O, “emaneti” emire-l

²²⁹ Kuleyni, *Kâfi*, I, 412-438.

mü'minin'in velayetidir." "Eba Abdullah'tan: "Onlar ki iman ederler imanlarına zulmü karıştırmazlar." (yani) Velayet hakkında Muhammed'den gelenlere iman ederler ve velayetine başkalarını karıştırmazlar." "Eba Ca'fer'den: "Deki, ben yakınlarıma sevgiden başka bir ücret istemiyorum." (Şura 42/23) ayetinden kasıt imamlardır." "Eba Abdullah'tan: "Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse. " (Ahzab 33/70) Yani Ali'nin ve ondan sonra gelen imamların velayeti hakkında." "Muhammed Bin Mervan'dan: "Allah'ın Resulüne eziyet etmeye hakkınız yoktur." Ahzab 33/53) Yani Ali ve İmamlar hakkında (Resulullah'a eziyet etmeyin.)"

"Eba Abdullah'tan: "Yarattıklarımın öyle bir ümmet vardır ki hakka iletirler ve adaleti hak ile yerine getirirler ." (A'raf 7/181) Onlar imamlardır." "Cabir'den: "Cebrail bu ayetle Muhammed'e geldi. " indirdiklerimizden şüphe duyuyorsan (Yani Ali hakkında şüphe duyuyorsan) buna benzer sure getirin." (Bakara 2/24) "Eba Ca'fer'den: "Ey iman edenler hepiniz birden barışa girin. Şeytanın adımlarına uymayın. O sizin apaçık düşmanınızdır." Bakara 2/208) Bizim velayetimiz hakkında." "Eba Ca'fer'den: "(Muhammed) ne zaman size nefsinize hoş gelmeyen şeylerle (Ali'nin velayeti ile) geldiyse içinizden bir grup büyüklendi." (Bakara 2/87) "Rıza'dan: "Fakat kendilerine çağırdığım bu din müşriklere pek ağır geldi." (Şura 42/13) Ali'nin velayeti dolayısıyla ağır geldi."

"Eba Abdullah'a, "İman ettiler, sonra inkar ettiler, sonra inanıp tekrar inkar ettiler, sonra da inkarlarını artırdılar." (Nisa 4/137), "Onların tövbeleri kabul edilmeyecek." (Nisa 4/137) ayetleri soruldu şöyle dedi: "Bu ayetler filan, filan ve filan hakkında indi. Onlar işin başında nebiye iman ettiler ve velayeti ile ilgili söylediği "Ben kimin mevlası isem Ali'de O'nun mevlasıdır." Sözünü inkar ettiler." "Eba Abdullah'tan: "Şüphesiz ki, doğru yol kendilerine belli olduktan sonra tekrar inkara dönerler." ayeti soruldu. Dedi ki:"Filan,filan,filan... Emire'l-Mü'minin'in velayetini terk ettiklerinden imandan irtidat ettiler." "Eba Abdullah'tan: "Kimin apaçık bir dalalette olduğunu bilecekler." Ey inkarcı topluluk! Rabbimizin, Ali'nin velayeti ve ondan sonra gelecek imamlar konusundaki risaletini size haber verdim. Apaçık dâlâlette olan kimdir? "Muhakkak ki küfredenler (Yani Ali'nin velayetini inkâr ederler.) şiddetli bir azap tadacaklardır (dünyada) ve yaptıklarına karşılık ağır bir ceza ile cezalandıracağız." (Fussilet 41/27) "Eba Abdullah'tan "bunun sebebi şudur. Siz bir olan Allah'a çağrıldığınızda (ve velayet ehline çağrıldığınızda) inkar edersiniz." (Mu'min 40/12)

“Eba Ca’fer’den: “Siz birbirini tutmayan iddialar içindediniz. Ondan döndürülen döndürülür.” (Zariyat 51/8-9) Kim velayetten döndürülürse cennetten döndürülür.” “Eba Abdullah’tan: “Allah’ın doğru sözü; kökü sağlam, dalları göğe doğru yükselen hoş bir ağaç gibidir.” (İbrahim 14/24) Kök; Resulullah, dalları, Ali’dir.” “Eba Hasan’dan, “Allah’ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar.” (Saf 61/8) ayeti soruldu. Dedi ki: “Onlar ağızlarıyla Ali’nin velayetini söndürmek istiyorlar.”, “Allah nûru’nu tamamlayacaktır.” (Saf 61/8) Dedi ki: “Allah imameti tamamlayacaktır.”

“Allah’a, resulüne ve indirdiğimiz nûra iman ederler.” ayetinde “nûr”dan kasıt imamdır. “O ki resulünü hidayet ve hak din ile gönderdi.” (Saf 61/28) ayeti sorulunca dedi ki: “O Allah ki resulüne vasisinin velayetini emretti ki velayet “dini’l-haktır.”, “Bu onların iman etmeleri sonunda inkar etmelerinden dolayıdır.” Munafikun 63/3) ayetini söyleyince şöyle dedi: “Allah vasisinin velayeti konusunda, Resulüne ittiba etmeyenleri münafik diye isimlendirmektedir. Vasinin imametini kabul etmeyenleri Muhammed’i inkar edenlerle bir kılmaktadır.” Ve dedi ki: “Ya Muhammed münafıklar sana geldiklerinde (Yani vasinin velayetini inkar edenler) derler ki: Biz şahadet eder ve biliriz ki sen Allah’ın resulüsün. Allah şahitlik eder ki münafıklar (Ali’nin velayetini) yalanlarlar. Onlar, yeminlerini siper ederek Allah’ın yolundan alıkoyarlar. (Buradaki yol. vasidir.) Gerçekten onların yaptıkları çok kötüdür. Bu onların iman etmeleri (senin risaletine) ve (sonra) inkar etmeleri (senin vasinin velayetini). Bu yüzden kalplerine mühür basılmıştır. Artık onlar hiç anlamazlar.” (Munafikun 63/1-3) “Onlara gelinde Allah’ın resulü sizin için mağfired dilesin denildiği zaman.” (Munafikun 63/5) ayetini sorunca “Onlara Ali’nin velayetine dönün ki nebi sizin günahlarınıza bağışlama dilesin denildiği zaman.” diye yorumladı.”

“Ebi Hasan’dan: “Ali’nin velayeti Enbiyaların suhurlarının hepsinde yazılıdır.”

Ayrıca Kuleyni’ye göre şu ayetler imamlar hakkında inmiştir: Beled 1-3, Al-i imran 181²³⁰, Nisa 45-69, Beled 11-13, Yunus 2, Hac 191, Kehf 44, Bakara 138, Nuh 28, İsrâ 89, Kehf 29, Cin 18, Yusuf 108, Buruc 3, Al-i İmran 162-163, Fatır 10, Hadid 28, Yunus 53, Bakara 40.²³¹

Şîa’nın imamlara karşı duydukları aşırı sevgi açıkça görülmektedir ki rivayetlerde de aşırılığa sebep olmuştur.

²³⁰ Kuleyni, *Kâfi*, I, 413-438.

²³¹ Kuleyni, *Kâfi*, I, 413-43.

Rivayetlerin birçoğu imamlardan nakledilmiş ve onların sözleri de hadis olarak kabul edilmiştir. Bu noktada “Sünnet”in tanımı önem kazanmaktadır. Sünnet; Hz. Peygamber’den Kur’an’dan başka nakledilen söz, fiil ve takrirlerdir.²³² Kur’an’da bu tanımı destekleyen bir çok ayet vardır: “O, kendi hevâsından söylemez. O kendisine Allah’tan ilka edile gelen bir vahiyden başkası değildir.”²³³

“Kim peygambere itaat ederse muhakkak Allah’a itaat etmiştir.”²³⁴

Bu iki ayet Allah resulünün kendi hevasından değil, Rabbinin kontrolünde söz, fiil ve takrirlerini kullandığını, dolayısıyla bu söz, fiil ve takrirelere mutlak itaatin gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Kur’an bu hakkı peygamberler dışında kimseye vermemiştir. Çünkü peygamberlerin dışındaki kimselerin söz, fiil ve takrirleri nübüvvet vahiyine dayanmaz. Bundan ötürü imamların söz, fiil ve takrirlerini “sünnet” olarak alamayız. Şayet imamlardan nakledilenler “Sünnet” olarak alınırsa onlar, nebi ile aynı kategoride değerlendirilmiş olur.

İmamlar hakkında indirildiğine inanılan ayetlere gelince; - ki biz burada bir kısmını naklettik – Kur’an bir insan, aile, kavim veya ırka has olarak indirilmemiştir. Rivayetlerden ilk olarak anlaşılan Kur’an’ın Ehl-i beyt imamlarını övmek ve onların imametlerini ispat etmek için indirildiğidir. Burada imamlar bahsedilmeleri ve övülmeleri itibariyle peygamberleri bile geçmişlerdir ki bu da İslam gerçeğine uzaktır. Bu rivayetler hakkında şunu diyebiliriz ki, mezhepler, Kur’an tefsiri ve nakillerine ait kaynaklarını kendi inanç ve görüşlerini müdafaa edebilecek şekilde oluşturmuşlardır.

Bütün mezhepler kendi görüşlerini destekleyecek en kuvvetli delilin Kur’an olacağına inandıklarından, onu kendilerini savunacak şekilde tefsir ve te’vil etmişlerdir²³⁵ ki “mezhebi tefsirler” statüsünde değerlendirilen bu tefsirlerin aslına olan orijinalliği tartışmalıdır. Bunun en güzel örneğini Şii kaynaklardan alıntıladığımız rivayetler göstermektedir.

İmamlara iman etmenin gerekliliği, onların masum olduğu, bilgilerini Allah ve nebisinden aldıkları, mu’cize gösterebilecekleri v.b. inancı Şîa imamet anlayışının nübüvvet ile iç içe olduğunu bu kurum ve onun temsilcisine ait sıfatların imamlara verildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

²³² Zeydan, Abdulkerim, *İslam Hukuku’na Giriş*, Çev. Ali Şafak, İstanbul, 1995, 287.

²³³ en-Necm, 53/3-4.

²³⁴ Al-i İmran, 3/32.

²³⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulu*, 295.

Kur'an "Muhammed sadece bir elçidir. Ondan önce de elçiler gelip gitmiştir. O ölür ya da öldürülürse, ökçelerinizin üzerine geri mi döneceksiniz?" ayetiyle "İslam dininin" kişilerle gelip, onlarla gitmediğini ortaya koyarken, O dinin tebliğcisi için "elçi insan" olma dışında olağanüstü bir vasfının olmadığını vurgulamaktadır. Nebi'ye verilmeyen bu vasıfları, nübüvvet makamının özelliklerini imamlara vermek, Hıristiyanların Hz. İsa'ya olan bağlılıklarını onu tanrılaştırmaya götürdükleri sonucuna ulaştırır ki, Müslümanların kendilerini bu tehlikeden korumaları gerekir.

SONUÇ

İmam, İslam kelamı ve fikhında Hz. Peygamber'e haleflik yapan kişidir. Bu "halef"lik Nebi'nin taşıdığı vasıfları taşıma ve İslam akaidinin O'na ayırdığı yere oturtma anlamında değildir.

Ehl-i sünnet, imam ve halife kavramlarını aynı anlamda yani İslam toplumunun başkanı anlamında kutsallık vasfı vermeden tanımlarken, Şia, imam ve halife kavramını ayrı ayrı değerlendirmekte ve imameti nübüvvet makamının bir devamı olarak görmektedirler.

Ehl-i sünnet Hz. Peygamber'in vefatından sonra O'nun yerine devlet başkanlığına seçilen Hz. Ebu Bekir'in imametinin sıhhatine inanırken ondan sonra Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin bu makama gelişlerini, bu görevin sıralanışı olarak görmektedirler.

Gerçek şu ki imamet, nübüvvet kurumunun devamı değildir. Nübüvvet Hz. Peygamber ile son bulmuş, İslam dini de O'nun ile birlikte kemale erdirilmiştir. Bu noktada Allah'ın nassı ile Hz. Ali ve çocuklarının bu makama tayin olduklarına inanmak, aklî ve naklî deliller ile örtüşmemektedir. Bununla beraber Peygamberimiz de kendi yerine birini halef olarak bırakmamıştır.

İslam, inanç esaslarını açıklarken "Peygambere iman" akaidin olmazsa olmazı olarak görmüştür. Bu durum, İslam toplumunun inananlarının inançlarında herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde Kur'an ve Sünnet'te belirtilmiştir. Öyle ki Peygambere iman; Allah'a iman, peygamberi ret Allah'ı inkâr olarak değerlendirilmiştir.

İmameti nübüvvet'in devamı olarak görmenin doğal sonucu olarak "imama iman edilmesi gerekliliği" fikri doğru bir çıkarım değildir. Bunu ispat etmek için ileri sürülen deliller, te'vil'den ibarettir. Zaten "imama iman" etmenin gerekliliği Kur'an ve Sünnet'te yer almamıştır. Allah, kendisine, peygamberlerine, meleklerine, kitaplarına iman etmeyi kullarından istemiş ve bu istek Kur'an'da hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde ortaya konulmuştur. İmamet sözcüğü, Kur'an'da lider, önder vb. anlamlarda kullanılırken, burada Şia'nın ona yüklediği misyondan hiç bahsetmemiştir.

Dolayısıyla imama imanı dinin aslıdan saymak, imama inananı mü'min, inanmayanı kafir diye nitelenmek İslam'ın bakış açısından çok uzak bir değerlendirmedir.

Allah'ın kulları için peygamber göndermesi, aklen mümkün ve naklen vacip olduğu gibi O'nun bu görevi istediğine vermesi hikmetinin gereğidir. Buradan hareketle Allah'ın imam seçmesinin vacip olduğunu ve imametın Allah tarafından verildiğini çıkarmak doğru değildir. İmamet, İslam inancının konusu değildir. Dolayısıyla onun seçimi halka bırakılmıştır.

Allah ile kulları arasında iletişim ile görevli elçiler bunu ancak vahiy vasıtası ile yerine getirirler. Onlar Allah'ın öğrettiklerini insanlara ilettiklerinden dolayı, O'nun direkt muhatabı olmaya mahzar olmuşlardır. Yaratıcıdan aldıkları ilahi vahiyle O'nun kitabını yaratılanlara bir yol işareti olarak bırakmışlardır. Şia'ya, göre nübüvvetin devamı olarak görülen ve iman edilmesi zorunlu olan imam, bilgisini de Allah ve O'nun elçisinden almaktadır. Onların elinde Allah elçisinin yazdırdığı suhulflar vardır. Bu suhulfların içinde olmuş ve olacak işler vardır ki bunların yardımıyla imamlar gaybi bilgilere de sahiptirler. İmamların sözleri hüccettir. Onlara uyulması zorunludur.

Şunu diyebiliriz ki nübüvvet vahyine peygamberlerin dışındakiler mahzar olamazlar. Çünkü bu vahiy, Allah'ın sözüdür. Kulları için tartışılmaz itaat ve inanç zorunludur. İmamların veya peygamberler dışında herhangi birinin bu bilgiye ulaşması düşünülemez. Hele Kur'an'ın açık ifadelerine rağmen bu bilgiyle gaybe muttali olmak, geleceğin bilgisine sahip olmak, İslam Dininin inanç yapısıyla da örtüşmez. Bizler imamların sözlerini sünnet olarak da kabul edemeyiz. İmamlara nispet edilen bu vasıflar onları peygamberler katına çıkaracağından bu görüş doğru olamaz.

Nebiler, davalarının doğruluğuna leke düşürmemek için Allah tarafından korunmuş, günah işlemekten alıkonulmuşlardır. Şayet bir davanın taşıyıcısında herhangi bir leke varsa bu durum davayı da etkileyecektir. Nebilerin bu özelliklerini Şia, imamlara da vermektedir. Onlara göre nebinin vasisi olan imamlar da masum olmalıdırlar. Bu görüş Şia'nın "İmamet nübüvvetin devamıdır" inancından kaynaklanmaktadır. Hz. Ali ve çocuklarına masumiyet zırhı giydirilerek Nübüvvet makamına çıkarılmaktadırlar. Bazı ayet ve hadisleri yorumlayarak bu sonuca ulaşan Şia'ya göre nebi ve imamların dışındaki tüm insanlar zalimdirler. Dolayısıyla bu makama ulaşamazlar. İmamların masum olduğu düşüncesi onları, Nebilere has olan bir özellikte peygamberlere ortak yapmaktadır. Burada da nübüvvet kurumuna ait bir

özellik alınarak imamlara verilmiş, daha sonra ise bunu destekleyecek deliller ortaya atılmıştır ki bu delillerin iddia ettiklerini ispatlaması zordur.

Peygamberin nübüvvet iddiasını inkar edenleri Allah'ın bir fiili olarak olağanüstü bir olay ile aciz bırakması mümkündür ki bu harikulade olaya mu'cize denir. Bu özellik sayesinde Allah elçisinin risaletinin doğruluğunu ortaya koyarken yalancıları da ortaya çıkarmaktadır.

Nebilere ait bir vasıf olan mu'cize gösterme özelliğini Şiiiler, imamlar için de kullanmışlardır. Burada keramet ve mu'cize iç içe kullanılmış, imamlara ait olduğu öne sürülen birçok olay rivayet edilmiştir. Ancak bu rivayetler hem akli hem de tarihi gerçekler ile çatışmaktadır. İmamların zehirlenemeyeceklerini söylemelerine rağmen, Hz. Hasan'ın zehirlenerek şehit edilmesi bunun en güzel örneğidir.

Şia tarafından imamlara nispet edilenler, onlara iman edilmesi gerekliliği, Allah tarafından seçildikleri, bilgilerinin Allah'a dayandığı, bu bilgilerin doğruluğu için günahattan korunmuş oldukları ve Allah'ın onları bazı harikulade olaylarla donattığı görüşü, Nübüvvet kurumuna ait özelliklerdir. İmamet, Nübüvvet'in devamı olarak görüldüğünden, doğal olarak bu vasıflar ile imamlar da vasıflanmış daha sonra bunları ispatlayacak deliller aranmıştır.

Bütün bu vasıflar ile nitelenen imam, Allah'ın seçkin kulları olan Nebilerin katına çıkarılmış ve onlara ait olan sıfatlar imamlara verilmiştir. Bu görüş Şia'yı imamlar hakkında aşırılığa götürmüş, Kur'an ayetlerinin birçoğu bu noktada te'vil edilmiştir. Sonuç olarak diyebiliriz ki; Şii imamet kurumu yapılanmasını, Nübüvvet kurumuna dayandırmış, imamlar, peygamberlere ait özelliklerle donatılmışlardır. Bu görüşler İslam'ın Nübüvvet kurumuna bakış açısı ile taban tabana zıttır. Bu görüşlere katılmak ve bu görüşleri paylaşmak mümkün değildir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDUH, Muhammed, *Risaletu't-Tevhid*, (Tevhit Risalesi) Çev: Sabri Hizmetli, Fecr Yay., Ankara, 1986.
- ABDULHAMİT, İrfan, *İslam'da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları*, Çev: M.Saim Yeprem, Marifet Yay., İstanbul, 1994.
- AFZALURRAHMAN, *Siret Ansiklopedisi*, Çev: Kenan Dönmez, İnkılap Yay., İstanbul, 1996.
- AKBULUT, Ahmet, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, yy., trs.
- ALLAME TABATABAİ, *İslan'da Şia*, Çev: Kadir Akaras-Abbas Kazimi, Kevser Yay., İstanbul, 1999.
- el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an*, Çev: Vahdettin İnce, Kevser Yay., İstanbul, Trs.
- ATALAN, Mehmet, *Mezhepler Tarihi Açısından Cafer es-Sadık*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.
- ATAY, Hüseyin, *Ehl-i Sünnet ve Şia*, Ankara Üniv. İlh. Fak. Yay., Ankara, 1983.
- ATEŞ, Süleyman, *İslam Tasavvufu*, Yeni Ufuklar Neş., İstanbul, 1992.
- AYCAN, İrfan, -Mahfuz Söylemez, *İdeolojik Tarih Okumaları*, Ankara, Okulu Yay., Ankara, 1999.
- AYETULLAH, Humeyni, *Kırk Hadis Şerhi*, Hamd Yay., İstanbul, 1993.
- AYKAN, Recep, *Kur'an Fihristi*, Pınar Yay., İstanbul, 1997.
- AYYAŞI, Muhammed b. Mesud, *Tefsiru'l-Ayyaşi*, Mektebetu'l-İlmiyye, Tahran Trs.
- BAĞDADİ, Abdulkahir, *Usulu'd-Din*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1997.
- el-Fark beyne'l-Fırak*, T.D.V.Y, Ankara, 1991.
- BAHÇECİ, Muhittin, *Ayet ve Hadislerle Peygamberlik ve Peygamberler*, Türdev, İstanbul, 1977.
- BUHARİ, Muhammed b. İsmail, *Sahihi Buhari Muhtasari Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984.
- CANAN, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Terceme ve Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara, 1995.
- CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Usulü*, T.D.V.Y., Ankara, 1993.
- CUNDİ, Abdulhalim, *el-İmamu Caferi's-Sadık*, Daru'l-Mearif, Kahire Trs.

- CÜRCANİ, Seyyid Şerif, *Kitabu't-Ta'rifat* (Arapça-Türkçe Terimler sözlüğü) Çev: Arif Erken, Bahar Yay., İstanbul, 1997.
- Şerhu'l-Mevakif*, Daru'l Kutubu'l İlmîyye, Beyrut 1988.
- CÜVEYNİ, Abdullah b. Yusuf, *el-Akidetu'n-Nizamiyye*, Marmara Üniv. İlh. Fak. Yay., İstanbul, Trs.
- ÇAĞATAY, Neşet-İ. Agah Çubukçu, *İslam Mezhepler Tarihi*, Ankara, Üniv. Basımevi, Ankara, 1985.
- DALKIRAN, Sayın, *Osmanlı Devletinde Ehl-i Sünnet'in Şii Akidesine Tenkidleri*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000.
- DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Yeni Şafak Yay., İstanbul, 1999.
- EBU HANİFE, Numan b. Sabit, *el-Fıkhü'l-Ekber*, (İmam-ı Azam'ın Beş Eser), Çev: Mustafa Öz, Marmara Üniv. İlh. Fak. Yay., İstanbul, 1992.
- EBU ZEHRA, Muhammed,
İbn Teymiyye, Çev: Nusreddin Boilelli-Vecdi Akyüz, İslamoğlu Yay., İstanbul, 1988.
- İmam Şafii*, Çev: Osman Keskioglu, Diyanet İşl. Bşk. Yay., Ankara, 1996.
- Tarihu'l-Mezahibi'l-İslamiyye fi's-Siyaseti ve'l-Akaidi*, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1996.
- İmam Cafer Sadık*, Çev: İ. Tüfekçi, Şafak Yay., İstanbul, 1992.
- İslam'da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, Çev: A. Kadir Şener, Hisar Yay., İstanbul, Trs.
- İslam Hukuk Metodolojisi Fıkıh Usulü*, Çev. A. Kadir Şener, Fecr Yay., Ankara, 1994.
- EL-BUTİ, Said Ramazan, *İslam Akaidi*, Çev: Mehmet Yolcu- Hüseyin Altınalan, Madve Yay., İstanbul, 1986.
- EL-HARPUTİ, Abdullatif, *Tenkihu'l Kelam fi Akaid-i Ehli'l İslam*, Çev: İbrahim Özdemir- Fikret Karaman, T.D.V. Elazığ Şub. Yay., Elazığ 2000.
- EL-KUMMİ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Ali ibn Babeveyh, *Risaletu'l-İtikadati'l-İmamiyye*, (Şii İmamiyye'nin İnanç Esasları) Çev: E. Ruhi Fıglalı, Ankara, 1978.
- Tefsiru'l-Kümü*, Daru'l-Kitabi'l-li't-Tebaati ve'n-Neşr, Kum Trs.
- EL-MUNTAZARİ, Hüseyin, *Velayet-i Fakih*, Çev: Şeyho Duman, Endişe Yay., Ankara, 1991.
- EMİN, Ahmet, *Fecru'l-İslam*, Daru'l-Kutup, Beyrut 1975.

- EMİR, Enis, *Fazilet-i Ehl-i Beyti Resulullah*, Kevser Yay., İstanbul, 1995.
- EN-NEBRAVİ, Fethiye-M.Nasr Mehna, *Teturu'l Fikri's-Siyasi fi'l-İslam*, Daru'l-Mearif, Kahire 1982.
- EN-NEŞŞAR, Ali Sami, *İslam'da Felsefî Düşüncenin Doğuşu*, Çev: Osman Tunç, İnsan Yay., İstanbul, 1999.
- ERYARSOY, M. Beşir, "*Hilafet*", İslam Şamil Ansiklopedisi, Şamil Yay., İstanbul, 1990.
- ESED, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, Çev:Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İstanbul, 1996.
- ES-SABUNİ, Nureddin, *Maturidiyye Akaidi*, Çev: Bekir Topaloğlu, Diyanet İşl.Bşk. Yay., Ankara, 1988.
- EŞ'ARİ, Ebu'l-Hasan, *Makalatu'l-İslamiyyin ve İhtilafu'l-Musallin*, Mektebetül Asriyye, Beyrut 1995.
- FAZLURRAHMAN, *İslam*, Çev: Mehmet Dağ-Mehmet Aydın, Selçuk Yay., İstanbul, 1993.
- FEYYAD, Abdullah, *Tarihu'l-İmamiyye ve Aslafihim mine's-Sia*, Müessesetu'l-İlmiyye, Beyrut 1975.
- FİRUZABADİ, Seyyid Murteza el-Huseyni, *Fedailu'l-Hamsteti mine's-Sihabi's-Sitte*, Daru'l-Kutubu'l-İslamiyye, Tahran Trs.
- GAZALİ, Ebu Hamid Muhammed, *İhyau Ulumu'd-Din*, Çev: Mehmet A. Müftüoğlu, İstanbul, 1992.
- İtkadda İktisat*, Çev: Osman Z.Soyyigit, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1971.
- KAŞİFÜ'L-GITA, Muhammed Hüseyin b. Ali er-Razi, *Aslu's-Siâ ve Usuluha*, (Caferi Mezhebi ve Esasları) Çev: A. Baki Gölpınarlı, Zaman Yay., İstanbul, 1979.
- GOLDZİHER, Ignaz, *İslam Tefsir Ekolleri*, Çev:M.İslamoğlu, Denge Yay., İstanbul, 1997.
- GÖLCÜK, Şerafettin-Süleyman Toprak, *Kelam*, Tekin Kitapevi, Konya 1996.
- GÖLPINARLI, Abdalbaki, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, Ensariyan Yay., Kum 1991.
- Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Ensariyan Yay., Kum 1991.
- GÜMÜŞOĞLU, Hasan, *İslam'da İmamet ve Hilafet*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1995.
- HAMEDANİ, Ahmed Sabri, *İslam'da Caferi Mezhebi ve İmam Cafer Sadık Buyrukları*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1983.

- HAMİDULLAH Muhammed, *İslam'a Giriş*, Çev: İ. Arif Kaytak-Veysel Uysal, Beyan Yay., İstanbul, Trs.
- İslam peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul, 1993.
- HASAN, İ.Hasan, *İslam Tarihi*, Çev: Komisyon, Kayıhan Yay., İstanbul, 1991.
- İBN HALDUN, Ebu Zeyd Abdürrahman b. Muhammed, *Mukaddimeti İbn Haldun*, Daru'l-Ceyl, Beyrut Trs.
- Mukaddime*, Çev: Zakir Kadiri Ugan, M.E.B.Y. İstanbul, 1997.
- İBN HAZİM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvai ve'n-Nihal*, Daru'l Ceyl, Beyrut Trs.
- İBN HİŞAM, *Siret-i İbn-i Hişam*, Çev:Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul, 1994.
- İBN Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, Kahraman Yay., İstanbul, 1985.
- İBN-İ MANZUR, Muhammed b. Mükerrerem, *Lisanu'l Arap*, Daru'l-Haya Et-Turagi'l-Arabi, Beyrut 1988.
- İBNU'L-ESİR, *İslam Tarihi el-Kamil fi't-Tarih Tercemesi*, Çev: M.Beşir Eryarsoy, Bahar Yay., İstanbul, 1985.
- İZMİRLİ, İsmail Hakki, *Yeni İlmî Kelam*, Evkafı İslamiyye Matbaası, İstanbul, 1341.
- KAŞANİ, Feyyaz, *Kitabu's-Safi fi Tefsiri'l Kur'an*, Mektebetu'l-İlmiyye, Tahran Trs..
- KAZICI, Ziya, *İslam Medeniyeti ve Müesseseler Tarihi*, Kayıhan Yay., İstanbul, 1999.
- KERİMOĞLU, Yusuf, *Kelimeler ve Kavramlar*, İnkılap Yay. İstanbul, 1995
- KESKİN, Halife, *Kendi Kaynakları Işığında Şîa İnanç Esasları*, Beyan Yay., İstanbul, 2001.
- KILAVUZ, Saim, *Ana Hatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993
- KOMİSYON, *Ehl-i Beyt Mektebine Göre Usulu'd-Din*, Kevser yay., İstanbul, 2001.
- KORKMAZ, Fahrettin, *Gazali'de Devlet*, T.D.V.Y., Ankara, 1995.
- KULEYİNİ, Yakup b. İshak, *el-Usul mine'l-Kafi*, Daru'l-Kutubu'l-İslamiyye, Tahran Trs.
- LAUST, Henry, *İslam'da Ayrılkçı Görüşler*, Çev:E.Ruhi Fıglalı, Pınar Yay., İstanbul, 1999.
- MA'LUF, LUİS, *el-Muncid fi'l-Luğa*, Daru'l-Meşrik, Beyrut Trs.,
- MEĞAZİ, Ebi Hasan Ali b. Muhammed, *Menakibu'l-İmam Ali b. Ebi Talib*, Daru'l-Edva, Beyrut 1983.

- MEKKİ, Seyyid Hüseyin Yusuf, *Akidetu's-Şia fi'l-İmami's-Sadık vesairi'l-Eimme*, Daru'z-Zehra, Beyrut 1987.
- MEVDÛDÎ, Ebu'l-Âla, *Tefhimu'l-Kur'an*, Çev:Komisyon, İnsan Yay., İstanbul, 1991.
Hilafet ve Saltanat, Çev:Ali Genceli, Hilal Yay., İstanbul, Trs.
Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı, Çev: Ahmed Asrar, Pınar Yay., İstanbul, 1993.
İslam'da Hükümet, Çev. Ali Genceli, Hilal Yay., Ankara, trs
- MUĞNİ, Cevad, *Tefsiru'l-Kaşif*, Daru'l-Cevad, Beyrut 1981.
- MUSEVİ, Abdulhuseyn Şerafeddin, *el-Müracaat*, Çev:Sabahattin Senay, Velayet Yay., Adana Trs.
- MUSTAFA, İbrahim-Hamid A.Kadir, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, Çağrı Yay., İstanbul, 1996.
- MUTAHHARİ, Murteza, *İmamet ve Rehberiyet*, Çev: Ünal Çetinkaya, Endişe Yay., Ankara, 1991
Gaybi Yardımlar, Çev: Fuat Alaybeyoğlu, Seçkin Yay., İstanbul, 1993.
- MUZAFFER, Muhammed Rıza, *Şia İnançları*, Çev: Abdülbaki Gölpinarlı, Ehl-i Beyt Kültür Federasyonu, İstanbul, 1995.
Bidayetu'l-Me'arifi'l-İlahiyye, Mehr Yay., Kum Trs
- NESEFİ, Ebu'l-Mu'in, *et-Temhid fi Usulu'd-Din*, Daru's-Sekafeti li'n- Neşri't-Tevzi, Kahire 1987.
- NEYSABURİ, Ebi'l-Kasım Abdi'l-Kerim b. Havazini'l-Kuşeyrin, *er-Risaletü'l-Kuşeyri*, Daru'l-Hayr, Beyrut 1993.
- NİSABURİ, Ebi Said Abdurrahman, *el-Gunyetu fi Usuli'd-Din*, Müessesetu'l-Kutubu's-Segafe, Beyrut 1987.
- ONAT, Hasan, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, T.D.V.Y., Ankara, 1993.
- ÖZARSLAN, Selim, "*Ebu'l-Mu'in en-Nesefi'nin İmamet/Devlet Başkanlığı Anlayışı*", İslami Araştırmalar Türkiye Ekonomik ve Kültürel Dayanışma Vakfı, Sayı:3-4, Ankara, 2001.
İslam'da Ölüm ve Diriliş Öğretisi, Kitap Dünyası, Konya 2001.
Maturîdî Kelâmcısı İbn Hûmam'ın Kelâmî Görüşleri, Elazığ 2002.
- ÖZERVARLI, M. Sait, *Kelamda Yenilik Arayışları*, İsam Yay., İstanbul, 1998.
- RAMAZAN Efendi, *Haşiyeli Akaidi Ramazan Efendi*, Salah Bilici Kitapevi, İstanbul, Trs.

- RAZİ, Fahreddin, *Tefsiru'l Kebir*, Müessesetu'l-Matbu'ati'l-İslamiyye, Kahire Trs.
- RIZA, M.Reşid, *Muhammedi Vahiy*, Çev: Salih Özer, Fecr Yay., Ankara, 1991.
- Tefsiru'l-Kur'an'il-Hakim el-Meşhur bi Tefsiri'l-Menar*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- SABUNİ, Muhammed Ali, *et-Tıbyan fi Ulumi'l-Kur'an*, Der-Saadet, İstanbul, Trs.
- SARMIŞ, İbrahim, *Teorik ve Pratik Açından Tasavvuf ve İslam*, Yöneliş Yay., İstanbul, 1995.
- SEMAVİ, Muhammed Ticani, *Doğrularla Birlikte*, Ensariyan Yay., Çev: Komisyon, Kum Trs.
- SUYUTİ, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Tarihu'l-Hulefa*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1982.
- ŞA'BAN, Zekiyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Çev:İ.Kafi Dönmez, T.D.V.Y., Ankara, 1996.
- ŞAHİRUDİ, Hüseyin Hüseyini Ali, *el-İmamı'l-Mehdi ve Zuhuruha*, Daru'l-İrşad, Kuveyt, 1985.
- ŞEHRİSTANİ, Muhammed b. Abdulkerim, *el-Milel ve'l Nihal*, Daru'l Ma'rife, Beyrut 1998.
- ŞERİATİ, Ali, *Ali Şiası Safevi Şiası*, Çev:Feyzullah Artvinli, Yöneliş Yay., İstanbul, 1990.
- Dinler Tarihi*, Çev: Erdoğan Vatansever, Seçkin Kitaplar Yay., İstanbul, Trs.
- ŞUBBER, Seyyid Abdullah, *Hakku'l-Yakin fi Ma'rifi'l-Usuli'd-Din*, Daru'l-Ehuk, Beyrut 1983.
- TAFTAZANİ, Ebu'l-Vefa, *Ana Konularıyla Kelam*, Çev:Ş.Gölcük, Kitap Dünyası, Konya, 2000.
- TAFTAZANİ, Sadeddin, *Şerhu'l-Mekasid*, Alemu'l-Kutup, Beyrut 1998.
- TEBRİZİ, Muhammed Sabiri, *Caferi Mezhebine Göre Dinin Esasları*, Çev:H.Pervez Hatemi, Nazir Akbesen Matbaası, İstanbul, 1965.
- TOPALOĞLU, Bekir, *Kelam İlmine Giriş*, Damla Yay., İstanbul, 1997.
- TRİTTON, A.S., *İslam Kelamı*, Ankara Üniv.İlh.Fak.Yay., Çev:Mehmet Dağ, Ankara, 1983.
- TUSİ, Nasuriddin Muhammed el-Hasan, *el-İktisad fiyma Yeteallegu bi'l İtikad*, Daru'l Edva, Beyrut 1986.
- Kesfu'l-Murad fi tecridi'l-İtikad*, Meşureti, Şekuri, Kum Trs.

- TÜRKGÜLÜ, Mustafa, *Kelam İlmi I*, T.D.V.Y., Ankara, 1997.
- ULUDAĞ, Süleyman, *İslam'da İnanç Konuları ve İtikadi Mezhepler*, Marifet Yay., İstanbul, 1996.
- WATT, Montgomery, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devresi*, Çev: E. Ruhi Fırlalı, Umran Yay., Ankara, 1991.
- WELHAUSEN, Julius, *İslamiyet'in İlk Devresinde Dini Siyasi Muhalefet Partileri*, Çev.:Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.
- YAVUZ, Salih Sabri, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yay., İstanbul, Trs.
- YAVUZ, Y.Şevki, *"İmamiyye'nin Usulu'd-Dine İlişkin görüşlerinin Değerlendirilmesi"* (Milletler Arası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu), 16.Tebliğ, İslami Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1993.
- YAZIR, M.Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura Yay., İstanbul, 1983.
- YEĞİN, Abdullah, *Yeni Lugat*, Hizmet Vakfı Yay., İstanbul, 1997.
- YEŞİLYURT, Temel, *Ebu'l Berekat en-Neseфі ve İslam Düşüncesindeki Yeri*, Kubbealtı Yay., Malatya 2000.
- ZEYDAN, Abdulkerim, *İslam Hukukuna Giriş*, Çev:Ali Şafak, İstanbul, 1995.
- ZUHAYLİ, Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, Çev:Komisyon, Risale Yay., İstanbul, 1994.

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Elazığ'da doğdu. İlkokulu İstiklal İlkokulunda, Ortaokulu Yüzüncü Yıl Ortaokulunda, Liseyi ise Elazığ Ticaret Meslek Lisesinde okudu. 1994 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kayıt yaptırdı. 1999 yılında buradan mezun oldu. 2000 yılında Fırat Üniv. Sos. Bil. Ens. Temel İslam Bilimleri, Kelâm Anabilim dalında yüksek lisansa başladı.

